

AJOKOIRAHARRASTUKSEN ERIKOISSANASTO

**Itä-Suomen yliopisto
Filosofinen tiedekunta
Suomen kieli
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2012**

Tiina Moilanen

Tiedekunta – Faculty Filosofinen tiedekunta		Osasto – School Humanistinen osasto	
Tekijät – Author Moilanen, Tiina Elina			
Työn nimi – Title Ajokoiraharrastuksen erikoissanasto			
Pääaine – Main subject	Työn laji – Level	Päivämäärä – Date	Sivumäärä – Number of pages
Suomen kieli	Pro gradu -tutkielma ☒	8.5.2012	98 s. + 13 liites.
	Sivuainetutkielma ☐		
	Kandidaatin tutkielma ☐		
	Aineopintojen tutkielma ☐		
Tiivistelmä – Abstract			
<p>Tutkimus käsittelee ajokoiraharrastuksen erikoissanastoa, eli se on osa sanastontutkimusta, leksikologiaa. Erikoiskieli on ammatti- tai harrastusalan oma kielenkäyttömuoto, jonka tarkoituksena on taloudellinen ja eksakti viestintä, mutta myös yhteenkuuluvuudentunteen lujittaminen. Erikoiskieli eroaa yleiskielestä lähinnä sanastonsa vuoksi, mutta myös erikoiskielen sisällä on vaihtelua. Erikoiskieli voidaan jakaa varsinaiseen kirjoitettuun erikoiskieleen, ammattislangiin sekä populaaristettuun erikoiskieleen.</p> <p>Tässä tutkimuksessa ajokoiraharrastuksen erikoiskieltä tarkastellaan rakenteellisesta, semanttisesta ja etymologisesta näkökulmasta. Lisäksi rakenteen ja semantiikan perspektiivistä pyritään tutkimaan, kuinka erikoiskielen eri varieteetit eroavat toisistaan. Aineistona tutkimuksessa käytetään <i>Ajokokeen säännöt ja ohjeet</i> -kirjaa, Suomen Ajokoirajärjestön <i>Ajokoiramies</i>-jäsenlehteä, nauhoitettuja puheaineistoja, Internetin keskustelupalstan viestiketjuja sekä Suomen Kennelliiton julkaisemaa <i>Koiramme</i>-lehteä.</p> <p>Ajokoirasanastoa käytetään lähinnä ajokoirille tarkoitetuissa ajokokeissa, joissa arvioidaan koirien käyttöominaisuuksia ja kerätään tietoa koiranjalostusta varten. Suurin osa erikoissanastoista liittyy juuri ajokokeisiin, mutta aineistossa on myös ajokoirametsästyksen kytkeytyviä sanoja.</p> <p>Yli puolet ajokoiraharrastuksen erikoissanastoaineistosta on yhdyssanoja ja niistä yli 90 % on substantiiveja. Kaikki ajokoirasanaston yhdyssanat ovat määritys- ja edusosista koostuvia määritysyhdyssanoja kuten <i>kenneljänis</i>. Myös johdoksissa on substantiiveja enemmän kuin muiden sanaluokkien sanoja. Eri johtimia on paljon, eikä mitään johdostyyppiä ole suosittu erityisen paljon. Ajokoiraharrastuksen erikoiskielen verbi-idiomeissa käytetyin verbi on <i>ajaa</i>, ja täydennykset ovat yleisimmin substantiiveja, joiden tavallisin sijamuoto on partitiivi.</p> <p>Merkityksenmuutoksista lähes kaikki ovat tarkoiteiden yhdenkaltaisuuteen perustuvia metaforia. Synonymia ajokoirasanastossa johtuu osin siitä, että erikoiskielen eri varieteeteissa käytetään toisistaan poikkeavia termejä. Ajokoiraharrastuksen erikoissanastoon on lainattu termejä ruotsin kielestä.</p> <p>Ajokoiraharrastuksen varsinainen erikoiskieli sisältää paljon yhdyssanoja ja on merkitykseltään neutraalia. Slangi puolestaan suosii lyhennesanoja, slangimuodosteita ja affektista sanastoa. Populaaristetussa erikoiskielessä on havaittavissa innovatiivisempaa johdosten käyttöä sekä kompleksisuutta.</p>			
Avainsanat – Keywords ajokoiraharrastus, erikoiskieli, erikoissanasto, sanastontutkimus, leksikologia, erikoiskielen variaatio			

SISÄLLYS

Liitteet.....	2
1. JOHDANTO.....	1
2. AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄ.....	3
2.1. Tutkimusaineisto ja sen hankinta	3
2.2. Tutkimusmenetelmä	6
2.3. Sananmuodostus suomen kielessä.....	8
3. AJOKOIRAHARRASTUKSEN HISTORIAA JA NYKYPÄIVÄÄ	10
3.1. Antiikin ajokoirametsästyksestä ensimmäisiin ajokoiiriin Suomessa.....	10
3.2. Ajokokeiden alkuaika ja rotujärjestön synty	11
3.3. Suomenajokoiraa, nykypäivän ajokoirametsästyksen ja kilpaileminen ajokokeessa	12
4. ERIKOISKIELI – ERIKOISALAN OMA KIELIMUOTO.....	15
4.1. Erikoiskielen määrittelyä.....	15
4.2. Erikoiskieli syntyy tarpeesta.....	16
4.3. Yleiskielen ja erikoiskielten välinen häilyvä raja.....	18
4.4. Erikoiskielten tutkimuksesta.....	19
4.5. Terminologia – termien tutkimus	21
4.6. Erikoissanaston alkuperä	22
4.7. Erikoiskielen eri kielimuodot	24
4.7.1. Varsinainen erikoiskieli	24
4.7.2. Ammattislangi	24
4.7.3. Populaaristettu erikoiskieli	25
4.7.4. Erikoiskielen eri kielimuotojen käyttö	27
5. YHDYSSANAT JA LIITTOSANAT AJOKOIRASANASTOSSA.....	29
5.1. Yhdyssanat	29
5.1.1. Yhdistäminen.....	29
5.1.2. Määritysyhdyssanat	30
5.1.3. Yhdyssanojen sanaluokka.....	31
5.1.3. Nominatiivimääritteiset yhdyssubstantiivit	32
5.1.4. Genetiivimääritteiset yhdyssubstantiivit.....	36
5.1.5. Kompleksiset yhdyssubstantiivit	37
5.1.6. Yhdysadjektiivit	38
5.2. Liittosanat	39
5.2.1. Termeistä: sanaliitto vai liittosana?	39
5.2.2. Liittosanat ajokoirasanastossa	41
6. JOHDOKSET, LYHENNESANAT JA SLANGIMUODOSTEET AJOKOIRASANASTOSSA	44
6.1. Johtaminen.....	44
6.1.1. Substantiivijohdokset	45
6.1.1.1. Ominaisuudennimet.....	45
6.1.1.2. Teon- ja teon tuloksen nimet	46
6.1.1.3. Tekijännimet.....	47
6.1.1.4. Kollektiivijohdokset	48
6.1.1.5. Muut substantiivijohdokset	48
6.1.2. Adjektiivijohdokset	49
6.1.3. Verbijohdokset	51
6.1.4. Koontia ajokoiraharrastuksen erikoiskielen johdoksista	52

6.2. Lyhennesanat	53
6.2.1. Typistesanat	53
6.2.2. Kirjainsanat.....	55
6.2.3. Koostesanat.....	55
6.2.4. Ellipsit.....	56
6.3. Slangimuodosteet	57
7. VERBI-IDIOMIT AJOKOIRASANASTOSSA	59
7.1. Verbi-idiomit	59
7.2. Idiomeissa käytetyt verbit.....	60
7.3. Idiomeissa käytetyt täydennykset.....	61
8. AJOKOIRASANASTON SEMANTIIKKAA	62
8.1. Semantiikka eli merkitysoppi	62
8.2. Merkityksenmuutokset	63
8.2.1. Metaforat	64
8.2.2. Metonymiat.....	68
8.3. Synonymia.....	68
8.4. Yhdyssanojen semantiikkaa	72
8.5. Affektinen sanasto	74
9. LAINASANAT: AJOKOIRASANASTON ETYMOLOGIAA	78
9.1. Lainasanat.....	78
9.2. Erikoislainat.....	79
9.3. Kumpaan suuntaan käännettyä?	80
10. VARSINAISEN ERIKOISKIELEN, AMMATTISLANGIN JA POPULAARISTETUN ERIKOISKIELEN SUHDE.....	83
10.1. Erikoiskielessä kolmenlaista vaihtelua.....	83
10.2. Ajokoiraharrastuksen kielimuotojen suhde	84
10.2.1. Rakenteelliset erot	85
10.2.2. Semanttiset erot	87
10.2.3. Koontia ajokoiraharrastajien erikoiskielen kielimuodoista	89
11. TULOKSET JA PÄÄTELMÄT	91
11.1. Rakenteelliset piirteet	91
11.2. Semanttiset ja etymologiset piirteet.....	92
11.3. Erikoiskielen eri varieteettien suhde.....	94
LÄHTEET	95

Liitteet

1. JOHDANTO

Pro gradu -tutkielmani käsittelee ajokoiraharrastuksen erikoissanastoa, joten se on osa sanastontutkimusta eli leksikologiaa. Aiheen valintaan on vaikuttanut suuresti oma aktiivisuuteni ajokoiraharrastuksen parissa. Olen kasvanut ajokoirien keskellä, ja harrastamisen niiden kanssa olen aloittanut oman koiran myötä jo varhaisnuoruudessa. Suomen suosituin ajava koira, suomenajokoira, oli vuosikymmenten ajan aina viime vuosiin saakka maamme rekisteröidyin koirarotu. Rotujärjestöllä on jäseniä noin 10 000, joten ajokoiran kanssa harrastaa jopa viitisentoistatuhatta ajokoiramiestä ja -naista. Kyse on siis melko laajasta harrastajajoukosta ja suuresta määrästä erikoiskielen käyttäjiä.

Erikoiskieli on jokaisen ammatti- tai harrastusalan oma kielenkäyttömuoto, jonka tarkoituksena on taloudellinen ja eksakti viestintä, mutta myös yhteenkuuluvuudentunteen lujittaminen. Erikoiskieli eroaa yleiskielestä lähinnä sanastonsa vuoksi, joskin joitakuita syntaktisiakin eroja voidaan varmasti löytää. Yleiskieltä ja erikoiskieliä ei tule kuitenkaan lokeroida täysin erillisiksi tai vastakkaisiksi kielen muodoiksi, vaan ne täytyy nähdä saman kielen eri varieteetteina. Sen lisäksi, että yleiskieli ja erikoiskieli voidaan sanastollisin piirtein erottaa toisistaan, myös erikoiskielen sisällä on vaihtelua. Erikoiskieli voidaankin jakaa varsinaiseen kirjoitettuun erikoiskieleen, ammattislangiin eli jargoniin, joka on puhuttua erikoiskieltä sekä populaaristettuun eli yleistajuistettuun erikoiskieleen.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen ajokoiraharrastuksen erikoiskieltä rakenteellisesta, semanttisesta ja hiukan myös etymologisesta näkökulmasta. Rakenteellista tarkastelua ohjaavat suomalaisen sananmuodostuksen erityispiirteet yhdistäminen ja johtaminen, mutta suuntaan katseeni myös muihin sananmuodostuskeinoihin. Semanttinen tarkastelu pohjaa merkityksenmuutoksien taustojen pohtimiseen, synonymian selvittämiseen sekä affektisen sanaston tutkimiseen. Etymologian olen pyrkinyt selvittämään niistä sanoista, jotka ovat selviä lainoja muista kielistä. Työni tuo siis lisää tietoa erikoisalojen sanaston tutkimuksen kentälle erityisesti harrastussanastojen puolesta.

Tutkielmani antoisin aines erikoiskielen ja -sanastojen tutkimukselle on kuitenkin ajokoiraharrastuksen erikoiskielen kolmen eri varieteetin suhteuttaminen toisiinsa. Pyrin rakenteen ja semantiikan perspektiivistä tutkimaan, kuinka ajokoiraharrastajien käyttämä varsinainen erikoiskieli, ammattislangi ja populaaristettu erikoiskieli eroavat toisistaan ja toisaalta löytämään niille myös yhteisiä nimittäjiä.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaista ajokoirasanasto on rakenteellisesti?
2. Millaisia semanttisia (erityis)piirteitä ajokoirasanasto sisältää?
3. Mistä ajokoirasanaston lainasanat ovat peräisin?

4. Mitä eroja ja yhtäläisyyksiä on ajokoiraharrastuksen erikoiskielen kolmella eri varieteetilla?

Aineistona olen tässä tutkimuksessa käyttänyt viittä erilaista lähdettä: *Ajokokeen säännöt ja ohjeet* -kirjaa, Suomen Ajokoirajärjestön *Ajokoiramies*-jäsenlehteä, itse nauhoittamiani puheaineistoja, Internetin keskustelupalstan viestiketjuja sekä Suomen Kennelliiton julkaisemaa *Koiramme*-lehteä. Näin laajan aineiston käyttäminen antaa minulle mahdollisuuden tehdä valideja tulkintoja ajokoiraharrastuksen erikoissanastosta.

Ajokoirasanastoa käytetään lähinnä ajokoirille tarkoitetuissa ajokoirakokeissa. Näissä ajokokeissa arvioidaan koirien käyttöominaisuuksia ja kerätään tietoa koiranjalostusta varten. Suurin osa erikoissanoista liittyy juuri ajokokeisiin, mutta toisaalta aineistossani on myös sellaisia sanoja, jotka kytkeytyvät metsästykseen ajokoiran kanssa. Koetoiminta on tärkeä osa harrastajien yhteisöllisyyttä, joten ajokokeiden yhteydessä myös erikoiskielen käytön funktio yhteenkuuluvuudentunteen lujittajana on merkittävässä asemassa. Keskustelut opinnäytetyöni aiheesta ajokoiraharrastajien kanssa ovat olleet hengeltään positiivisia, sillä harrastajat ovat itsekkin huomanneet käyttävänsä sellaisia termejä, joita ulkopuoliset eivät ymmärrä. Toisaalta ajokoirasanaston olemassaolo on alaa harrastamattomille tai sellaisille ihmisille, jotka eivät tunne ajokoiraharrastajia, jopa yllätys. Olen nimittäin keskustellut useiden ei-harrastajien kanssa pro gradu -työni aiheesta ja he ovat epäilleet, ettei ajokoiraharrastuksessa ole erikoissanastoa. Joissakuissa metsästyskoiralajeissa on käytössä samoja termejä kuin ajokoiraharrastuksessa. En pidä tätä kuitenkaan ongelmana, sillä metsästyskoirakokeet on kehitetty saman mallin pohjalta, eivätkä ne siis olekaan täysin eri lajeja, vaan ikään kuin saman lajiperheen jäseniä.

Työni etenee niin, että ensin esittelen käyttämäni aineiston ja tutkimusmenetelmän, minkä jälkeen valotan ajokoiraharrastuksen historiaa ja nykypäivää sekä tuon esille erikoiskielten erityispiirteitä ja tutkimusta. Itse aineistoa käsittelen ensin rakenteellisesti, sen jälkeen semanttisesti ja etymologisesti. Viimeinen käsittelyluku on omistettu varsinaisen erikoiskielen, jargonin ja populaaristetun erikoiskielen keskinäiselle vertaamiselle. Lopuksi kerron yhteenvetona tutkimukseni tuloksista ja teen niistä päätelmiä.

2. AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄ

2.1. Tutkimusaineisto ja sen hankinta

Tutkimuksen laadun ja haluamani laajuuden vuoksi olen päätenyt keräämään aineistoa viidestä eri lähteestä: Suomen Ajokoirajärjestön julkaisemasta *Ajokoiramies*-jäsenlehdestä, *Ajokokeen säännöt ja ohjeet* -kirjasta, Suomen Ajokoirajärjestön ylläpitämältä keskustelupalstalta, itse nauhoittamistani keskusteluaineistoista sekä Suomen Kennelliiton julkaisemasta *Koiramme*-jäsenlehdestä. Syy useammanlaisten sanalähteiden käyttöön on se, että haluan tutkia myös yhtäläisyyksiä ja eroja kolmen eri erikoiskielen varieteetin – varsinaisen erikoiskielen, ammattislangin eli jargonin sekä populaaristetun erikoiskielen – välillä. Lisäksi useammanlaisen lähdeaineoksen käyttäminen antaa mahdollisuuden nähdä erikoiskielen laajempaa kokonaisuutena kuin esimerkiksi pelkkä kirjallinen tai suullinen materiaali.

Ajokoiramies-lehti on Suomen Ajokoirajärjestön (SAJ) julkaisema kuusi kertaa vuodessa ilmestyvä jäsenlehti, joka jaetaan jokaiselle järjestön jäsenelle. Se käsittelee ajokoiraharrastusta monipuolisesti nostaten esille ajankohtaisia aiheita. Varsinkin koekaudella valtaosa *Ajokoiramies*-lehdessä ilmestyneistä uutisista ja artikkeleista on kertomuksia ajokokeista – niiden kulusta ja tuloksista. Lehden toimituksesta vastaa yksi vakioimittaja sekä jokaisen lohkon oma kirjeenvaihtaja. *Ajokoiramies*-lehden päätoimittaja on Suomen Ajokoirajärjestön puheenjohtaja. Sanastin yhden *Ajokoiramies*-lehden numeron (AKM 2/09) erittäin tarkoin, minkä jälkeen totesin, että monet muut numerot sisältävät vain hyvin vähän uutta erikoissanastoa. Lehden sisällön monipuolisuus käy mielestäni tästä mainiosti ilmi. Olen kuitenkin kerännyt sanoja kolmesta *Ajokoiramies*-lehden numerosta vuosilta 2009–2011.

Ajokokeen säännöt ja ohjeet -kirjanen sisältää nimensä mukaisesti kaikki ajokokeita koskevat säännöt ja ohjeistukset. Se on kaikkein virallisin ajokoiraharrastusalan kirjallinen teos. Sen on koostanut Ajokoirajärjestön koulutustoimikunta ja se on hyväksytetty Suomen Kennelliitossa. Sääntökirja oli sanastuksen kannalta kaikkein helpoin kohde, sillä sen sisältö on parhaiten jäsennelly. Lisäksi se sisälsi selvimminkin juuri erikoissanastoa.

Internetistä löytyvä Suomen Ajokoirajärjestön keskustelupalsta (ks. liite 2) on ajokoiraharrastajien parissa hyvin suosituksi tullut keskustelupaikka. Sinne voi kirjoittaa sekä rekisteröitymättä että rekisteröityä nimimerkkiä käyttäen. Palstan suosiosta kertoo se, että siellä on julkaistu lähes 50 000 viestiä ja uusia kirjoituksia tulee palstalle päivittäin. Rekisteröityneitä käyttäjiä on yli 2 000. Palstan kirjoitusten sisältöä valvovat järjestön

erikseen nimeämät valvojat. Keskustelut liittyvät kauttaaltaan koko ajokoiraharrastukseen – ajokokeisiin, metsästyksen, näyttelyihin ja koiranhoitoon. Sanastin runsaan kymmenkunta viestiketjua.

Keskusteluaineiston nauhoitin syksyllä 2009 käyttämällä osallistuvaa ryhmäkeskustelumenetelmää (ks. Valtonen 2009: 223–241). En siis haastatellut ketään, vaan nauhoitin aitoja keskustelutilanteita, joissa palkintotuomarit yhdessä koiranohjaajan kanssa selvittävät ylituomarille koepäivän tapahtumia. Keskusteluryhmiä oli 16, ja yhdessä keskusteluryhmässä oli aina neljästä viiteen osallistujaa. Näin nauhoitettua materiaalia minulla oli sanastettavana 2 h 47 min. Harrastusalan miesvoittoisuuden vuoksi suurin osa ryhmäkeskusteluihin osallistuneista oli miehiä. Olin itse läsnä keskustelutilanteissa, mutta pyrin puhumaan mahdollisimman vähän, jotta oma merkitykseni aineiston tuottamisessa jäisi mahdollisimman pieneksi. Pyysin jokaiselta keskustelussa mukana olleelta henkilöltä kirjallisesti luvan käyttää nauhoitettua aineistoa tutkimustarkoituksessa. Lisäksi pyysin jokaiselta osallistujalta tiedon heidän kotipaikastaan, jolloin kävi ilmi, että kaikki kielenoppaat yhtä lukuun ottamatta olivat kotoisin itäisten savolaismurteiden alueelta. Tieto on mielestäni huomionarvoinen, sillä eri murrealueilta kotoisin olevat harrastajat saattavat käyttää samasta ilmiöstä erilaista termiä. Nauhoitetun aineiston lisäksi olen tehnyt omia havaintoja harrastuksen parissa sellaisesta sanastosta, jota harrastajien keskinäisessä puheessa esiintyy, vaikkon olekaan saanut tallennettua sitä nauhaan. Nauhoitettuja keskusteluaineistoja en ole litteroinut vaan olen esimerkivirkkeet pyrkinyt kirjoittamaan erittäin karkealla transkriptiolla, sillä tutkimuksessa on merkitystä vain termeillä. Esimerkiksi tarkkeita tai vokaalien puolipituuksia en ole merkinnyt aineistoon ollenkaan.

Suomen Kennelliiton julkaisema jäsenlehti *Koiramme* ilmestyy 11 kertaa vuodessa, ja se toimitetaan kotiin jokaiselle Kennelliiton jäsenelle. Lisäksi sitä voidaan ostaa irtomyyntinumeroina. Lehden levikki on noin 130 000, ja lukijoita lehdellä on mediatutkimuksen mukaan 387 000. *Koiramme*-lehti kertoo monipuolisesti koiraharrastuksesta – aina metsästyksestä kaverikoiratoimintaan. Lehti uutisoi tärkeimmistä koira-alan tapahtumista, ja artikkelit koskevat koirien terveyttä sekä muita keskeisiä aiheita. Jo runsaan kymmenen vuoden ajan *Koiramme*-lehden on halutessaan saanut myös räätälöitynä *MetsästysKoiramme*-versiona, jota painetaan 30 000 kappaletta. *MetsästysKoiramme*-lehden sivuilla kerrotaan metsästyskoiraroduista, niillä metsästämisestä sekä koetoiminnasta. Ajokoiraihteiset artikkelit ja uutiset on rajattu juuri tähän *MetsästysKoiramme*-osioon, joten keräsin sanaston lähinnä sieltä. Joitakin yksittäisiä ajokoiraharrastusta koskevia artikkeleja oli myös *Koiramme*-lehden kaikille tilaajille yhteisessä versiossa. Keräsin sanoja 12 *Koiramme*-lehden numerosta vuosilta 2004–2011.

Aineiston hankinta on ollut verrattain pitkä prosessi. Ensimmäiset aineistot nauhoitin syksyllä 2009, minkä jälkeen olen kerännyt sanoja vähitellen kirjallisista lähteistä. Sanojen kerääminen on ollut melko aikaa vievää, työlästä ja haastavaa, sillä olen joutunut tekemään tiukkoja rajanvetoja siinä, mitkä sanoista kuuluvat aineistooni ja mitkä jäävät sen ulkopuolelle. Lisäksi haasteellista on ollut termien määrittäminen eli sanojen selittäminen – jotkin sanat on helppo selittää, sillä tiedän itse niiden tarkoituksen hyvinkin tarkkaan. Joidenkin sanojen kohdalla vaikeuksia on tuottanut niiden kontekstisidonnaisuus – sama sana tarkoittaa eri asiayhteyksissä eri asiaa, mikä on täytynyt ottaa huomioon merkitysten selvittämisessä.

Oma asiantuntijuuteni ajokoiraharrastuksen parissa on ollut minulle aineiston keräämisessä sekä vahvuus että heikkous. Vahvuus se oli siinä sanastuksen vaiheessa, jossa jouduin selittämään sanojen merkitykset. Harrastealaan perehtymättömälle monet sanat olisivat voineet jäädä vaille selvää merkitystä, ja hänen olisi täytynyt käyttää asiantuntija-apua merkityksen selvittämiseksi. Itse pystyin selvittämään sanojen sisällön itsenäisesti. Toki joissakin tapauksissa jouduin konsultoimaan kokeneempia harrastajia. Lisäksi koin hyötyväni harrastustaustastani vaiheessa, jossa aineistosta tuli karsia epärelevantit lekseemit pois. Pystyin päättämään, ovatko erilaisista lähteistä kerätyt sanat laajasti harrastajien keskuudessa tunnettuja termejä vai jonkin yksittäisen henkilön – harrastajan tai toimittajan – tilapäisesti käyttämiä ilmaisuja. Heikkoudeksi asiantuntijuuteni muodostui jo aiemmin mainitsemassani rajanvedossa, jossa en aina varmasti tiennyt, kuuluuko jokin sana aineistooni vai ei. Itse tunsin sanojen merkitykset tarkalleen, mutten voinut olla varma, olivatko ne alaan perehtymättömälle selviä vai epäselviä. Päädyin ratkaisuun, jossa keräsin kaikki mahdollisesti ei-harrastajalle tuntemattomat ilmaukset merkityksineen talteen, ja vasta aineiston käsittely- ja analyysivaiheessa tein lopullisen päätöksen siitä, onko jokin sana tarpeeksi relevantti omaan tutkimusaineistooni. Lisäksi käytin maallikkoapua eli pyysin ajokoiraharrastukseen perehtymättömiä henkilöitä kertomaan, mitkä sanoista ovat heidän mielestään erikoiskieltä eli heille yleiskielen taitajina tuntemattomia. Pyysin tuttaviani, joiden kanssa en juuri ole keskustellut harrastuksestani, kertomaan, mitä sanat heidän mielestään tarkoittavat ja ovatko he aikaisemmin kuulleet tai käyttäneet kyseisiä sanoja. Näin tekemällä pyrin varmistamaan, ettei jokin oleellinen sana jäisi aineistostani pois vain sen takia, että sen merkitys on pääteltävissä esimerkiksi läpinäkyvyytensä vuoksi.

Käytännössä tein sanastustyön niin, että keräsin sanat aina yhdestä lähteestä kerrallaan yhteen taulukkoon, johon kirjoitin samalla myös sanan merkityksen ja mahdollisesti lauseyhteyden, mikäli sellainen tuntui selvyuden vuoksi tarpeelliselta. Lopuksi lajittelin taulukko-ohjelman avulla sanat sanaluokittain aakkosjärjestykseen, jotta sanojen käsittely

helpottuisi. Pidin erillään jokaisen eri lähteen, sillä ajattelin, että näin toimimalla voisin jälkeinpäin palata lähteelle, jos haluaisin juuri kyseisestä sanasta lause-esimerkin tutkimukseni tueksi.

Aineistoni koostuu yhteensä 371 eri termistä. Tähän lukuun olen laskenut jokaisen termin vain kertaalleen, vaikka se olisi esiintynyt useammassa eri lähteessä. Jos sama termi tarkoittaa kahta eri asiaa, olen laskenut termin kahteen kertaan.

2.2. Tutkimusmenetelmä

Tutkimukseni on sanastontutkimusta eli leksikologiaa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaista ajokoiraharrastuksen erikoissanasto on, mistä se on peräisin ja millaisia sanat ovat rakenteeltaan. Tavoitteeseen päästäkseni eli selvittääkseni sanaston alkuperän aion soveltaa aineistooni vertailevaa tutkimusmenetelmää. Tavallisesti tehtäessä etymologisia eli alkuperää koskevia päätelmiä on huomioitava kolme pääseikkaa: sanan äänneasu, merkitys ja levikki. Etymologinen tutkimus on käytännössä sitä, että tutkitaan tarjolla olevat selitysvaihtoehdot ja valitaan niistä todennäköisimmin oikea ja yksinkertaisin. (Häkkinen 1997: 24, 68, 74.) Tällaisenaan etymologioinnin käyttö tutkimusmenetelmänä ei varsinaisesti sovellu näinkin nuoren sanaston kuin ajokoiraharrastuksen erikoissanaston tutkimukseen, sillä sana-aines on suurimmaksi osaksi korkeintaan 150 vuotta vanhaa, todennäköisesti vieläkin nuorempaa. Sovellan siis menetelmää vain väljästi aineistooni ja tutkin keräämiäni sanoja vertaamalla niitä sekä suomen yleiskielen että vieraiden kielten sanastoon. Lisäksi jaan yhdyssanat sekä selvät johdokset pienempiin rakenneosiin ja pyrin näin tekemällä selvittämään sekä kantasanat että johdosten ja yhdyssanojen tyypit. Häkkinen toteaaakin, että kompleksisten lekseemien eli johdosten ja yhdyssanojen alkuperää tutkittaessa morfologisen rakenteen ja alkuperäisen muodostustavan rekonstruointi eli uudelleen muodostaminen on tärkeää. Kaikkein tärkeintä on sen selvittäminen, mistä kantavartalosta tarkasteltava lekseemi on muodostettu. Sen lisäksi tulee pyrkiä ottamaan selville, millaisia muita morfologisia rakenneosia sanaan sisältyy. Jos aineksia on useampia, on tarkasteltava sitä, onko ne lisätty sanaan yksi kerrallaan vai kenties suurempina nippuina. Lisäksi kompleksisten sanojen ikä ja analogiset mallit kiinnostavat kielentutkijaa. (Häkkinen 1997: 85–86.)

Kielen vanhimmat ainekset ovat keskimäärin produktiivisempia kuin nuoremmat. Esimerkiksi *ajaa*-verbin ensimmäinen esiintymä on 1500-luvun puolivälistä, jonka jälkeen se on kantasanana alkanut tuottaa runsaasti jälkeläisiä. Niitä syntyy lisää vielä näinä päivinäkin – esimerkkinä tietotekniikkatermi *ajuri*. Raimo Jussila on laskenut, että *ajaa*-kannan johdoksia ja yhdyssanoja on suomen kielessä jopa yli 3 500. (Häkkinen 1997: 70; Jussila 1996: 215–

216, 225, 228.) *Ajaa*-sanue on oman tutkimuksenikin kannalta melko keskeisessä roolissa, teenhän tutkimusta nimenomaan *ajokoiraharrastuksen* erikoissanastosta.

Tutkin lisäksi sanojen olemusta eli millaisia assosiaatioita kätkeytyy merkitystenmuutosten taakse sekä mistä syistä uusia sanoja muodostetaan *ajokoiraharrastuksen* erikoiskieleen. Tutkimuskohteena ovat siten myös sanojen motivaatiot. Siksi kuljetan myös semanttista näkökulmaa koko ajan mukana tutkimuksessa – mielestäni termistön semanttis-pragmaattinen tarkastelu antaa kaikkein parhaimman kuvan erikoiskielestä. Diakroninen tarkastelu, jollaista tietojeni mukaan ei ole erikoiskielistä juuri tehty, olisi periaatteessa mahdollista kirjoitettujen tekstien osalta, mutta en koe sitä mielekkääksi, sillä minulla on suullista aineistoa vain yhdeltä ajanjaksolta, joten vertailu jäisi varsin suppeaksi ja yksipuoliseksi. Tutkimusotteeni on siis deskriptiivinen, etymologinen ja morfologis-semanttinen.

Hyviä näkökulmia tähän tutkimukseen avaavat varmasti seuraavat Niemikorven (1996:13) esittämät tutkimuskohteet: spontaanien erikoiskielten synty nykypäivän näkökulmasta sekä tietoinen kehittäminen erikoiskieleen eli populaaristaminen. Spontaaneiksi erikoiskieliksi luen sellaiset harrastusalojen – ja miksei myös ammattialojen – slangit eli käyttökielen, jota ei tietoisesti lähdetä kehittälemään tai jonka termistöä ei erityisesti luoda vaan joka syntyy ja elää luonnostaan harrastajien ja ammattilaisten keskuudessa. Populaaristamista tutkin sanaston näkökulmasta: selvitän, sisältääkö kaikille koiraharrastajille suunnattu teksti *ajokoiraharrastuksen* erikoissanastoa ja jos ei, niin millaisilla ilmaisuilla erikoistermit on korvattu.

Niemikorpi nostaa esille myös erikoiskielten tilanteisen vaihtelun. Tärkeä huomioonotettava tekijä onkin siten ammatillisen tilanteen käsite: mitkä asiointilat tai piirteet ammatillisen tilanteen tarkastelussa on otettava mukaan. Työ- ja harrastustoverien keskinäisessä kommunikaatiossa kehkeytyy erikoistunut tilanne, jossa tarvitaan taitoa ja alan tuntemusta. Tämän huomioon ottaminen asettaa kielentutkijalle velvoitteen tutustua alan toiminnan luonteeseen ja tyypillisiin oloihin. (Karihalme 1999: 20; Niemikorpi 1996: 13.) Olen itse *ajokoiraharrastajana* jo useamman vuoden ajan tutustunut harrastuspiiriin erityistilanteisiin, joten olen siinä mielessä tutkijana hieman lähempänä tutkittavaa aihetta. Kontekstia pyrin havainnoimaan ottamalla huomioon, mistä lähteestä mikin sana on poimittu.

Lisäksi on otettava huomioon sen yhteisön rakenne, jonka kielenkäyttöä tutkitaan ja jossa on sisäinen tiedon ja tiedonkulun tarve. Yhteisö voi perustua hierarkkiseen tai verkkomaiseen rakenteeseen. Ammatillaisen ei tarvitse olla organisaationsa huipulla hallitakseen paljon erikoistietoa. Sanasto ja termistö sekä merkityssuhteet ovat yhteydessä tiedon rakenteeseen ja laatuun. (Karihalme 1999: 23.) *Ajokoiraharrastajien* yhteisö on pikemminkin verkkomainen kuin hierarkkinen. Harrastajat ovat keskenään yhtä tärkeässä asemassa, vaikka toki

tietynlaisia hierarkiasuhteita voidaan nähdä ikäryhmien välillä tai siinä, kuinka uusi tai kokenut harrastaja on kyseessä. Myös kilpailutilanteessa ylintä valtaa käyttävä ylituomari on aina hiukan korkeammassa asemassa esimerkiksi palkintotuomareihin ja koiranohjaajaan nähden. Nämä asemoinnit vaikuttavat tietenkin aina kielenkäyttöön ja kommunikointiin, mutta en pyri tässä tutkimuksessa nostamaan niitä erityisesti esille, jollei tämä seikka ole erityisen oleellinen tutkimustulosten kannalta.

Käytännössä luokittelen keräämäni sanaston sen alkuperän mukaan äänteellis-morfologisesti lainasanoihin, yhdyssanoihin, johdoksiin, slangimuodosteisiin ja erilaisiin lyhennesanoihin sekä semanttisesti merkitystenmuutosten, synonymian ja muiden semanttisten kriteerien perusteella. Pyrin myös etsimään sanastosta erityisiä attraktio- ja ekspansiokeskuksia eli sellaisia tarkoitteita tai alueita, joille muodostuu erityisen paljon synonyymisia lekseemejä.

Erikoiskielen sanastoja on ennenkin tutkittu pro gradu -tutkielmissa jo edellä esittelemästäni etymologisesta ja rakenteellisesta näkökulmasta (ks. esim. Hopia 1995, Jumppanen 2002, Tiainen 2004). Itse aion tämän lisäksi ulottaa tutkimukseni uudelle alueelle tutkiessani yhtäläisyyksiä ja eroja erikoiskielen kolmen eri varieteetin välillä. Tutkin, kuinka ajokoiraharrastuksen varsinainen eli kirjoitettu erikoiskieli, puhuttu erikoiskieli eli ammattislangi sekä populaaristettu erikoiskieli suhteutuvat toisiinsa. Tämän teen vertaamalla näitä kolmea eri kielimuotoa toisiinsa ja etsimällä niissä esiintyvistä sanastosta termejä, joilla on sama tarkoite. Näin pyrin saamaan selville, poikkeavatko eri varieteetit sanastollisesti toisistaan, ja jos poikkeavat, niin miten ja mistä erot johtuvat.

2.3. Sananmuodostus suomen kielessä

Lauri Hakulinen (1979: 383) on todennut, että mikäli emme ota huomioon niitä syntyprosesseja, jotka ikivanhat kantasanamme ovat käyneet läpi, voimme katsoa kieleemme sanaston omaperäisen tahattoman kasvun tapahtuneen ja tapahtuvan joko morfologis-semanttisesti tai pelkästään semanttisesti. Käsittelen tässä luvussa suomen sananmuodostusta lähinnä yleiskieleen liitettyjen termien ja käsitteiden kautta. Kuitenkin nämä samat sananmuodostuskeinot ovat käytössä, kun erikoiskieliin muodostetaan tietoisesti tai tiedostamatta uutta sanastoa – sananmuodostus on siis universaali kielen piirre.

Sanat eli lekseemit voidaan jakaa sanavartalonsa morfologisen rakenteen perusteella **perussanoihin** ja **kompleksisiin sanoihin**. Perussanan vartalo on yksimorfeeminen, eikä sitä siten pysty jakamaan pienempiin merkityksellisiin rakenneosiin. Kompleksisten sanojen eli johdosten ja yhdyssanojen vartalot taas sisältävät useita morfeemeja, ja kompleksiset sanat

ovat rakenteellisesti motivoituneita, mikä tarkoittaa sitä, että niillä on sisäinen rakenne ja niiden merkitys on pääteltävissä rakenneosien merkityksestä. (Häkkinen 1997: 83; ISK 2004: 170.)

Sananmuodostuksella tarkoitetaan niitä yleisperiaatteita, joiden perusteella lekseemit rakentuvat ja uusia lekseemejä on mahdollista muodostaa. Usein uudet sanat syntyvät kieleen jo olemassa olevien lekseemien pohjalta. Toisin sanoen sanasta voidaan muodostaa uusia sanoja. Tärkeimmät sananmuodostuskeinot ovat **johtaminen** eli **derivaatio** sekä **yhdistäminen** eli **kompositio**. Johdokset ja yhdyssanat ovat avoimia luokkia, joiden sanamäärä karttuu jatkuvasti. Yhdyssanoja ja johdoksia onkin paljon enemmän kuin perussanoja. (ISK 2004: 170; Itkonen 1966: 234.)

Kun uusia sanoja muodostetaan, niihin tulee lisää morfeemeja. Johtamisessa sanavartalo saa seurakseen johtimen tai johtimia, yhdistämisessä taas kaksi sanaa tai useampi sana liittyy yhdeksi. Koska jokaisella rakenneosalla on oma merkityksensä, tuo jokainen lisätty johdinaines tai yhdyssanan osa uutta sisältää lekseemiin. Ei ole olemassa mitään täsmällistä rajaa, kuinka monta rakenneosaa kompleksisessa lekseemissä voi olla. Kuitenkin todella kompleksisten sanojen ymmärtäminen voi olla vaikeaa, vaikka jokainen johdin ja yhdyssanan osa olisikin selkeästi erottuva ja merkitykseltään tuttu. (Häkkinen 1997: 85; ISK 2004: 170–171.)

Kaikelle sananmuodostukselle on yhteistä, että sen tuottama sanasto on jollain tapaa jo olemassa olevan sanaston motivoimaa – sananmuodostuksessa käytetäänkin usein hyväksi **analogiaa** eli jo olemassa olevia malleja. Sananmuodostus onkin löyhästi ajateltuna sovittamista ja mukauttamista kielessä jo valmiiksi oleviin lekseemien rakennemalleihin, sanahahmoihin ja muotteihin. (ISK 2004: 171.)

Erikoisalojen termit voivat suomen kielessä olla rakenteeltaan eli sananmuodostustavaltaan lähinnä kolmenlaisia: yksittäisiä yhdistämättömiä sanoja, joihin myös johdokset lasketaan; yhdyssanoja, joissa kaksi sanaa tai useampi sana on liittynyt yhteen yhdeksi termiksi, tai sanaliittoja eli kahden tai useamman itsenäisen eli erilleen kirjoitettavan sanan muodostamia kokonaisuuksia (Haarala 1981: 16–17).

Vaikka sananmuodostus on sanaston selvästi yleisin karttumistapa, myös muita tapoja uusien sanojen saamiseksi kieleen on: lekseemejä voidaan lainata toisista kielistä tai sitten voi syntyä uusia perussanoja, jotka eivät ole lainkaan motivoituneita jo olemassa olevista sanoista. Jälkimmäinen on tosin hyvin marginaalista. (ISK 2004: 171.)

3. AJOKOIRAHARRASTUKSEN HISTORIAA JA NYKYPÄIVÄÄ

3.1. Antiikin ajokoirametsästyksestä ensimmäisiin ajokoiroiin Suomessa

Ajokoirilla on metsästetty jo antiikin ajoilta lähtien. Antiikin kreikkalaiset ja ajanlaskumme alun turkkilaiset pitivät ajokoirametsästystä huvittelumuotona. Periaate oli sama kuin nykyisessä englantilaisessa *ajumetsästyksessä*: koirat päästettiin etsimään jänis ja seuraamaan sitä ajaen. Osa metsästäjistä seurasi keihäin varustettuna ajoa ja toiset taas virittivät verkon jäniksen kulkureitille. Verkkoon saatu jänis annettiin koirien tapettavaksi. Toiset kirjoitukset tosin kertovat, että riista suositeltiin päästettäväksi verkosta vapauteen kunniatekona metsästyksen jumalattarelle. Ajokoiran arvostetuimpia ominaisuuksia tuolloin olivat äänettämyys *yöjäljellä*, nopea *haku*, hyvä vauhti, kestävyys ja kuuluva *haukku*. (Envall 2005: 21–23.)

Pohjoismaihin ajokoiria on tuotu oletettavasti jo 1500-luvulla. Kustaa Vaasa on vuonna 1526 kirjoittanut Ruotsissa kirjeen, jossa hän pyytää vastaanottajaa hankkimaan käyttöönsä hyvän ajokoiraparin. Samoihin aikoihin tuliaseet alkoivat yleistyä ja riistan uuvuksiin juoksuttamiseen perustuvan *uuvutusmetsästyksen* sijaan alettiin arvostaa nykyisin käytössä olevaa tapaa, jossa metsästäjä ampuu jäniksen koiran ajosta. (Envall 2005: 26.)

Onkin luultavaa, että Suomessa ei ole ollut omaa ajokoirakantaa, vaan sotilashenkilöt ja virkamiehet ovat tuoneet meille ajokoiria ulkomailta – lähinnä Ruotsista, mutta myös Saksasta, Venäjältä, Puolasta, Englannista ja Sveitsistä. Tällä tavoin Suomeenkin on syntynyt paikallisia ajokoirakantoja, joita on alettu jalostaa edelleen. Vanhin tiedossa oleva todisteasiakirja ajokoirista Suomessa on Ruotsin kuninkaan yliadjutanttin majuri Carl Henrik Klickin (s. 1753) Venäjältä Karjaan pitäjään lähettämä, 18.11.1792 päivätty kirje, jossa majuri valittelee, ettei hänen venäläisessä asuinpaikassaan tunneta suomalaista tapaa ampuu jäniksiä koirien avulla. Samassa kirjeessä hän pyytää lähettämään valmiiksi koulutetun parin ajokoiria Venäjälle jänisjahtia varten. Ensimmäinen virallinen dokumentti Suomen ajokoirista on Suomen metsästyskuninkaaksikin nimitetyn Johan Jakob Maexmontanin (1796–1884) metsästyskoiraluettelo, jonka mukaan hänen ensimmäinen ajokoiransa on hankittu vuonna 1813. Maexmontan antoi arvoa ajokoiran nopealle, reippaalle *haulle*, hyvälle *ajolle* sekä kauniille, kuuluvalle ja sointuvalle *haukulle*. (Envall 2005: 28–32, Läntinen 1993: 10–11.)

Suomen oman ajokoirarodun suomenajokoiran kantavanhempina voidaan pitää 1800-luvun puolivälissä syntyneen kultaseppä Viktor Tammelinin omistamia harlekiiniajokoiraa Hurtigia ja ranskalaisperäistä ajokoiraa Trissania. Tammelin teetti ajokoiraparilla pentuja, joiden

jälkeläiset, ”tammeliinarit”, olivat suuria, kauniita ja hyvin ajavia. (Envall 2005: 39–40; Lyytikäinen 1961: 7.) Jo tuohon aikaan Suomessa ajokoirametsästyksellä oli oma viehätöksensä, joten jopa virkamiehet ja papitkin innostuivat hankkimaan ja kasvattamaan ajokoiria (Ritvola 1967: 15).

3.2. Ajokokeiden alkuaika ja rotujärjestön synty

Myöhemmin Suomessa ajokoirien kanssa alettiin harjoittaa metsästyksen lisäksi myös kilpailutoimintaa. Ensimmäiset ajokoirille tarkoitetut ajokokeet järjestettiin vuoden 1893 marraskuussa Turengissa, hovineuvos Wadénin metsästyksmailla. Jo näihin ajokokeisiin tehtiin säännöt, jotka eivät olleet sitovat, vaan pikemminkin suosituksenomaiset. Kokeessa koirat kilpailivat *koppelina* eli pareittain tai pienissä *ajueissa*. Nämä Euroopan ensimmäiset ajokokeet kestivät kolme päivää ja niihin osallistui neljän omistajan yhdeksän ajokoiraa. Koe sai huomiota myös naapurimaassamme Ruotsissa, jossa kiitettiin sitä, että suomalaiset olivat uskaltaneet ottaa tärkeän askeleen ajokoirien jalostuksen edistämässä. (Envall 2005: 48–49; Liljeberg 1992: 14; Lyytikäinen 1961: 17.)

Alkuaikojen ajokokeisiin ja niiden sääntöihin ei pystytty saamaan yhtenäistä linjaa, vaan sääntöjä ja ohjeistuksia muutettiin sekä järjestön että harrastajien tahdosta useampaan otteeseen *koetteluaikoja* vaihtaen. Oman lisänsä tähän pirstaleisuuteen toi se, että miltei jokaisella metsästysseuralla oli omat erityiset koesääntönsä, jotka poikkeuksetta erosivat niin sanotuista yleisistä sääntösuosituksista. Ansio- ja tappiopisteitä jaettiin kokeen pitopaikasta riippuen eri ominaisuuksista ja ajoajalla oli vähemmän merkitystä kuin nykypäivän ajokokeissa. (Lyytikäinen 1961: 17–18.) Ajokoirakokeiden säännöt ja ohjeistukset ovat muuttuneet useaan kertaan reilun sadan vuoden aikana – eri ominaisuuksien painotukset ovat vaihdelleet sen mukaan, mitä minäkin aikakautena on pidetty ajokoirien tärkeimpinä käyttöominaisuuksina.

Vuonna 1889 perustettiin Suomen Kennelklubi SKK, jonka tarkoituksena oli edistää parempaa koiranhoidtoa maassamme. Tämän oli määrä tapahtua lisäämällä yleisempää puhtaan koirarodun harrastamista ja levittämällä tietoa rotupuhtauden eduista. Valtakunnallisten koirajärjestöjen perustamisen idea oli lähtenyt liikkeelle Englannista, johon perustettiin oma kenneljärjestö vuonna 1873. Sen jälkeen monet Euroopan maat alkoivat perustaa vastaavia järjestöjä. Suomen Kennelklubin johdossa oli heti alkuvaiheessa vihkiytyneitä ajokoiraharrastajia. Tämä johtui siitä, että ajokoirat olivat valtaedustettuina suomalaisessa koirakannassa – melkein puolet ensimmäiseen rotukirjaan merkityistä koirista kuului luokkaan ”ajokoirat”. Johtoportaan ollessa ajokoirista kiinnostunut myös ajokoirien

jalostustyö sai klubilta paljon huomiota sekä tutkimuksen että julkaisujen muodossa. (Liljeberg 1992: 13; Läntinen 1993: 13, 14, 19, 22.) Vuonna 1902 SKK jakautui rotujaostoihin, jolloin ajokoiria koskeva kenneltyö sai varsinaisesti oman osastonsa. Tämän osaston työ oli ajokoiraharrastuksen kannalta merkittävä, sillä se teki aloitteita Kennelklubille, järjesti koiranäyttelyitä sekä omilla säännöillään ajokokeita ja jatkokoulutti tuomareita. (Läntinen 1993: 13, 14, 19, 22.)

Kielipoliittiset kysymykset ajoivat suomenkieliset keskusjärjestöt liittymään vuonna 1935 omaksi SKK:n kilpailevaksi kenneljärjestöksi Suomen Kennelliitoksi eli SKL:ksi, jonka yhteyteen perustettiin ajokoiraharrastajille oma Ajokoirajärjestö. Kun vajaan kolmenkymmenen vuoden päästä SKK ja SKL liittyivät yhteen kaksikieliseksi Suomen Kennelliitto – Finska Kennelklubben -koirajärjestöksi, SKK:n ajokoiraosasto ja SKL:n Ajokoirajärjestökin alkoivat tiivistää yhteistyötään. Näin vuoden 1963 aikana syntyi kaksikielinen rotujärjestö Suomen Ajokoirajärjestö – Finska Stövarklubben. (Läntinen 1993: 41, 44, 65, 116–117.) Samainen Suomen Ajokoirajärjestö (SAJ) on vieläkin olemassa. Sen tehtävänä on ”huolehtia suomenajokoiran rodullisesta kehittämisestä, koetoiminnan ja koulutuksen järjestämisestä sekä harrastajien yhteistoiminnasta”. Järjestössä on tänä päivänä noin 10 000 jäsentä ja sen alaisia ovat kaikki FCI 6 -roturyhmän noin 30 korkeajalkaista ajavaa koirarotua. (SAJ.)

3.3. Suomenajokoira, nykypäivän ajokoirametsästys ja kilpaileminen ajokokeessa

Tällä hetkellä yleisin Suomessa käytettävistä ajavista koirista on kotimainen rotumme suomenajokoira. Suomenajokoira on jalostettu ulkomailta Suomeen tuoduista ajokoirista 1900-luvun alussa. Se on jäniksen ja ketun ajometsästyksen käytettävä ajokoira (Suomenajokoiran rotumääritelmä).

Rakenteeltaan suomenajokoira on keskikokoinen ja korkeuttaan selvästi pidempi, voimakas, muttei raskas. Väritys on kolmivärinen: musta–ruskea–valkoinen. Suomenajokoira käyttäytyy rauhallisesti ja ystävällisesti, ei koskaan vihaisesti. (Suomenajokoiran rotumääritelmä.) Suomenajokoiran ulkonäöstä saa hyvän käsityksen kuvasta 1 (s. 13).

KUVA 1. Suomenajokoira.

Muita Suomessa ajometsästyksen käytettäviä koirarotuja ovat amerikankettukoira, beagle, eestinajokoira, italianajokoira, kreikanajokoira ja venäjänajokoira. Monissa maissa on siis jalostettu oma ajava koirarotu maan olosuhteisiin sopivia ominaisuuksia korostaen.

Yleisin metsästysmuoto maassamme on jäniksen metsästäminen ajokoiralla. Entisen *koppeli-* eli *pari-* tai *ajueajatuksen* sijaan nykypäivänä metsästetään pääasiassa yhdellä koiralla. (Envall 2005: 310.) Metsästäminen tapahtuu niin, että koira lasketaan metsässä irti ja annetaan sen itsenäisesti löytää haluttu riistaeläin, joko kettu tai jänis. Löydettyään riistan koira alkaa seurata riistaeläintä *ajoen* eli haukkuen. Kokenut metsästäjä pystyy *ajohaukun* kiivaudesta päättämään, missä kohtaa maastossa riista kulkee koiran edellä. Metsästäjä asettuu sellaiseen maastonkohtaan, josta hän olettaa jäniksen tai ketun kulkevan. Hän odottaa, kunnes riista on sopivalla paikalla, ja ampuu eläimen. Tosin läheskään aina nykypäivän metsästyksen ei kuulu riistan ampuminen, vaan metsästäjälle riittää, että hän saa riistaeläimestä näköhavainnon.

Metsästyksen lisäksi ajokoirien kanssa harrastetaan kilpailutoimintaa. Ajokoirilla kilpaillaan sekä koiranäyttelyissä että ajokoirakokeissa. Näyttelyissä arvioidaan koirien rakennetta ja ulkonäköä, kun taas metsästyskokeet mittaavat ajokoirien käyttöominaisuuksia. Käyttöominaisuuksiin kuuluvat taito löytää riistaa ja ajaa sitä sekä metsästysinto. Tämän tutkimuksen pääpaino on ajokokeisiin liittyvässä sanastossa, sillä juuri tuo erikoissanasto on muusta koiraharrastusalasta poikkeavaa.

Ajokokeiden avulla pyritään saamaan selville ajavien koirien jäniksenajo-ominaisuudet jalostusta varten. Lisäksi ajokokeet kehittävät harrastajien yhteistoimintaa ja tarjoavat heille kilpailumahdollisuuden. Kokeissa riistaeläintä tai koira ei vahingoiteta eikä niitä altisteta

kohtuuttomalle rasitukselle. Osallistumisoikeus ajokokeisiin on kansainvälisen kennelliiton FCI:n ajavien koirien roturyhmään kuuluvilla koirilla. (Ajokokeen säännöt ja ohjeet: 4.) Ajokoirille järjestetään jäniksenajokokeiden lisäksi myös ketunajokokeita, joiden säännöt poikkeavat joiltain osin jäniksenajokokeiden säännöistä mutta joiden periaate on sama: koiran tulee löytää maastossa kettu ja ajaa sitä.

Ajokoe muistuttaa metsästystapahtumaa, mutta kuten jo edellä todettiin, riistaeläintä ei koskaan vahingoiteta, eli kokeen lopuksi jänistä tai kettua ei ammuta. Jokaisella kokeeseen osallistuvalla koiralla on oma *maasto* eli metsänkohta käytettävissään. Koiralla on koepäivän aikana neljä tuntia aikaa *hakea* eli etsiä ja neljä tuntia aikaa *ajaa* eli haukkuen seurata kahta eri jänistä. Ketunajokokeissa aikarajat ovat hieman erilaiset. Metsässä koirasta ja sen toiminnasta tekevät havaintoja kaksi *palkintotuomaria*, jotka myös numeroin arvostelevat koiran työskentelyä.

4. ERIKOISKIELI – ERIKOISALAN OMA KIELIMUOTO

4.1. Erikoiskielen määrittelyä

Erikoiskielen erityisluonteesta saa parhaiten kuvan, kun sitä vertaa suomen yleiskieleen. Yleiskielellä tarkoitetaan normitettua kielimuotoa, joka voi olla joko puhuttua tai kirjoitettua. Esko Koivusalo (1979: 220) on monia muita määritelmiä sekä kielitietouttaan pohjanaan käyttäen määritellyt yleiskielen kieliyhteisön eri ikä- ja ammattiryhmille yhteiseksi kielimuodoksi, joka on muotoasultaan kirjakielen mukaista, virkerakenteeltaan yksinkertaista ja joka käyttää yleisesti tunnetuksi tiedettyä sanastoa tai ainakin selittää käyttämänsä erikoistermit. Kielitoimiston sanakirja määrittelee yleiskielen erikoiskielten sanastoa sisältämättömäksi suositusten mukaan kirjoitetuksi tai puhutuksi kieleksi. Samaisessa määritelmässä mainitaan yleiskielen jonkinasteisiksi vastakohtiksi ammattikieli, murteet ja arkikieli. Jo näiden määritelmien mukaan yleiskieli ja erikoiskielet eroavat toisistaan nimenomaan sanaston perusteella.

Risto Haarala kirjoittaa teoksessaan *Sanastotyön opas* (1981: 9), että 1900-luvun puolivälin jälkeen erikoisalojen kielenkäyttömuotoja on ryhdytty pitämään erityisinä yleiskieleen pohjautuvina osakielinä. Nämä osakielet sisältävät paljon yleiskielelle outoja ilmauksia, ja niitä nimitetään **erikoisalojen kieliksi** tai **erikoiskieliksi**. Erikoiskieli on siis jonkin tieteen-, ammatti- tai harrastealan kielimuoto, jonka luonteeseen kuuluu olennaisena osana yleiskielestä eriytynyt sanasto. (Haarala 1981: 9.) Erikoiskielen tunnusmerkkeihin kuuluvat sanaston eli termien lisäksi myös tietyt tyyllilliset, rakenteelliset ja syntaktiset eli lauseopilliset piirteet (Terminologian sanasto: 30; Strömman 1995: 7). Tässä tutkimuksessa keskitytään pelkästään ajokoiraharrastuksen erikoiskielen sanastoon ja jätetään tyyli, rakenne ja syntaksi huomiotta. Tämä rajaus johtuu siitä, että tutkielman laajuuden vuoksi yksin sanasto on riittävä tutkimuskohde. Lisäksi se on kaikkein selkeärajaisin ja kenties myös mielenkiintoisin erikoiskielen piirre.

Antero Niemikorven mukaan erikoiskieliin lasketaan keskeisimmin varsinaiset ammattikielet, jotka pohjautuvat rakenteellisesti kirjakielen eli kirjoitetun yleiskielen normeihin (Niemikorpi 1996: 7). Mutta kuten Haarala on todennut, myös erilaiset harrastealojen kielimuodot on luettava osaksi erikoiskielten kirjoa. Myös harrastealojen kielenkäyttötavat pohjautuvat yleiskieleen, mutta niiden normittaminen ei ole yhtä systemaattista kuin esimerkiksi ammattikielten, sillä ne syntyvät ja elävät harrastajien keskuudessa eikä niiden säännönmukaistaminen ole niin välttämätöntä tai edes

tarkoituksenmukaistakaan.

Vieraskieliset nimitykset termille erikoiskieli tuovat korosteisemmin esille juuri kyseisen kielimuodon ammatillista käyttöä. Ruots. **fackspråk** sekä saks. **Fachsprache** tarkoittavat sananmukaisesti käännettyinä ammattikieltä. Englannissa termille on useampiakin nimityksiä, jotka eroavat toisistaan käyttötavaltaan: **LPU** eli **language for professional use** korostaa ammatillista käyttötarkoitusta kun taas **LSP** eli **language for special purposes** sekä **SLA** eli **special language** viittaavat yleisesti erikoisalojen kielimuotoihin. (Haarala 1981: 9.) Tästä voidaan päätellä, että erikoiskielet mielletään mieluummin juuri ammattikieliksi, eikä harrastealojen kielimuotoja käsitetä edes kuuluvaksi esimerkiksi ryhmään Fachsprache. On kielentutkimuksen kannalta kuitenkin tärkeää, että myös harrastuspiireissä käytettävät kielimuodot tulkitaan erikoiskieliksi, sillä niiden tutkiminen on kielitieteellisesti yhtä arvokasta kuin pelkkien ammatti- ja tieteenalojen kielten tutkimus.

Varsinkin ammatillinen erikoiskieli voidaan nähdä välttämättömänä työvälineenä, jota käytetään erikoisalan käsitemaailman jäsentämiseen, kuvaamiseen ja muokkaamiseen. Siksi ammattikielen onkin oltava yksiselitteistä, tarkkaa, loogista, selkeää, tarpeeksi laajalla ymmärrettyä ja rakenteellisesti eli kieliopillisesti virheetöntä. Silloin, kun ammattialan erikoiskielen termit merkitsevät kaikille niiden käyttäjille samaa ja ne vastaavat käsitteitä, palvelee ammattikieli tarkoitustaan ammattilaisten tärkeänä työkaluna. (Haarala 1981: 11; Sanastotyön käsikirja 1989: 11.) Myös harrastealojen erikoiskieliä tarvitaan ilmiöiden käsittelemiseen, mutta niiden käytössä yksiselitteisyyden ja tarkkuuden vaatimuksista ei pidettäne yhtä lujasti kiinni. Kieli elää enemmän harrastajien keskuudessa, vaikka toki valvottua ja pysyvääkin erikoiskieltä ja erityisesti erikoissanastoa on olemassa esimerkiksi alan omissa julkaisuissa.

4.2. Erikoiskieli syntyy tarpeesta

Kun ihmiset työskentelevät samassa työyhteisössä tai heillä on yhteinen harrastus, on välttämätöntä kommunikoida kollegoiden kesken tästä työstä tai harrastuksesta. On tarve puhua sellaisista seikoista, tilanteista ja esineistä, jotka ovat yhteisölle tuttuja, mutta ulkopuolisille vieraita. Kaikille harrastus- ja ammattialojen esineille ja ilmiöille ei edes ole yleiskielisiä nimityksiä (Wandruszka 1975: 14). Näin syntyy yhteisön sisäinen erikoiskieli, jonka avulla viestintä on sekä taloudellista että tarkkaa. Erityisesti tarve yleiskieltä suurempaan täsmällisyyteen johtaa ammatti- tai erikoiskielen syntyyn (Sanastotyön käsikirja 1989: 11).

Voisi väittää, että erikoiskieliä on ollut niin pitkään kuin on ollut eri alojen harrastajia tai

ammattilaisiakin. Ennen kuin suomea alettiin kehittää kirjakieleksi, kansalla ei ollut varsinaista yhtenäistä kieltä, vaan eri puolilla Suomea puhuttiin pelkästään erilaisilla aluemurteilla. Siinä mielessä kansa kuitenkin edusti yhtenäiskulttuuria, että heille olivat yhteisiä lähes kaikki niin sanotut ammatilliset leksikot: maatalouden, metsästyksen ja käsityöläisten sanastot. Kun suomen kirjakieli maailman muutospaineen alla 1500-luvulla synnytettiin, alkoi jo heti kielessä tapahtua eriytymistä – siinä missä kirjakielestä tuli virallisen yhteiskunnan kielimuoto, murre jäi arkiseksi kielenkäyttötavaksi. Kirjakielen asema oli pitkään varsin epävakaa, sillä tieteen kielenä oli edelleen latina ja sivistyneistö käytti mieluummin ruotsia. Näin ollen suomenkielisiä erikoiskielisiä tekstejä ei ole juuri ennen 1800-lukua tuotettu. Kuitenkin oli havaittavissa pyrkimyksiä ottaa käyttöön vierasperäisten sijaan suomenkielisiä termejä muun muassa eri tieteenaloille. (Niemi 1996: 14–15.)

Pikkuhiljaa alkoi ilmestyä suomeksi eri alojen artikkeleja ja teoksia, jotka luonnollisesti sisälsivät erikoissanastoa. Tämä oli positiivinen kielellinen muutostendenssi sekä suomalaisten erikoiskielten että kirjakielenkin kehityksen näkökulmasta. 1800-luvun varhaisnykysuomen kaudella tapahtui monia yhteiskunnallisia muutoksia, jotka vauhdittivat yleis- ja erikoiskielten kehittämistä: Suomi erosi Ruotsista, tieteellis-tekninen kehitys oli huimaa ja kansainvälisiä vaikutteita virtasi maahamme. Oli vahvistettava kansallista identiteettiä erityisesti kielen avulla. Sanasepille ja vannoutuneille kielenharrastajille tuli töitä myös silloin, kun suomesta tuli virallisesti pitäjäkokousten pöytäkirjakieli, suomenkielinen oppikoulu perustettiin, yliopistoissa annettiin oikeus julkaista suomenkielisiä väitöskirjoja, ensimmäisen suomenkielisen lehden toimittaminen aloitettiin ja suomesta tuli tasavertainen hallinnon kieli ruotsin rinnalle. Kaikki tuo tapahtui melkoisen nopeasti 1800-luvun puolivälin jälkeen. (Niemi 1996: 15–16.)

Huomattavaa on, että tuolloin syntyneet erikoiskieliset sanat, jotka olivat siis suurimmaksi osaksi seipitteitä ja käännöksiä, kuuluvat jo nykysuomalaisen normaaliin sanavarastoon, eikä niillä enää ole erikoiskielistä vivahdetta. Tällaisia sanoja on erityisesti lääketieteen, virkakielen ja luonnontieteiden alueelta. (Niemi 1996: 17.) Vai kuinka moni kokisi erikoiskielisiksi ilmaisut *lämpömittari*, *virasto* tai *ympyrä*?

Suomalaisten erikoiskielten, eritoten kirjoitettujen erikoiskielten, historia seuraa siis hyvin pitkälti suomen kirjakielen kehitystä. Tämänlainen kehitys ei ole pelkästään suomalaisten erikoiskielten erityispiirre, vaan erikoiskielten synty on seurannut samanlaista tietä muissakin kulttuureissa: ensin on keskitytty maanviljelykseen ja pyyntikulttuuriin, mutta tekniikan ja muiden yhteiskunnan alojen kehittyminen on vaatinut muodostamaan kieleen uusien alojen tarpeeseen sopivia ilmauksia (Laurén – Nordman 1987: 9–10; Möhn 1975: 33).

Ajokoiraharrastuksen erikoiskielen voidaan olettaa Suomessa syntyneen suurin piirtein

samaan aikaan, kun ajokoirat ovat 1700–1800-lukujen taitteessa alkaneet yleistyä metsästäjien keskuudessa. Sanasto on todennäköisesti aluksi ollut suppeaa, jopa lähes samankaltaista kuin yleiskielessä. Myöhemmin, kun metsästys- ja kilpailukulttuuri on kehittynyt, on tullut myös tarve luoda sellaista sanastoa, jonka avulla on pystynyt kuvaamaan ajokoiraharrastuksen ilmiöitä tarkemmin. Uskoakseni suurin osa tässä tutkimuksessa esiintyvistä sanastosta on melko nuorta, aikaisintaan 1900-luvun alussa kehittyntä, sillä ajokoirakokeiden alku voidaan sijoittaa tuohon ajankohtaan.

Ammattikielien ovat suurelta osin vanhaa perua (Niemi 1996: 142). Erikoiskieliä on ollut ja tulee olemaan aina niillä aloilla, joilla on tarvetta sisäiselle erityislaatukselle sanastolle ja kielenkäytölle. Jokainen voi omasta elämänsäpiiristään tunnistaa ja jopa nimetä useita harrastus- ja ammattialoja, joilla on oma erityinen kielimuotonsa – erikoiskieli. Tuon kielen funktiona on sujuvan viestimisen lisäksi ryhmän sisäisen erikoisan tietoisuuden ja ammattiyhteisön sekä yhteenkuuluvuudentunteen lujittaminen, joten ulkopuolisten korvissa kieli voi kuulostaa jopa salaperäiseltä (Niemi 1996: 142; Strömman 1995: 41–42).

4.3. Yleiskielen ja erikoiskielten välinen häilyvä raja

Joskus erikoiskieli ja yleiskieli nähdään suorastaan toistensa vastakohtina. Ammatti- tai erikoiskieltä saatetaan pitää ”salakielenä” tai ”hepreana”, sillä sen erikoissanat ei ymmärretä. (Nuopponen 1999: 93.)

Pirkko Nuolijärvi kirjoittaa kuitenkin Terminfo-lehdessä, että erikoiskielten ja yleiskielen raja on kuin veteen piirretty viiva. Hänen mukaansa edes yleiskieltä ei voida nähdä yhtenä yhtenäisenä kielimuotona, vaan sekin sisältää erilaisia variantteja, joiden erot korostuvat jo pelkästään, kun verrataan toisiinsa puhuttua ja kirjoitettua kieltä. Samalla tavalla voidaan tarkastella myös erikoiskielten ja yleiskielen välistä suhdetta. On hyvin yleistä joutua pohtimaan, kuuluuko jokin sana yleiskieleen, johonkin erikoiskieleen vai kenties useammankin erikoiskielen sanastoon. Kielimuodot ovatkin osittain päällekkäisiä ja limittäisiä, mikä kuuluu ominaisesti kielen luonteeseen ja tekee yleiskielen ja erikoiskielten välisen rajanvedon toisinaan hyvinkin hankalaksi. Yleiskielen ja erikoissanatien suhde ei siis ole selvä, ja yleiskielen sanastoa kuvattaessa tulkitaan erikoiskielisiin kuuluvat elementit usein puhekielen sanoiksi (Häkkinen 1997: 41; Nuolijärvi 1999: 12–13.)

Itse törmäsin oman aineistoni kohdalla juuri edellä mainitsemaani ongelmaan ajokoiraharrastuksen ja yleiskielen välisessä rajanvedossa. Jokin sana tuntui liittyvän olennaisesti juuri kyseiseen harrastusmuotoon, mutta toisaalta sillä on yleiskielessä juuri samansisältöinen merkitys. Samaista ongelmaa pohtii Risto Haarala (1981: 10), joka antaa

esimerkkejä matematiikan erikoiskielestä: kaikille meille ovat tuttuja *kolmio* ja *avaruus*, mutta matemaatikko pystyy määrittelemään termeille tarkat sisällöt. Samoin tuli esille myös runsaasti sellaisia sanoja, jotka ovat selvästi yleiskielen sanoja mutta jotka kantavat ajokoiraharrastajien keskuudessa hieman tavallisesta poikkeavaa merkitystä. Esimerkkinä tästä on sana *lappu*, joka tarkoittaa 'ajokokeen arvostelukorttia'. Näin tulin siihen tulokseen, että saman merkityksen sisältävät sanat tulee rajata aineiston ulkopuolelle kun taas ne sanat, joiden tarkoite tai sisältö eroaa vähänkin vastaavasta yleiskielen sanasta, pääsivät mukaan tutkimusaineistooni. Erikoiskielen ja yleiskielen välinen raja onkin semanttinen: merkitysero tekee sanasta tai fraasista erikoiskielen sanan tai fraasin (Nuolijärvi 1999: 15).

Yleiskieli antaa siis aineksia erikoiskieliin eli yleiskielen sanat saavat erikoiskielisen merkityksen, mutta prosessi on kaksisuuntainen: myös erikoiskielet vuotavat jatkuvasti yleiskieleen päin eli samalla, kun yleiskielen sanoja otetaan erikoiskielen termeiksi, erikoiskielen termit siirtyvät yleiskielen käyttöön (Nuolijärvi 1999: 13; Suomalainen 2002: 18). Silloin, kun jokin sana siirtyy erikoiskielestä yleiskieleen, sanan merkitys saattaa laajeta: uusi, laajempi merkitys on yleensä jollain tapaa metaforinen eli kuvaannollinen (Itkonen 1966: 369). Hartmut Schröder korostaakin, ettei ole tarkoituksenmukaista nähdä yleiskieltä ja erikoiskieliä toistensa vastakohtina, vaan ne ovat yhden ja saman kokonaiskielisyysjärjestelmän eri alajärjestelmiä. Ne käyttävät samoja elementtejä ja rakenteita molemmat omalla tavallaan, intentioista ja sanoman sisällöstä riippuen. (Schröder 1990: 8.)

Nuolijärvi (1999: 13) toteaaakin, etteivät yleis- ja erikoiskielet ole erillisiä lokeroita, joista toiseen on pääsy vain ammattiin tai erikoisalaan vihkiytyneillä. Erikoiskielet eivät siis ole yleiskielestä eriytyneitä kielimuotoja, vaan yleiskielen ja erikoiskielten välillä on jatkuvasti elävä vuorovaikutussuhde (Suomalainen 2002: 18). Haarala (1981: 10) lisää vielä, että tarkka rajanveto myös erikoiskielten välillä on mahdotonta, sillä sama sana saattaa esiintyä niin yleiskielessä kuin useammassakin erikoiskielessä.

4.4. Erikoiskielten tutkimuksesta

Kiinnostus erikoiskieliä – nimenomaan ammattikieliä – kohtaan on herännyt eurooppalaisessa kielitieteessä 1900-luvun alussa. Se keskittyi pitkään nimenomaan ammattisanojen alkuperään ja kehitykseen sanaston osa- ja erikoisalueena. (Hoffmann 1982: 1.) Erikoiskielten sanaston tutkimuksen pioneerimaa on Saksa, jossa kyseinen tutkimusala virisi 1900-luvun alkupuolella tekniikan ja teknisten tieteiden piirissä. Terminologian teoreettisen perustan loikin itävaltalainen sähköinsinööri Eugen Wüster, jonka väitöskirja *Internationale Sprachnormung in der Technik* (1931) käsittelee tekniikan alan erikoiskielen normittamista. Samoihin

aikoihin, juurikin Wüsterin vaikutuksesta, terminologista tutkimusta alettiin tehdä myös Neuvostoliitossa. (Haarala 1989: 265, Sanastotyön käsikirja 1989: 22.)

Erikoiskielten tutkimuksessa on saksalaisen kielentutkijan Lothar Hoffmanin mukaan tätä nykyä kolme pää tutkimuskohdetta: 1) erikoiskielten kuvaavuus 2) erikoiskielten opetus ja 3) erikoiskielten ymmärrettävyys. Kapea-alaisesti katsottuna erikoiskielistä tulisi nykypäivänä tutkia pikemminkin niiden laadullista luonnetta kuin määrällisiä tunnusmerkkejä. Myös semanttinen analyysi on tärkeää, sillä se auttaa kielellisten ilmiöiden muodollista hahmotusta. Erikoiskielet tulisi lisäksi nähdä itsenäisinä, jäsenyteinä kokonaisuuksina sekä sosiaalisen kanssakäymisen tuotoksina ennemmin kuin kielellisen säännöstelyn tuloksena. Ja koska erikoiskieliä on pitkään tutkittu lähinnä kirjallisina tuotoksina, tulisikin tutkimuksessa antaa enemmän huomiota suulliselle erikoiskieliselle viestinnälle. (Hoffmann 1982: 3–4.)

Erityisesti aion tässä tutkimuksessani keskittyä ajokoiraharrastuksen erikoiskielen laadulliseen ja semanttiseen analyysiin. Teen nimenomaan laadullista tutkimusta, ja vaikka toki joudun myös kvantifioimaan aineistoani, on pääosa tutkimuksessa erikoiskielen laadun tarkastelulla. Tahdon antaa erityistä huomiota juuri suulliselle viestinnälle ajokoiraharrastajien keskuudessa, sillä sen rooli on hyvin merkittävä harrastusalan erikoiskielessä.

Antero Niemikorven käsitys erikoiskielten tutkimuksesta on hyvin samantyylinen Lothar Hoffmannin esityksen kanssa. Hän nostaa tärkeiksi sellaisia kysymyksiä, jotka ovat kenties merkittävämpiä juuri suomalaisen erikoiskielten tutkimuksen näkökulmasta. Hänen mielestään tärkeitä tutkimuskohteita ovat spontaanien erikoiskielten synty, erikoiskielten populaaristaminen sekä niiden tilanteinen vaihtelu. (Niemikorpi 1996: 13.) Suomalaisen ja saksalaisen erikoiskielten tutkimuksen ero korostuu siinä jo aiemmin mainitsemassani seikassa, että saksalainen kielentutkimus erikoiskielten tutkimuksen pioneerina katsoo erikoiskieliksi lähinnä ammattialojen kuten tekniikan erityiset kielenkäyttötavat. Lisäksi Hoffmannin artikkeli on Niemikorven tutkimusta yli 10 vuotta vanhempi, joten ajatusmallit ja tutkimuksen pääpainot ovat varmasti tuossa ajassa ehtineet kehittyä.

Erikoiskielen kuvaukseen hyviä kehyksiä voivat olla erityisesti leksikologia eli sanastoppi ja terminologia eli oppi ammattisanoista, mutta myös semiotiikka. Niemikorven mukaan aineistoa on hyvä tarkastella sekä kvalitatiivisesti että kvantitatiivisesti, kun taas Hoffmannin esityksessä ainakin pääpaino sijoitetaan juuri laadulliseen tutkimukseen. Niemikorpi muistuttaa, että tutkijan on syytä pitää oma näkökulmansa mahdollisimman avoimena ajatellen niin erilaisia aineistoja kuin menetelmiäkin. (Niemikorpi 1996: 13.)

Suomalaisissa yliopistoissa on tutkittu erikoiskieliä sekä syntaksin että leksikon näkökulmasta. Erityisesti Vaasan yliopiston, jonka emeritusprofessori Antero Niemikorpi on,

suomen kielen tutkimus on antanut erityissijaa erikoiskielten tutkimukselle. Yliopistolla on esimerkiksi erityinen tutkijaryhmä VAKKI ry., joka on erikoistunut tutkimaan ja julkaisemaan tutkimuksia käännösteoriasta, ammattikielistä ja monikielisyydestä (VAKKI). Joensuun yliopistossa on pro gradu -tason tutkimuksia tehty erälehtien uudissanastosta (Riikonen Jyrki 1992), paperialan sanastosta (Hopia Päivi 1995), ATK-alan verbeistä (Jumppanen Henna 2002) ja nomineista (Visti Jussi 2004), ravi- ja ratsastussanaston lainautumisesta suomen kieleen (Sopanen Mia 2000) sekä hoitoalan sanastosta (Tiainen Jaana 2004). Sanastotutkimukset ovat olleet lähinnä deskriptiivisiä ja etymologisia. Lauseopillista lähestymistapaa on käytetty tutkiessa suomea armeijan komentokielenä.

4.5. Terminologia – termien tutkimus

Kun puhutaan sanastontutkimuksesta, on välttämätöntä viitata myös sanastotyöhön eli terminologiaan. Terminologia on Kielitoimiston sanakirjan mukaan erikoisalojen käsitteiden ja termien tutkimusta. Käytännössä siis tutkimukseni on hyvin lähellä juuri terminologiaa. Sanastokeskuksen julkaisema *Terminologian sanasto* tähdentää, että terminologia ja sanakirjatyö eivät ole sama asia: sanakirjatyössä keskitytään sanoihin ja niiden merkitykseen, kun taas terminologian lähtökohtana ovat **käsitteet** ja niiden väliset suhteet. Yleinen terminologian teoria tutkii siis käsitejärjestelmiä ja määrittelyä sekä **termejä** ja niiden valintaperusteita. Käsitteillä tarkoitetaan siis tässä yhteydessä sellaisia ihmisen mielessään muodostamia ajatusmalleja, jotka vastaavat tiettyjä todellisuuden kohteita eli **tarkoitteita**. Tarkoitteet ovat joko konkreettisia tai abstrakteja, ja niillä on ominaisuuksia, jotka liittävät ne toisiin tarkoitteisiin sekä ominaisuuksia, jotka erottavat ne toisista tarkoitteista. (Sanastotyön käsikirja 1989: 22; Terminologian sanasto: 6.)

Termi määritellään yleisesti ”oppi- tai ammattisanaksi” tai ”jonkin erikoisalan vakiintuneeksi ilmaukseksi”. Termillä on tarkoitteenaan kyseisellä erikoisalalla tarkasti määritelty käsite. Jotta käsitteen nimitys voidaan katsoa termiksi, sen tulee olla alalla yleisesti tunnettu, hyväksytty sekä vakiintunut käyttöön. (Haarala 1981: 15–16.) Sana *termi* onkin peräisin latinan sanasta *terminus*, joka tarkoittaa rajaa (Aikio 1982: 607). Hyvä erikoisalan termi on lyhyt, muista termeistä erottuva, kieliopillisesti korrekti sekä helppo ääntää, kirjoittaa ja taivuttaa. Lisäksi sen on oltava informatiivinen, neutraali ja perusteltavissa. (Haarala 1981: 37; Karihalme 1996: 336.)

Aina, kun käsitettä lähdetään määrittelemään, se tavalla tai toisella analysoidaan eli selvitetään, mistä kyseisessä käsitteessä on kysymys. Kaikkein yksinkertaisinta se on silloin, kun selitettäviä käsitteen nimiä eli termejä on vain yksi. Tällöin voidaan vain yksinkertaisesti

ilmoittaa termin alkuperä – esimerkiksi mitä se on alun perin tarkoittanut siinä kielessä, josta se on lainattu. Itse **käsiteanalyysi** on kuitenkin enemmän kuin pelkkien yksittäisten käsitteiden tutkimista. Käsiteanalyysilla tarkoitetaankin sanastotyöhön kuuluvaa toimintaa, jossa selvitetään ja kuvataan tiettyyn kokonaisuuteen kuuluvia käsitteitä ja niiden suhdetta toisiinsa. (Suonuuti 1999: 29.) Käytännössä siis käsitteistä muodostetaan käsitehierarkioita tutkimalla sitä, millaisessa suhteessa alan käsitteet ovat toisiinsa. Suonuuti (mts.) vertaakin käsiteanalyysia palapelin kokoamiseen – ensin tutkijalla on runsaasti erilaisia pieniä palasia, joista kuitenkin lopuksi muodostuu eheä kuva.

Termien määrittely ei ole aina yksioikoisen helppoa. Terminologiaan perustuvassa käytännön sanastotyössä on hyvä erottaa toisistaan erilaiset määritelmät. Synonyymimääritelmät kuvaavat käsitettä jonkin samanmerkityksisen sanan avulla. Ne eivät kuitenkaan kerro itse käsitteestä mitään. Kontekstimääritelmät viittaavat käsitteen sisältöön ja kuvaavat käsitettä tekstiyhteyden avulla. Terminologiset määritelmät taas yksilöivät ja rajaavat käsitteet osana jotakin kokonaisuutta eli käsitejärjestelmää. (Kalliokuusi: 44–45.) Määritelmä rajaa käsitteen tarjoamalla tietoja käsitteen sisällöstä ja alasta sekä suhteista muihin käsitteisiin. Lisäksi määritelmä luo käsitteen käytölle normit ja sitoo sen yhteen termin kanssa. (Haarala 1981: 43.)

4.6. Erikoissanaston alkuperä

Sanojen ikää ja alkuperää tutkivaa tieteenalaa nimitetään **etymologiaksi**. Etymologia on yleisen sanasto-opin eli leksikologian osa-alue. Leksikologiaan kuuluu myös **sanasemantiikka**, joka tutkii sanojen merkitystä ja suhteita, jotka vallitsevat sanojen ja niiden kielenulkoisten tarkoitteiden eli **referenttien** välillä. Tärkeä osa sanasemantiikkaa on onomasiologia eli nimitysoppi, jonka tarkoitus on pyrkiä selvittämään, millä sanoilla on mahdollista viitata tiettyihin tarkoitteisiin. (Häkkinen 1997: 9.)

Etymologian piiriin kuuluvat periaatteessa kaikki kielen sanat. Vaikka päähuomio keskitetään sanaston vanhimpiin kerrostumiin ja nuorempien lainasanojen alkuperä tuntuukin yleensä itsestään selvältä, myös nuoremmat sanakerrostumat tarjoavat mahdollisesti mielenkiintoisia tutkimuskohteita. (Häkkinen 1997: 11.) Ajokoiraharrastuksen sanasto kuuluu ainakin itse harrastuksen iän perusteella nuorempaan sanastoon ja tietävästi koostuu pitkälti yhdyssanoista, seipitetyistä sanoista sekä sellaisista sanoista, jotka ovat siirtyneet yleiskielestä tähän erikoiskieleen saaden eriytyneen merkityksen. Tutkimukseni perustuu väljästi etymologointiin, sillä tarkoituksena on saada selville, miten ja millaisesta aineksesta ajokoiraharrastuksen erikoissanasto on rakentunut.

Etymologista tutkimusta ja päätelmiä tehdessä on aina kiinnitettävä huomiota kolmeen seikkaan: äänneasuun, merkitykseen ja levikkiin (Häkkinen 1997: 24). Uusia sanoja saadaan kieleen johtamalla, yhdistämällä ja lainaamalla (mts. 84, 86). Erikoiskieleen saadaan sanoja yleiskielestä, murteista, toisilta erikoisaloilta, vieraista kielistä sekä luomalla aivan uusia sanoja esimerkiksi alkukirjaimista tai lyhentämällä (Haarala 1981: 34–37). Mutta vaikka yleiskielen sananmuodostuksessa ja erikoiskielten terminmuodostuksessa käytetään kielessämme pitkälti samoja keinoja, on prosessien todettu myös eroavan toisistaan – esimerkiksi muodostuksen tietoisuuden osalta (Tyysteri 2010: 350.)

Joensuun yliopistossa tehdyistä erikoiskielten sanastoja tarkastelevista pro gradu -tutkielmista käy ilmi, että erikoiskieliin saadaan sanoja erityisesti lainaamalla niitä toisista kielistä: ammatti- tai harrastealan iästä ja luonteesta riippuen lainanantajatahoina ovat toimineet ruotsi, englantia, ranska ja venäjä. Vanhempi erikoissanakerrostuma on lainaa ruotsista, joskus venäjältä, kun taas uudemmat sanat, erityisesti tietotekniikan sanasto, on lainattu englannin kielestä. Lainasanat ovat joko erikoislainoja, käännöslainoja, merkityslainoja tai siirtolainoja. On myös suomeen mukauttamattomia vierassanoja. (Hopia 1995: 94–95; Jumppanen 2002: 81; Sopanen 2000: 71, Visti 2004: 60–62.) Uusia erikoiskielen sanoja saadaan myös yhdistämällä, mikä on hyvin produktiivinen keino varsinkin erälehtien uudissanaston ja hoitoalan sanaston kohdalla (Riikonen 1992: 59; Tiainen 2004: 101). Johtaminen ei ole kovinkaan käytetty keino erikoissanaston muodostamisessa, joskin sitäkin suositaan esimerkiksi tietotekniikan nomineissa (Visti 2004: 60–62). Sen sijaan erilaisia lyhenteitä, ellipsejä ja kirjainsanoja muodostetaan ainakin hoitoalan sekä ATK-alan slangeissa runsaastikin (Jumppanen 2002: 81; Tiainen 2004: 101).

Joskus yleiskielestä erikoisalan termiksi siirtynyt yleiskielinen sana voi kantaa huomattavan poikkeavaa merkitystä erikoiskielessä. (Sivonen 2002: 19–20.) Fred W. Riggsin mukaan yleiskielen sanojen siirtyminen erikoiskielen termeiksi on ominaista tietyille erikoisaloille, esimerkiksi yhteiskuntatieteille. Hän nimittääkin tällaisia kieliä, joissa uusiin käsitteisiin viitataan usein tutuilla yleiskielen sanoilla vain merkitystä muuntaen, **delfisiksi**. Niiden rinnalla on Riggsin mukaan **kryptisiä** erikoiskieliä, joissa sitä vastoin uusiin käsitteisiin viitataan aivan uusilla termeillä. (Niemikorpi 1996: 83.)

Kuten aiemmin jo mainitsin, myös toisensuuntaista lainautumista on havaittavissa: erikoisalojen termeihin törmää yhä useammin arkielämässä esimerkiksi tiedotusvälineissä, käyttöohjeissa ja televisiosarjoissa (Suomalainen 2002: 18).

4.7. Erikoiskielen eri kielimuodot

Erikoisalan kieli koostuu harvoin pelkästään puhutusta tai pelkästään kirjoitetusta kielestä. Saman alan sisällä on jatkuvasti läsnä niin kirjoitettua kieltä kuin puhutun erikoiskielen varianttejakin. (Nuolijärvi 1999: 15.) Antero Niemikorpi (1996: 12) pitääkin erikoiskielten kuvauksen puutteena sitä, että niissä ei käsitellä samassa yhteydessä kirjallisia ammattikieliä sekä puhuttuja epävirallisia ammattislangeja eli jargoneja. Esimerkiksi ajokoiraharrastaja käyttää usein '120 minuutin ajoista' ilmausta *putki, täysi* tai *pyöreä*. Tässä tapauksessa kirjallinen muoto on *120 minuutin ajo*, mutta harrastajat usein puhuessaan käyttävät slangimaisempia variantteja. Erikoiskielen teksteissä sekä niitä käyttävien puheessa on tietenkin paljon muitakin ilmauksia kuin varsinaisia termejä (Nuolijärvi 1999: 15).

Erikoiskielissä voidaan nähdä jopa kolmenlaista vaihtelua: on olemassa **varsinaisia erikoiskieliä** (kirjoitettuja), **ammattislangia** eli **jargon** (puhuttua) sekä **populaaristettua** eli **yleistajuistettua kieltä** (kirjoitettua tai puhuttua). (Niemikorpi 1996: 12.)

4.7.1. Varsinainen erikoiskieli

Varsinaisena erikoiskielenä voidaan nähdä ne kirjalliset erikoiskielen muodot, joita jollain tavoin valvotaan. Näitä esiintyy yleensä ammatti- ja harrastealojen erilaisissa julkaisuissa. Ammattialojen julkaisuja ovat erityisesti ammatilliset lehdet, jotka sisältävät artikkeleja muun muassa alan uusimmista tutkimustuloksista. Harrastealoilla on yleensä myös omia julkaisuja, esimerkiksi harrastelehtiä ja järjestöjen sekä yhdistysten jäsenlehtiä. Lisäksi on olemassa erikoisjulkaisuja, kuten ajokoiraharrastuksessa ajokokeiden säännöt ja ohjeet, jotka edustavat kaikkein säännellyintä erikoiskielen muotoa. Varhaisimmat erikoiskielten tutkimukset ovat keskittyneet juuri erikoisalojen kielten kirjalliseen muotoon.

Varsinaiset erikoiskielet noudattavat laajalti hyväksytyjä ilmaisunormeja. Sanastotyö syventyy lähinnä juuri kirjoitettujen erikoiskielten standardointiin eli kielen tietoiseen suunnitteluun ja huoltoon. (Haarala 1981: 10–11.)

4.7.2. Ammattislangi

Työpaikan tai harrastepiirin jokapäiväisessä käytössä erikoistunut kirjallinen ammattikieli yksinkertaistuu – erityisesti puheessa. Näin syntyy ammattislangeja eli jargoneita, jotka eroavat tavallisesta arkipuheesta sanastonsa, mutta myös muiden ilmaisutapojen perusteella.

(Niemicorpi 1996: 11.) Samoin perustein ne eroavat myös varsinaisesta kirjoitetusta erikoiskielestä, vaikkakin sanastossa on tiettyjä yhtäläisyyksiä: termit saattavat olla samakantaisia, mutta slangimuodosteisia.

Jotta saisi käsityksen siitä, mitä eroa on käytännössä puhutulla ja kirjoitetulla kielellä, niiden välisiä eroja on hyvä käsitellä. Puheen ja kirjoituksen eroja selittävät Liisa Tiittulan (1992: 12) mukaan erilaiset viestintätilanteet sekä tuottamis- ja ymmärtämisprosessiin liittyvät tekijät. Puheen tuottamisprosessi on nopea ja itse tuotos katoaa nopeasti. Viestintätilanne on interaktiivinen, joten kuuliija ja puhuja ovat ajallisesti yhtä aikaa läsnä. Myös vastaanottaja on varmasti selvillä. (Tiittula 1992: 12–13.) Lisäksi puhutulle erikoiskielelle on hyvin luonteenomaista runsas metaforien käyttö sekä arkisten sanojen käyttäminen erikoismerkityksessä (Nuolijärvi 1999: 15).

Slangilla tarkoitetaan kielentutkimuksessa ikä-, ammatti-, harrastus- tai muun sosiaalisen ryhmän puhekielen muotoa, jonka pyrkimyksenä on ilmentää ryhmän arvomaailmaa ja vahvistaa yhteenkuuluvuutta. Yleiskielestä slangi eroaa lähinnä sanastonsa, mutta joiltain osin myös äännepiirteidensä osalta. Slangin sananmuodostuskeinoja ovat lainaaminen toisista kielistä, johtaminen, typistäminen, merkityksen muuttaminen ja metaforat. (Lehikoinen 1995: 155–158.) Sanoja saadaan siis erikoiskieliin ja slangeihin aivan samoin keinoin. Slangissa erikoiskielen varieteettina on samoja piirteitä kuin slangissa yleiskielen varieteettina: käyttäjilleen slang- ilmaus on tehokkaampi ja viestivämpi kuin normaalikielen ilmaus ja siihen sisältyy yleensä voimakkaasti tunteita (Karttunen 1989: 149).

Ammattislangi, jargon, syntyy työ- tai harrasteyhteisön yhteisestä tiedosta. Voidaan nähdä, että ammattislangissa on kaksi erilaista tyyliä: virallinen ja epävirallinen. Näistä virallinen käsittää puhtaasti teknisen sanaston, kun taas epävirallista käytetään yhteisön sisäisessä keskustelussa. Tosin Solveig Strömman on havainnut tutkiessaan kaksikielisen työyhteisön ammattikieltä, että epävirallisia slangitermejä käytetään vain tietyissä tilanteissa, kun halutaan kääntää jokin virallinen ammattitermi helpommin ymmärrettäväksi. (Strömman 1995: 9.)

4.7.3. Populaaristettu erikoiskieli

Kun erikoiskielet eriytyvät tarkkuuden tavoittelussaan yhä enemmän yleiskielestä, erityisesti sanastoltaan, mutta joissain tapauksissa myös virkerakenteeltaan, syntyy tarve alkaa populaaristaa eli yleistajuistaa niitä. Niin sanotussa suurelle yleisölle suunnatussa viestinnässä erikoiskielen yksiselitteisyydestä ja tarkkuudesta ei ole paljon apua, mikäli termit ja niiden tarkoitukset jäävät pelkän yleiskielen hallitsevalle vastaanottajalle hämäräksi. Pahimmassa tapauksessa väärinymmärrys voi jopa johtaa vastaanottajan harhaan. (Haarala 1981: 12;

Niemikorpi 1996: 26.) Monikaan ei ymmärrä, että ajokoiraharrastaja *ajokokeisiin* lähtiessään meneekin koiran kanssa metsään, vaan ajatellaan, että kyseessä on jonkinlainen autolla ajamisen testi.

Jos yhteiskunnassa on laajasti tarve ymmärtää, mitä erikoisalan teksti sisältää, yhteiskunta voi suorastaan pakottaa erikoiskielen yksinkertaistamiseen. Näin kävi esimerkiksi virkakielelle, jonka ymmärtäminen oli kansalaisille välttämätöntä, mutta usein perin hankalaa, jopa mahdotonta. Niinpä 1981 asetettiin erityinen komitea yksinkertaistamaan monimutkaista virkakieltä. On syntynyt myös erilaisia erikoisalojen sanastoja, joihin kenellä tahansa kiinnostuneella on mahdollisuus päästä käsiksi. Lisäksi eri alojen laajalle yleisölle suunnatuissa lehdissä on pyritty populaaristamaan tieteen kieltä niin, että kaikki voisivat sitä ymmärtää. (Iisa & Piehl 1992: 11; Niemikorpi 1996: 157.)

Kun erikoiskieltä populaaristetaan eli yksinkertaistetaan sellaisen vastaanottajan tai vastaanottajajoukon tarpeisiin, jonka kielirepertoariin kyseinen erikoiskieli ei kuulu, tämä yleistajuistettu teksti myös väistämättä monimutkaistuu joiltain osin (Laurén & Nordman 1996: 123–124). Kun virkerakenteita helpotetaan, teksti pitenee, sillä tarvitaan päälauseiden lisäksi selventäviä sivulauseita. Kun jokin termi joudutaan avaamaan eli määrittelemään, teksti pitenee, sillä yhden sanan sijasta täytyy käyttää useampaa sanaa. Esimerkiksi ajokoiraharrastaja tietää, mihin tapahtumaan harrastustoveri osallistuu, jos tämä kehuu päässeensä koiransa kanssa *Kilpaan*. Kuitenkin asiaa tuntemattomalle täytyy selventää, kuten *Koiramme*-lehden artikkelissa on tehty, että koiranomistaja koirineen saa osallistua *jäniksenajon SM-kisaan*. Harrastajien kesken riittää siis yksi lyhyt termi, mutta ulkopuolisille suunnatussa tekstissä samasta käsitteestä käytetään kahta yhdyssanaa – näin ollen teksti pitenee, kun erikoiskieltä yleistajuistetaan.

Silloin, kun erikoiskielestä tehdään maallikoiden ymmärrettävää kieltä, siitä katoavat erikoiskielelle tyypilliset ainekset. Toisin sanoen vastaanottajan näkökulmasta populaaristettu erikoiskieli ei olekaan enää erikoiskieltä. (Laurén & Nordman 1987: 32.)

Populaaristamisen problematiikkaa pohtii Pirjo Rantalainen (1987: 30), joka haluaa kysyä, voitaisiinko erikoisalojen tarpeita varten kehitellä sellaista sanastoa, jota pystyy edes jotenkin ymmärtämään yleiskielen perusteella. Mielestäni täytyy kuitenkin muistaa, että erikoisaloilla on omat terminsä, joita tarvitaan kollegoiden tai harrastajien väliseen kitkattomaan kommunikointiin. On varsin riittävää, että erikoisalojen sanasto on jollain tapaa ”käännettävissä” yleiskielelle vaikkapa määritelmien kautta. Täytyy myös pitää mielessä, että usein yhden yksilön idiolektiin eli yksilömurteeseen kuuluu kaikille yhteisen sanaston lisäksi sanastoa myös tietyiltä erikoisaloilta hänen oman kiinnostuksensa mukaan (Niemikorpi 1996: 158).

4.7.4. Erikoiskielen eri kielimuotojen käyttö

Niemikorpi (1996: 99) toteaa, että erikoiskielissä voidaan käytön kannalta nähdä eri tyyliä, kuten tieteellinen tai tiedottava tyyli, ja erikoiskielillä voidaan viestiä aivan samoin kuin yleiskielelläkin – kirjoittaen, puhuen, ryhmän sisällä, ryhmän ulkopuolella ja niin edelleen.

Eri kielimuotojen käsittelyyn liittyy olennaisesti **rekisterin** käsite. Rekisterillä tarkoitetaan yksilön sosiaalisen tilanteen mukaan vaihtelevaa kielellistä käyttäytymistä (Saukkonen 1984: 171). Siihen kuuluu eri tutkijoiden mukaan hieman eri elementtejä riippuen painotustavasta, mutta J. Ellis ja J. N. Ure erottavat rekisteristä neljä ulottuvuutta: alan, tavan, roolin ja muodollisuuden. Erityisesti rooli on ulottuvuutena sidoksissa juuri erikoiskieliin, joissa ilmauksilla on rajattu funktio. Ellis ja Ure pitävät rekistereitä yhteisinä eri puhujille, mutta rekisterien valikoima vaihtelee yksilökohtaisesti. (Ellis – Ure 1976: 40–41.) Erikoiskielten kohdalla rekisterit voidaan nähdä yksilöllisten sijaan yhteisinä tapoina käyttää kieltä eri tavoin tilanteittain. Rekisteri voikin murteen tavoin erottaa puhujia ja toisaalta taas liittää heitä yhteen. (Turner 1973: 165–166.) Onhan aluemurrekin yksi kielenkäyttäjän rekisteri.

Erikoiskielistä ilmaisutapaa vaativissa tilanteissa puhujan rooli määrää erikoiskielisyyden asteen, kuulijat määrittävät muodollisuuden asteen ja olosuhteet ohjaavat joko puhumaan tai kirjoittamaan. Muodollisuusaste käy ilmi muun muassa ilmausten täsmällisyyden, huolellisuuden ja värikyyden perusteella. (Turner 1973: 168.) Erikoiskieliä käytettäessä kielitietokin saa hyvin tiedostettavan luonteen. Puhujan on tunnettava kielipelinsä eli tiedettävä, millainen ilmaisu sopii parhaiten erikoistuneisiin oloihin. Täytyy myös huolehtia, että ilmaisu vastaa oikeana pidettyä erikoistietoa ja että termit nimeävät oikeanlaisen tarkoitteen oikealla tavalla. (Karihalme 1999: 50.) On siis myös tiedettävä, millainen ilmaisu sopii mihinkin tilanteeseen – kontekstilla on suuri vaikutus erikoiskielen käyttäjän termivalintoihin. Ajokoiraharrastajan täytyy puhua eri tavalla häntä haastattelevalle lehden toimittajalle kuin hän puhuu harrastustoverille. Alpo Räisänen (1986: 155–156) on todennut, että on hienoa, kun vanhasta leksikon käsittelytavasta, jossa on keskitytty lähinnä valmiisiin tuotoksiin, aletaan pikkuhiljaa siirtyä sellaiseen tarkastelutapaan, jossa itse sananmuodostusprosessi otetaan paremmin huomioon. Juuri tässä lähestymistavassa kielen käytön kontekstilla on erityisen suuri merkitys (mts.).

Erikoiskielillä on taipumus ajan saatossa muuttua kompleksisemmiksi, sillä jatkuvasti tavoitellaan ekonomisempaa kielenkäyttötapaa. Mitä enemmän informaatiota yhteen sanaan saadaan koostettua, sitä taloudellisempaa viestiminen on. Samaan aikaan kuitenkin kieli pyrkii yksinkertaisempaan ja populaarimpaan suuntaan – tämä tapahtuu joko ohjaillusti tai

ilman ohjailua. On tarve viestiä asioista myös niille, jotka eivät formaalia erikoiskieltä hallitse ja toisaalta yhteisön sisällä oman alan ammattislangi kehittyy jatkuvasti. Kieli hakeutuu myös jatkuvasti tasapainotilaan: kun sanat informaation lisääntyessä ja taloudellisuutta tavoitellessa pitenevät, ne samaan aikaan pyrkivät yksinkertaistumaan ja kulumaan rakenteellisesti. (Niemikorpi 1996: 10–11.)

Tässä tutkimuksessa käyttämäni aineisto antaa minulle mahdollisuuden tarkastella kaikkia edellä mainittuja kolmea erikoiskielen lajia. Nauhoitetut puheaineistot ja Internetistä poimitun keskustelupalsta-aineiston luokittelen ammattislangiksi eli jargoniksi. Vaikka keskustelupalstan aineisto ei olekaan puhuttua vaan kirjoitettua, voidaan katsoa, että sen tapa käyttää kieltä on lähempänä puhuttua kuin kirjoitettua muotoa. *Ajokoiramies*-lehdestä ja *Ajokoirakokeiden sääntökirjasta* kerätyt sanat luokittelen varsinaiseksi (kirjoitetuksi) erikoiskieleksi, sillä ne ovat tavalla tai toisella säännösteltyä kieltä. Näin ollen *Koiramme*-lehdestä kerätty sana-aines kuuluu populaaristetun eli yleistajuistetun erikoiskielen piiriin. *Koiramme*-lehti on suunnattu kaikille koiraharrastajille, joten sen kielen täytyy olla yleistajuistettua, jotta nekin lukijat, jotka eivät itse ole ajokoiraharrastajia, ymmärtäisivät kirjoitusten sisällöt kokonaisuudessaan.

5. YHDYSSANAT JA LIITTOSANAT AJOKOIRASANASTOSSA

5.1. Yhdyssanat

5.1.1. Yhdistäminen

Yhdistäminen eli kompositio tarkoittaa sanojen liittämistä toisiinsa. Se on nykysuomen produktiivisin sananmuodostuskeino. Yhdyssana on sellainen kokonaisuus, joka koostuu kahdesta tai useammasta eri sanasta mutta joka kielen yksikkönä on yksi sana. Se on siis yhtenäisen käsitteen ilmaus. Yhdistäminen on melko yksinkertainen tapa tuottaa uusia sanoja, sillä yhdyssanan osat, **yhdysosat**, ovat yleensä helposti tunnistettavia yksittäisiä lekseemejä. (Häkkinen 1997: 144; ISK 2004: 388, Itkonen 1966: 237.)

Yhdyssanoja on kahta päätyyppiä: **määrittelyyhdyssanoja** ja **summayhdyssanoja**. Määrittelyyhdyssanat eli alisteiset yhdyssanat koostuvat kahdesta osasta, jotka ovat keskenään semanttisesti epäsymmetrisiä. Toisin sanoen määrittelyyhdyssanan määrittelyosa määrittää sen edusosaa: esimerkiksi yhdyssanassa *ajotaito* edusosana on sana *taito*, jota määrittelyosa *ajo* rajaa. Kyse on siis 'koiran taidosta ajaa'. Summayhdyssanat eli kopulatiiviset tai rinnasteiset yhdyssanat taas koostuvat kahdesta keskenään semanttisesti symmetrisestä osasta, esimerkiksi *mustavalkoinen*. (ISK 2004: 388.) Yhdyssanojen osia kutsutaan yhdysosiksi, joita on määrittelyyhdyssanassa kaksi: määriteosa ja edusosa. Summayhdyssanassa yhdysosia voi olla enemmänkin. Yhdysosina voivat toimia eri sanaluokkien ja rakennetyyppien sanat. (ISK 2004: 392; Itkonen 1966: 234–235.)

Yhdyssanoissa on myös sellaisia, jotka on muodostettu kaksisanaisesta yhdyssanasta tai sanaliitosta johtamalla, esimerkiksi *kiihkeä haukku* > *kiihkeähaukkuinen*. Nämä yhdyssanat ovat usein (*i*)nen-, (*U*)Us- tai *sti*-johdoksia, ja niitä kutsutaan **johdosyhdyssanoiksi**. (ISK 2004: 388.)

Lisäksi yhdyssanoja syntyy kiteytymällä. Kun kaksi sanaa esiintyy usein yhdessä sanaliittona, ne voivat ajan kuluessa kiteytyä yhdeksi sanaksi. Samalla merkitys voi eriytyä vastaavan sanaliiton merkityksestä. Kiteytymistä tapahtuu esimerkiksi tapauksissa, joissa sanaliiton alkuosan sijana on muu kuin nominatiivi tai alkuosana on kongruoiva adjektiivi, esimerkiksi *kilvan kävijä* > *kilvankävijä*. (ISK 2004: 388.) Yleisen käsityksen mukaan yhdyssanat ovat saaneetkin alkunsa sanaliitoista. Koska sanaliitot katsotaan lauseopin alaisiksi kielenaineksiksi, lausekkeiksi, yhdyssanaksi tiivistyvässä sanaliitossa tapahtuu siirtyminen syntaktisesta muotokeinosta morfologiseen. Mutta vaikka yhdyssanojen alkuperä

on sanaliitoissa, eivät suinkaan kaikki yhdyssanat ole syntyneet niistä, vaan olemassa olevien mallien mukaisesti uusia yhdyssanoja voidaan muodostaa rajaton määrä. Yhdistämisessä analogialla onkin tärkeä merkitys. (Itkonen 1966: 235, 239.)

Tietynlaiset sanayhtymät ovat sisäisen rakenteensa perusteella luontaisesti yhdyssanoja. Tällaisia ovat ne tapaukset, joissa määriteosana on substantiivin nominatiivimuoto (*koe-erä*), yhdysosamuoto (*kokonaishakuaika*), lekseeminä esiintymätön nominivartalo (*lähihakuinen*) tai kun edusosana olevaa adjektiivia määrittää toinen adjektiivi tai numeraali ja määriteosa on edusosan takia pakollinen (*sujuva-ajoinen*). Suurin osa yhdyssanoista koostuu nomineista ja on sanaluokaltaan nomineja. Tavallisin yhdyssanatyyppejä on sellainen, jonka alkuosana on nominatiivimuotoinen substantiivi. Tärkein yhdyssanojen muodostamista rajoittava tekijä on semantiikka: kaikki sellaiset ainekset, jotka semanttisesti voidaan liittää yhteen, ovat mahdollisia yhdyssanojen yhdysosia. Kuitenkin on niin, että semanttista ymmärrettävyyttä eivät määrää kielelliset, vaan kielenulkoiset seikat. Kaikki sanat eivät pysty yhdistymään keskenään. (Häkkinen 1997: 144; ISK 2004: 389; Saukkonen 1973: 338)

Yhdyssanojen muodostaminen on erityisen keskeistä juuri erikoiskielissä, ja yhdyssanat saavatkin yleisyytensä vuoksi erikoiskielen sanaston tutkimuksissa tavallisesti runsaasti huomiota (Tyysteri 2010: 351.) Ei ole siis mikään ihme, että olen nostanut yhdyssanat ensimmäiseksi aineiston käsittelyn alaluvuksi – ajokoiraharrastuksen erikoiskielessäkin yhdistäminen on kaikkein produktiivisin sananmuodostuskeino.

5.1.2. Määritysyhdyssanat

Valtaosa yhdyssanoista on määritysyhdyssanoja eli **determinatiivisia yhdyssanoja**. Ne koostuvat kahdesta keskenään semanttisesti epäsymmetrisestä yhdysosasta. Hallitsevana yhdysosana on sanan edusosa, jota modifioi määriteosa. Uralilaisille kielille on jo vanhastaan ollut tyypillistä sellainen sanajärjestys, jossa määrite edeltää edussanaansa. Juuri tästä syystä determinatiivisten yhdyssanojen syntymiselle on ollut oivat puitteet. Usein nominatiivi- tai genetiivimuotoinen määriteosa on yhdyssanan alussa ja edusosa lopussa. Näin ollen määritysyhdyssanojen jälkimmäinen osa on tavallisesti semanttisesti hallitseva, kun taas ensimmäinen osa määrittää sitä. Tosin esimerkiksi kasvitieteellisessä sanastossa esiintyy myös sellaisia yhdyssanoja, joissa jälkiosan voidaan katsoa määrittävän ensimmäistä, semanttisesti hallitsevaa yhdyssanan osaa. Kaarina Pitkänen kutsuu tällaista yhdyssanaa **jälkimääritteiseksi** ja antaa esimerkiksi sanan *lehtiruoti*, joka merkitsee lehden osaa. (Häkkinen 1997: 151; ISK 2004: 396; Pitkänen 2008: 202–203; Tyysteri 2009: 83.)

Määrittelyyhdyssanat ovat luonteeltaan endosentrisiä: yhdyssana kuuluu samaan luokkaan ja lajiin kuin sen pelkkä edusosakin – esimerkiksi *ylituomari* on eräänlainen *tuomari*. Määriteosa taas rajoittaa edusosan mahdollisten tarkoitteiden joukkoa tai muuten supistaa edusosan alaa, joten määrittelyyhdyssana on edusosansa hyponyymi – esimerkiksi *Mööpeliajat* eivät ole mitkä tahansa *ajat* (eli *ajokokeet*), vaan Pohjanmaalla järjestettävä kilpailu, jonka palkintoina on huonekaluja. Merkitys syntyy määrittelyyhdyssanan yhdysosien merkitysten perusteella. Se joko muodostuu semanttisen tulkinnan kautta tai on konventionaalinen eli sopimuksenvarainen. (ISK 2004: 396.)

Rakenteellis-semanttisin edellytyksin määrittelyyhdyssanoista on erotettavissa joitakin erityistyyppisiä, kuten **appositioyhdyssanat**, joiden molemmat yhdysosat kuvaavat tarkoitetta eri näkökulmista, esimerkiksi sana *lapsinäyttelijä*. **Bahuvriihdyssanat** taas eivät edusta samaa lajia tai luokkaa kuin edussanansa, joten esimerkiksi *lahopää* ei tarkoita minkäänlaista *päätä*, vaan huonomuistista ihmistä. (ISK 2004: 396, 407, 409.)

Niin kuin yleiskielessä, myös erikoiskielissä määrittelyyhdyssanat ovat selvästi suurempana ryhmänä edustettuina kuin summayhdyssanat. Ajokoiraharrastuksen erikoiskieli ei tee tähän poikkeusta. Itse asiassa ajokoiraharrastuksen erikoissanastosta ei ole löydettävissä yhtään summayhdyssanaa, vaan kaikki sen yhdyssanoista ovat määrittelyyhdyssanoja. Samanlaisen, jopa omasta mielestään yllättävän, havainnon teki omasta aineistostaan Laura Tyysteri, jonka aineistoon kuului Terminfo-lehdestä kerättyjä monen erikoisalan erikoiskielen yhdyssanoja (Tyysteri 2009: 64, 80). Tämä korostaa mielestäni sitä, kuinka erikoiskielessä, jonka sanat eli termit on tarkoitettu tarkkarajaista käyttöä varten, on tärkeää, että termit ovat yksiselitteisiä ja käyttökelpoisia. Summayhdyssanojen tyypilliseen merkitykseen kuuluu monimerkityksisyys, sillä niissä yhdistetään kaksi erilaista, jopa vastakohtaista asiaa toisiinsa. Erikoisalojen ekonomiseen ja eksaktiin kielenkäyttöön taas sopii se, että yksi termi kuvaa selkeästi yhtä asiaa.

5.1.3. Yhdyssanojen sanaluokka

TAULUKKO 1. Ajokoiraharrastuksen erikoiskielen yhdyssanat

Yhdyssanamuoto	Esiintymiä	%-osuus
Yhdyssubstantiivit		
- määriteosa nominatiivissa	150	77,3
- määriteosa genetiivissä	7	3,6
- kompleksiset yhdyssanat	23	11,9
Yhdysadjektiivit	14	7,2
Yhteensä	194	100

Suurin osa suomen kielen sanoista on substantiiveja. Näin on myös erikoiskielissä ja niiden yhdystermeissä. (ks. Tyysteri 2009: 85–86.) Myös ajokoiraharrastuksen erikoiskielen yhdyssanojen sanaluokkajakauma noudattelee samaa linjaa: aineistoni 194 yhdyssanasta 92,8 % on substantiiveja. Vain 7,2 % yhdyssanoista on muita kuin substantiiveja, ja nuo 14 sanaa ovat kaikki adjektiiveja.

Substantiivien suurta määrää selittää varmasti se, että ne ovat kielessämme muutenkin erittäin yleisiä. Lisäksi juuri erikoiskielissä on paljon tarvetta nimetä käsitteitä, mihin tarkoitukseen substantiivit sopivat erinomaisesti. Haarala (1981: 18) toteaa, että jo termin määritelmä tarkasti määritellyn käsitteen nimityksenä viittaa melko selkeästi juuri substantiiviin. Usein erikoisalojen sanakirjoissa suositetaan erityisesti substantiiveja jopa niin, että adjektiiveista ja verbeistä muodostetaan substantiivisia hakusanoja (mts.). Tähän tutkimukseen olen kuitenkin kerännyt termit siinä muodossa kuin ne esiintyvät luonnollisessa erikoiskielisessä tekstissä tai puheessa. Näin ollen substantiivien suurta määrää ei voi lainkaan selittää oppitekoisuudella, vaan niitä yksinkertaisesti esiintyy termistössä enemmän. Erikoiskielessä on erityinen tarve nimetä erilaisia tarkoitteita, joista suurin osa on konkreettisia tai abstrakteja esineitä tai ilmiöitä.

5.1.3. Nominatiivimääritteiset yhdysubstantiivit

Aineistossani on 150 yhdysubstantiivia, joiden määriteosa on nominatiivimuotoinen. Tämä on yli kolme neljäsosaa kaikista aineiston yhdyssanoista ja 78,5 % sen yhdysubstantiiveista. Nominatiivialkuisten yhdysubstantiivien suuri määrä ei ole lainkaan yllättävää, sillä jo yleiskielessä kaikkein produktiivisin tapa muodostaa kompositumeja on liittää edusosan edelle nominatiivimuotoinen määritysosa (ks. luku 5.1.1).

Määritysosa, joka on nominatiivi, voi ilmaista esimerkiksi ainesta tai osaa, kokonaisuutta, jotain edusosan tarkoitteelle olennaista tai tunnusomaista, laatua, aiheuttajaa, tarkoitusta, lopputulosta, sisällystä, välinettä, paikkaa, aikaa, toimintaa tahi vaikutusalaa (Vesikansa 1989: 222–223). Kuten jo aiemmin mainitsin, yhdyssanojen semantiikka määräytyy lähinnä kielenulkoisten seikkojen perusteella. Determinatiivisen yhdyssanan kokonaismerkitys ei olekaan edusosan merkitys + määritysosan merkitys, vaan siihen vaikuttaa mm. konteksti eli teksti- tai asiayhteys, jossa sana esiintyy. Tarjoan tästä ilmiöstä erään konkreettisen esimerkin omasta aineistostani: yhdystermeille *ajoaika* ja *haku aika* voidaan rekonstruoida kummallekin kaksi eri merkitystä kontekstin mukaan:

Kilpailun sääntöjen mukaan sillä olisi ollut *hakuaikaa* käytettävissä 90 ja *ajoaikaa* 60 minuuttia. (KOIR 3/2004)

Laske *ajoaikat* rivikohtaisesti, jonka jälkeen rivit lasketaan yhteen. (SK)

Hakuajan pituuden määrittelyn helpottamiseksi voit käyttää laskutoimituksiin hakutaulukon oikeassa reunassa olevia rivien mukaisia apuviivoja. (SK)

Ensimmäisen esimerkin *ajoaika* ja *hakuaika* tarkoittavat niitä aikamääriä, jotka koiralla on käytettävissään riistaeläimen ajamiseen tai löytämiseen. Kahden seuraavan esimerkin vastaavat termit tarkoittavat niitä aikoja, jotka koira on ajanut tai hakenut riistaeläintä. Kontekstista irrallaan olisi mahdotonta tietää, kumpaan merkitykseen sanat viittaavat.

Analyysin kannalta en ole kokenut merkitykselliseksi jaotella yhdyssanoja luokkiin sen mukaan, millaisia funktioita niiden määritysoilla on. En edes ole varma, olisiko se mahdollista – ainakin se olisi hyvin vaikeaa, sillä määrityssanojen funktiot eivät läheskään aina ole itsestään selviä tai edes lainkaan selvitettävissä.

Haluan kuitenkin nostaa esille muutamia tekemiäni huomioita aineistoni nominatiivimäärittéisistä yhdyssubstantiiveista. Monissa niistä on määritysoana joko sana *ajo* (*ajoaika*, *ajoerä*, *ajohaukku*, *ajokeli*, *ajokoe*, *ajokoira*, *ajokokeet*, *ajokuningas*, *ajolenkki*, *ajolöyisyys*, *ajominuutit*, *ajotaito*, *ajotaulukko*, *ajotyyl*, *ajotyöskentely*, *ajovaihe*, *ajovauhti*, *ajovoittaja*, *ajovoitto*) tai *haku* (*hakuaika*, *hakulenkki*, *hakulöyisyys*, *hakumatka*, *hakuminuutit*, *hakunumero*, *hakupisteet*, *hakutaulukko*, *hakutyöskentely*). Molemmat sanat kuvaavat sitä toimintaa, jota ajokoiran työskentely metsässä on. Ei ole mikään ihme, että ne ovat kaikkein käytetyimmät määritysoat, sillä ajokoiraharrastus ja metsästäminen ajokoiralla kiteytyvät noihin kahteen toimintaan: metsässä työskennellessään koira joko hakee riistaa tai ajaa sitä. Ne ovat siis ajokoiran tärkeimpiä tehtäviä ja ominaisuuksia. Lisäksi huomionarvoista on, että samat edusosat toimivat *ajo*- ja *haku*-määritysojen kanssa. Tämä kertoo siitä, että ajokoiran kanssa metsästäminen ja erityisesti ajokokeet ovat selvästi jaettavissa sekä kielenulkoisessa että kielellisessä maailmassa ikään kuin kahteen samanarvoiseen osioon, joista molemmista voidaan tarkastella samoja piirteitä. Sekä hausta että ajosta voidaan tarkastella aikaa (*hakuaika* – *ajoaika* / *hakuminuutit* – *ajominuutit*), reittiä (*hakulenkki* – *ajolenkki*), virheellisyyttä (*hakulöyisyys* – *ajolöyisyys*) ja työskentelyä (*hakutyöskentely* – *ajotyöskentely*).

Jo aiemmassa työssäni, kandidaatintutkielmassa, jossa tutkin suomenajokoirien kennelnimiä, nousi esille erityinen seikka, jonka syytä jouduin pohtimaan. Myös tässä aineistossa, joka on kerätty ajokoiraharrastuksen erikoiskielestä, tuli eteeni samantyyppinen kysymys: miksi ajokoiraharrastuksen erikoissanastossa, kuten suomenajokoirien kennelnimissäkin, käytetään useammin yhdyssanojen määritysoana sanaa *kettu* (*Kettukilpa*, *kettukoe*, *kettukoira*, *kettukuningas*, *kettulinja*, *kettumies*, *kettusuku*, *kettupiiska*, *kettu-*

uskollisuus, kettuverisyys) kuin sanaa *jänis*, vaikka suurin osa ajavista koiristamme ajaa jänistä eikä kettua? Voisi kuvitella, että taajemmassa käytössä olisi se sana, jolle on enemmän tarvetta myös harrastusyhteisössä. Päädyn myös tämän tutkimuksen kohdalla siihen tulkintaan, jonka mukaan kettukoilaharrastajilla on suurempi tarve korostaa sitä, että koira todellakin ajaa kettua eikä, niin kuin suurin osa ajokoirista, jänistä. Jäniksenajo-ominaisuus on ikään kuin vakio tai oletusarvo ajokoiraharrastajien keskuudessa, joten ketunajo-ominaisuutta täytyy tietoisesti korostaa, jotta tiedettäisiin, ettei oletusarvo päde kyseisessä yhteydessä.

Vaikka *kettu* esiintyy yhdyssanojen ensimmäisenä yhdysosana eli määrittelyosana useammin, on ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä useasti tarve kutsua erilaisia jäniksiä erilaisilla termeillä. Esimerkiksi *karkkojänis* (SK, NAUH) tarkoittaa sellaista jänistä, joka on karkotettu liikkeelle. On olemassa uskomus, jonka mukaan jänis, joka on lähtenyt juoksemaan karkotettuna eli jotain pelästyen, ei haise ainakaan yhtä voimakkaasti kuin sellainen jänis, joka on saanut lähteä liikkeelle rauhassa. Määrittelyosa *karkko* on selkeästi johdettu takaperoisesti verbistä *karkota* 'karata, paeta', eikä sitä käytetä muissa yhteyksissä ainakaan samassa merkityksessä. *Kenneljänis* (KOIR) on sellainen jänis, joka juoksee laajoja lenkkejä metsässä, eikä juuri käytä teitä tai muita esteitä hyväkseen kadottaakseen koiran jäljiltään. Yhdyssanojen määrittelyosana *kennel* 'koiratarha' tarkoittaa 'koirien kasvatukseen liittyvää'. Yhdystermissä *kenneljänis* sen voisi katsoa tarkoittavan 'koiralle hyvää, suotuisaa'. Sanan käyttö on tässä yhteydessä melko luovaa ja kertoo siitä, että ajokoiraharrastajissakin on ainakin aikanaan ollut omanlaisiaan sanaseppoja.

Muita huomionarvoisia yhdyssubstantiiveja ovat *reppu*-määritteiset sanat *reppumies* (NAUH, KP) 'ajokoiraharrastaja, joka ei käy ajokokeissa' ja *reppukokeet* (OH) 'ajokokeet, joissa ei ole tarjolla ruokaa'. Molemmissa tapauksissa määrittelyosa *reppu* viittaa johonkin alempiarvoiseen. Todennäköisesti alkuperä on konkreettisessa repussa, jonka katsotaan olevan metsästäjän vakiovaruste. Sinne laitetaan eväät mukaan sekä päivän saalis, mikäli sellaista on onnistuttu saamaan.

Maasto-opas tais ollar *reppumiehiä* kun vei vain semmoselle paikalle mistä on heleppo amppuuj jänis. (NAUH)

Ajokokeiden säännöissä oli vielä runsaat kymmenen vuotta sitten sellainen kohta, jossa sanottiin, että mikäli hukka kestää yli 40 minuuttia, se on loppuhukka, ja ajoerä loppuu siihen. Loppuhukkaa nimitettiin harrastajien keskuudessa *kenraalihukaksi*. Määrittelyosa lienee samaa perua kuin esimerkiksi orkesterien tai teatterien kenraaliharjoitus eli viimeinen harjoitus ennen varsinaista esitystä. Näin ollen kenraalihukka on siis ollut viimeinen hukka, sen jälkeen suoritus on loppunut. Kenraali on armeijan korkein eli ylin sotilasarvo. Sotilasarvolla ja

kenraaliharjoituksella ei kuitenkaan ole mitään tekemistä toistensa kanssa, vaan sana on lainautunut meille ruotsista. Ruotsin kielessä näytelmän viimeinen harjoitus on *generalrepetition*, sananmukaisesti käännettynä *pääharjoitus*. Alkuosa *kenraali-* 'yleis-, yli-, pää' (< ransk. *général* < lat. *generalis* 'yleinen') on siis lainautunut meille samassa asussa kuin sotilasarvo *kenraali* ilman, että sanoilla on mitään konkreettista yhteyttä. (Vesikansa 1989: 216.) Samanlaista lainautumista edustaa esimerkiksi *kenraalibasso* < *generalbas* 'pääbasso'. *Kenraali*-määritysosan merkitys on siis siirtynyt *kenraaliharjoituksesta* eli viimeisestä harjoituksesta *kenraalihukkaan* eli viimeiseen hukkaan analogisesti.

Yksi niistä yhdyssubstantiiveista, joissa määritysosa on nominatiivissa, on sellainen, jonka määritysosa on erityisessä muodossa. Tällainen on sana *perslähtö*, joka tarkoittaa sitä, että 'jänis lähtee liikkeelle aivan koiran edestä'. Sanasta käytetään joskus myös muotoa *perselähtö*, jossa määritysosan viimeinenkin äänne *-e* on säilynyt. Alun perin määritysosana oleva sana on kantasuomessa ollut muotoa **perseh*, joten lopusta on heittynyt pois kaksi äännettä: *e* ja *h*. *Pers*-määritysosa on melko todennäköisesti analogisesti siirtynyt sellaisista tapauksista kuin *perskarvat* ja *persaukinen*. Ensimmäisenä mainitussa merkityskin on säilynyt vastaavanlaisena, eli *pers(e)* tarkoittaa 'takapuolta'. Nimittäin, kun jänis lähtee liikkeelle aivan koiran edestä, koira on melkein kiinni jäniksen takapuolella.

Aineistossani on myös sellaisia nominatiivimääritteisiä yhdyssubstantiiveja, joiden määritysosa loppuu konsonanttiin. Kaikki nuo määritysosat ovat konsonanttivartaloisia. Konsonanttivartalolla tarkoitetaan sitä sanavartaloa, joka päättyy konsonanttiin. Konsonanttivartaloisilla sanoilla on aina myös vokaalivartalo, joten niitä kutsutaan kaksivartaloisiksi sanoiksi. (ISKT.) Esimerkiksi yhdyssubstantiivin *ykköstulos* määriteosa *ykkös* on numeraalista muodostetun substantiivijohdoksen *ykkönen* konsonanttivartalo, vrt. *ykkös/tä*. Saman sanan vokaalivartalo on *ykköse*, vrt. *ykköse/llä*.

Yhdyssubstantiivien määritysosana oleva konsonanttivartalo vastaa toisinaan funktioltaan sellaisten yhdyssubstantiivien määritysosaa, joissa se on nominatiivissa, toisinaan taas sellaisten yhdyssubstantiivien määritysosaa, joissa se on genetiivissä (Vesikansa 1989: 225).

Niistä yhdyssubstantiiveista, joilla on konsonanttivartaloisen määritysosa, kolme on sellaisia, joiden määritysosa on verbilähtöinen. Verbeistä johdetaan substantiiveja *-minen*-johtimen avulla: *ajattaa* > *ajattaminen*; *vainuta* > *vainuaminen*. Nämä substantiivijohdokset ovat määritysyhdyssanojen määritysosina konsonanttivartaloisia: *ajattamisaika*, *ajattamiskausi*, *vainuamistapa*.

5.1.4. Genetiivimääritteiset yhdyssubstantiivit

Aineistossani on seitsemän sellaista yhdyssubstantiivista, joiden määritysosa on genetiivissä. Nämä sanat ovat *jäniksenajuri* (KOIR), *ketunajuri* (AKM, KOIR), *kilvankävijä* (AKM, KP), *koirankuljettaja* (OH), *koiranohjaaja* (SK), *ryhmänjohtaja* (SK) ja *yhteydenotto* (NAUH).

Genetiivimäärite voi muodostaa pääsanansa kanssa joko sanaliiton tai yhdyssanan, ja genetiivissä olevalla yhdyssubstantiivin määritysosalla voi olla kaksi merkityspuolta: se voi olla joko subjektiivis-possessiivinen tai objektiivinen. Tekijä- tai omistajamerkityksinen genetiivimäärite voi osoittaa mm. omistus- tai kuuluvuussuhdetta, sijaintia tai olopaikkaa, alkuperää, syytä, tarkoitusta tai seurausta. Kohdemerkityksinen genetiivimäärite taas ilmaisee tekemisen kohdetta, jolloin edussanana voi olla toiminta, tekijä tai jokin muu asia. (Vesikansa 1989: 224–225.)

Ajokoiraharrastuksen erikoissanaston kaikkien genetiivimääritteisten yhdyssubstantiivien määritysosat näyttäisivät olevan merkitykseltään objektiivisia eli kohdetta kuvaavia. Lisäksi yhtä lukuun ottamatta ne kaikki ovat tekijännimiä.

Jäniksenajuri, *ketunajuri* ja *kilvankävijä* viittaavat ajokoiraan. Kaksi ensimmäistä kertovat siitä, millaisia konkreettisia ominaisuuksia kyseisellä koiralla on, ja kolmas osoittaa, että koira on osallistunut suomenajokoirien SM-kilpailuun. Yhdyssanaa *kilvankävijä* käytetään sekä yksin että määritteenä koiran nimen edellä:

Tuomari, joka suorittaa tehtävänsä tunnollisesti ja arvostelee koiran rehellisesti huolimatta siitä onko koira esim. *kilvankävijä* ja omistaja arvostettu kasvattaja/ kennelmies, on meidän kaikkien arvostuksen ansainnut. (KP)

kilvankävijä mäkipuiston diskolla on kans yli 20 koetta (KP)

Jälkimmäisestä esimerkistä voidaan huomata, että termi *kilvankävijä* toimii koiran tittelinä, samaan tapaan kuin esimerkiksi *presidentti* Tarja Halonen.

Ihmiseen viittaavia ovat yhdyssubstantiivit *koirankuljettaja*, *koiranohjaaja* ja *ryhmänjohtaja*. Kahdella ensimmäisellä on täysin sama merkitys, 'henkilö, joka ohjaa koiraa kokeessa'. *Ryhmänjohtaja* taas on 'koeryhmän johtaja, joka vastaa siitä, että koeryhmä toimii annettujen sääntöjen ja ohjeiden mukaisesti'.

Yhteydenotto on johdettu verbi-idiomista *ottaa yhteyttä*. Se merkitsee sitä, että ajokoiraa käy ohjaajansa luona hakulenkien välissä, mikäli ei ole vielä löytänyt ajettavaa riistaeläintä.

5.1.5. Kompleksiset yhdyssubstantiivit

Kompleksiset eli **moniosaiset yhdyssubstantiivit** ovat melko yleisiä ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä, sillä niitä on aineistossani 23 eli 12,3 prosenttia kaikista yhdyssanoista. Rakenteellisesti olisin voinut luokitella nekin nominatiivi- ja genetiivimääritteellisiin yhdyssubstantiiveihin, mutta mielestäni kompleksisten yhdyssanojen ominaispiirteissä on jotain sellaista, minkä vuoksi haluan pitää ne omana yhdyssanaryhmään.

Kompleksiset yhdyssanat ovat rakenteeltaan kerroksisia, ja niiden osat ovat hierarkiasuhteessa keskenään (ISK 2004: 393). Kompleksisen määritysyhdyssanan osat ovat aina erotettavissa toisistaan edus- ja määritysosiksi, jotka taas voivat edelleen jakautua yhdysosiin (Vesikansa 1989: 214). Esimerkiksi yhdyssubstantiivi *yöjälkihaku* voidaan jakaa näin: [yöjälki]+[haku], jossa *yöjälki* on määritysosa ja *haku* on edusosa. Tämän lisäksi sanan määritysosa *yöjälki* voidaan jakaa yhdysosiin [yö]+[jälki], joista *yö* on määritysosa ja *jälki* on edusosa.

Yhtä lukuun ottamatta kaikki aineistoni kompleksiset yhdyssubstantiivit muodostuvat samalla tavalla kuin yllä esitelty *yöjälkihaku*, eli määritysosana toimii yhdyssana. Vain sana *koepöytäkirja* edustaa tyyppiä, jossa kompleksisen yhdyssanan edusosana on toinen yhdyssana. Tästä voisi päätellä, että produktiivisempi tapa tuottaa ajokoiraharrastukseen kompleksisia yhdyssanoja on liittää yhdyssanan loppuun yksittäinen sana. Yhdenkään sanan kohdalla ei ollut epävarmuutta siitä, mikä sen osa on edus- ja mikä määriteosa. Toisin sanoen yksikään aineiston kompleksisista yhdyssanoista ei ollut kaksihakmotteinen, kuten on esimerkiksi sana *tekojäärata*, jonka pystyy hahmottamaan kahdella eri tavalla – joko [tekojää]+[rata] tai [teko]+[jäärata] (Vesikansa 1989: 214).

Useassa ajokoiraharrastuksen erikoiskielen kompleksisessa yhdyssanassa on määritysosana jokin sellainen yhdyssana, joka on itsenäisenä lekseeminäkin erikoiskielen sana. Tällaisia määritysosia ovat *ajokoe*, *ajokoir*, *palkintotuomari*, *ylituomari* ja *yöjälki*. Noista sanoista on siis helppo muodostaa yhdistämällä uusia yhdyssanoja.

Eräs termi, joka herätti hämmennystä, kun käytin maallikkoapua epäolennaisten sanojen karsimiseen aineistostani, oli kompleksinen yhdyssana *ylituomariryhmä* (AKM, KOIR). Sen tulkittiin tarkoittavan edus- ja määritysosiensa summaa, eli *ylituomari+ryhmä*, joka tarkoittaisi ryhmää, joka muodostuu useasta ylituomarista. Näin ei kuitenkaan ajokoiraharrastuksessa ole, vaan sen merkitys on ’ylituomari, koesihteerin ja autonkuljettaja’.

Ylituomariryhmä aloitti päivänsä seuraamalla Rickin työskentelyä. - - *Ylituomariryhmä* siirtyi sillä aikaa toiseen maastoon - - (AKM 2/09)

Harrastusalaan tuntemattoman silmään näyttääkin kovasti siltä, että *yliuomariryhmä* tarkoittaa monen eri yliuomarin joukkoa. Merkitystä ei siis voi mitenkään päätellä edes kontekstista. Täytyy olla perillä harrastusalaan tietääkseen, että yliuomarit eivät toimi ryhmissä, vaan yksinään ja että yliuomarin kanssa ryhmän muodostavat koesihteerit sekä autonkuljettaja, joka kuljettaa ryhmää seuraamaan eri koirien työskentelyä koemaastoihin.

5.1.6. Yhdysadjektiivit

Aineistossani esiintyvät yhdysadjektiivit ovat seuraavat: *jälkitarkka* (SK, KP, KOIR), *jänisvapaa* (AKM), *kiihkeähaukkuinen* (AKM), *laajahakuinen* (AKM), *lähihakuinen* (KOIR), *moniääninen* (KOIR), *riistaverinen* (KOIR) ja *sujuva-ajoinen* (KP). Niitä on siis kahdeksan eli 4,3 % kaikista aineiston yhdyssanoista.

Ajokoiraharrastuksen yhdysadjektiivit kuvaavat lähinnä metsässä työskentelevää ajokoiraa: sen tapaa tehdä työtään, sen ominaisuuksia tai haukkuäänen laatua. Niistä suurin osa on johdosyhdyssanoja eli ne on johdettu yhdyssanoista ja sanaliitoista *-inen*-johtimen avulla: *kiihkeä haukku* > *kiihkeähaukkuinen* 'koira, jonka haukku on kiihkeää, kiivasta'. Lasken tätä muodostustapaa noudattavaksi myös ne yhdysadjektiivit, joiden muoto ei välttämättä täysin myötäile kantasanaliittonsa muotoa. Esimerkiksi adjektiiville *lähihakuinen* ei voida määrittää kannaksi yhdyssanaa **lähihaku* tai sanaliittoa **lähi haku*, vaan lähtökohtana on ollut melko todennäköisesti verbi ja sen täydennys: *hakea läheltä*.

Omaperäisiä yhdistäen muodostettuja yhdysadjektiiveja on kielessämme melko vähän. Myös sellaiset vanhat yhdysadjektiivit, jotka tuntuvat kotoisilta, ovat yllättävän useasti käänöslainoja eli vierasta alkuperää. Muiden lainasanojen tavoin ne kuitenkin ovat aikojen saatossa sopeutuneet täysin kieleemme. (Vesikansa 1989: 237.)

Jouko Vesikansa (1989: 248) mainitsee yhdyssanoja koskevassa artikkelissaan, että *-tarkka*-loppuisista yhdysadjektiiveista moitteettoman suomalaisia ovat sellaiset kuin *hiuksentarkka*, *valokuvantarkka*, *turhantarkka* ja *sanatarkka*. Sitä vastoin vieraita kielellemme ovat muodosteet *mitta-* ja *muototarkka*, joiden sijasta tulisi käyttää kieleemme paremmin soveltuvia yhdysadjektiiveja *tarkkamittainen* tai *tarkkamuotoinen*. Ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä on yleisesti käytössä adjektiivi *jälkitarkka*, joka tarkoittaa 'koiraa, joka haistelee maasta, jäljeltä'. En ole aivan varma, hyväksyisikö Vesikansa sitä moitteettomien yhdysadjektiivien joukkoon, mutta sitä ei ainakaan voi korvata sellaisella yhdysadjektiivilla kuin **tarkkajälkinen*, koska silloin sanan merkitys muuttuisi selvästi. Mielestäni *jälkitarkka* on kielellisesti ainakin yhtä kelpuutettava ilmaus kuin *sanatarkka*. Samalla, kun olen tehnyt tätä tutkimustani, olen tutustunut myös ruotsalaisiin

ajokoesääntöihin. Ruotsin ajokoirakielessä *jälkitarkkaa* tarkoittaa termi *spårnoga*, joka vastaa aivan sananmukaisesti suomalaista termiä. Olenkin joutunut useassa kohtaa pohtimaan, ovatko suomalaiset ajokoiraharrastuksen erikoissanat peräisin ruotsista vai toisin päin. Joka tapauksessa lainautumista jompaankumpaan suuntaan on tapahtunut. Lainasanoja käsittelen enemmän luvussa 10., mutta tässä kohtaa haluan tuoda esille uskomukseni siitä, että monet sanat ovat lainautuneet nimenomaan suomesta ruotsiin, vaikka historian saatossa lainautuminen on tapahtunut juuri toisin päin. Esimerkiksi termin *jälkitarkka* > rts. *spårnoga* kohdalla on tapahtunut todennäköisesti niin, että ruotsalaiset ajokoiraharrastajat ovat ottaneet mallia suomalaisesta tavasta käyttää ajokoiratermejä, joten he ovat lainanneet sanan omaan kieleensä käännöslainana. Perustan tämän näkemyksen siihen, että Suomessa ajokoiraharrastuksen historia ulottuu läntisen naapurikansamme ajokoirahistoriaa varhemmaksi.

Toinen erityinen yhdysadjektiivi on *jänisvapaa* 'kettukoira, joka ei aja jänistä'. *Vapaa*-loppuiset yhdysadjektiivit eivät kuulu kielemme perinteiseen sanastoon, vaan niiden tilalla käytetään *-ton*-johtimisia karitiivadjektiiveja: ei **kipuvapaa* (rts. *smärfri*) vaan *kivuton*. Kuitenkin on myös tapauksia, joissa käännöslaina on vakiintunut sellaiseen käyttöön, ettei sitä voi korvata *-ton*-adjektiivilla. Tällainen on esimerkiksi *vir kavapaa*, jota ei pysty korvaamaan adjektiivilla *viraton*, sillä silloin sanan merkitys muuttuisi. (Vesikansa 1989: 244.) Samoin tapahtuisi, mikäli termi *jänisvapaa* korvattaisiin karitiivadjektiivilla *jäniksetön*. Ensimmäisenä mainittu tarkoittaa sitä, ettei kettukoira aja lainkaan jänistä, kun taas jälkimmäisellä on merkitys 'ilman jänistä'. Esimerkiksi jokin maasto voisi olla *jäniksetön*, jos siellä ei olisi yhtään jänistä, mutta sen sijaan jäniksestä kiinnostumaton kettukoira on nimenomaan *jänisvapaa*. Loppuosan *-vapaa* käyttö on mitä todennäköisimmin siirtynyt analogisesti ajokoiraharrastuksen erikoiskieleen sellaisista käyttöyhteyksistä kuin *verovapaa* 'josta t. jonka ei tarvitse maksaa veroja'.

5.2. Liittosanat

5.2.1. Termeistä: sanaliitto vai liittosana?

Edellä, yhdyssanojen yhteydessä, puhuin **sanaliitoista** ja siitä, kuinka yhdyssanat ovat alun pitäen niistä peräisin. Sanaliittona voidaankin pitää kahdesta tai useammasta sanasta muodostunutta rakennetta, joka voi yhtä hyvin olla vakiintunut ilmaus, kuten *sulien aikaan*, tai erottua merkitykseltään yhdyssanasta, kuten *mummon mökki* (vrt. *mummonmökki*) (ISKT).

Ero yhdyssanan ja sanaliiton välillä on erityisen selvä silloin, kun alkuosa on adjektiivi: Mikäli osat tajutaan itsenäisiksi lekseemeiksi, niitä on molempia taivutettava, kuten sanaliitossa *kuuma jälki* : *kuuman jäljen*. Jos taas kyseessä olisi yhdyssana, vain edusosaa taivutettaisiin: **kuumajäljen*. Toisaalta jotkin rakenteet voidaan yhtä hyvin tulkita niin sanaliitoiksi kuin yhdyssanoiksi. Erityisesti genetiivialkuisissa, *mummon mökki* – *mummonmökki* -tyyppisissä ilmauksissa rajanveto on vaikeaa ja usein jopa tulkinnanvaraista. Käytännössä raja määräytyy sen mukaan, kuinka kiinteäksi yhteys osien välillä käsitetään – mitä kiinteämpi yhteys, sitä todennäköisimmin tulkinta kallistuu yhdyssanan puoleen. Yhdyssana ilmaisee siis yhtä käsitettä, kun taas sanaliiton osat kuuluvat satunnaisemmin yhteen. (Häkkinen 1997: 145–146; Räikkälä 1986: 9.)

Risto Haaralan mukaan myös sanaliitto voi olla termi, vaikka jotkut erikoiskielen tutkijat pitävätkin sanaliittoja termien sijasta termiryhminä. Esimerkiksi erikoisalojen sanakirjoissa sanaliitot ilmenevät samanveroisina käsitteiden niminä kuin perussanat, johdokset ja yhdyssanatkin. Tosin Haarala muistuttaa, että usein sanaliiton muotoinen termi on hyvä lyhentää yhdyssanaksi. (Haarala 1981: 17, 38.) Anneli Räikkälä (1986: 9) muistuttaa, että yhdyssana on aina sanaliittoa termimäisempi. Tällaista tendenssiä, että sanaliitoista tehdään yhdyssanoja, on havaittavissa ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä varsinkin slangissa. Nauhoitetusta puheaineistosta on mahdotonta sanoa, käsittävätkö kielenpuhujat tietyt termit sanaliitoiksi vai yhdyssanoiksi, mutta Internetin keskustelupalstalla, jossa termit ovat kirjoitetussa asussa, voi huomata, että harrastajat kirjoittavat joitakin sanaliitoiksi kieliopillisesti hahmottuvia termejä yhteen, esimerkiksi *pitkäkoe* < *pitkä koe*. Toki kyseessä voi olla myös lapsus, eli on tapahtunut vain kirjoitusvirhe, mutta yleensä virhe tapahtuu juuri toisin päin eli yhdyssanojen yhdysosat kirjoitetaan erikseen.

Kaisa Häkkisen mielestä termi sanaliitto on melko epämääräinen, sillä se voi tarkoittaa melkein mitä tahansa kahden tai useamman sanan muodostamaa syntaktista kokonaisuutta. Sen vuoksi Häkkinen haluaa sananmuodostuksesta puhuttaessa käyttää termiä **liittosana**. Liittosanat ovat yhden sanan veroisia, mutta useammasta sananmuodosta koostuvia ilmauksia. (Häkkinen 1997: 147.) Itse haluan tässä tutkimuksessa juuri rajauksellisista syistä käyttää liittosana-termiä, kun puhun sellaisista ajokoiraharrastuksen termeistä, jotka koostuvat useammasta kuin yhdestä sanasta. Sanaliitto on mielestäni turhan lakea nimitys, kun kyseessä on kuitenkin sananmuodostusta tutkiva työ. Samanlaiseen ratkaisuun on päätynyt esimerkiksi Laura Tyysteri, joka on pro gradu -työssään tutkinut erikoiskielen yhdyssanatermien rakennetta verraten sitä yleiskielen vastaavaan. Hänen mukaansa termi liittosana sopii erityisesti sanaston rakennetta tarkastelemaan tutkimukseen, sillä siinä useamman sanan muodostamia rakenteita käsitellään sanaston kannalta yksiköinä. (Tyysteri 2010: 353.)

Mainittakoon kuitenkin, että esimerkiksi Iso suomen kielioppi ei käytä lainkaan termiä liittosana, vaan teos käsittää kaikki yhtä sananmuotoa pidemmät rakenteet sanaliitoiksi.

5.2.2. Liittosanat ajokoirasanasstossa

Ajokoiraharrastuksen erikoiskielen parista keräämässäni aineistossa on 30 eri liittosanaa. Olen päättänyt jakamaan ne luokkiin rakenteensa perusteella.

TAULUKKO 2. Ajokoiraharrastuksen erikoiskielen liittosanat.

Liittosanamuoto	Esiintymiä	%-osuus
Kaksiosaiset liittosanat		
- adjektiivi + substantiivi	19	63,3
- substantiivi + substantiivi	8	26,7
Kolmiosaiset liittosanat		
- numeraali + substantiivi + substantiivi	2	6,7
- adjektiivi + substantiivi + substantiivi	1	3,3
Yhteensä	30	100

Kuten taulukosta 2 voidaan havaita, lähes kaksi kolmasosaa eli selvästi suurin osa ajokoiraharrastuksen erikoiskielen liittosanoista koostuu adjektiivin ja substantiivin muodostamasta kokonaisuudesta. Se onkin suomen kielessä yleisin liittosanamuoto: substantiivi on kiinteän kokonaisuuden pääsana, jota tavalla tai toisella rajaa adjektiivimäärite.

Kaksi niistä aineistoni liittosanoista, joissa adjektiivi edeltää substantiivipääsanaansa, määritteenä on *-inen*-johtimella sanaliitosta muodostettu adjektiivi: *kaksituntinen ajo* (KOIR) ja *täysiaikainen ajo* (KOIR). Hieman samantyyppisiä ovat saman adjektiivimääritteen sisältävät *koirakohtainen lomake* (SK) ja *koirakohtainen pöytäkirja* (SK). Johdoksista tuon määritteen erottaa kuitenkin se, ettei sen kannaksi voida rekonstruoida mitään varsinaista sanaliittoa. Yhdysadjektiivin loppuosa *-kohtainen* esiintyy useasti juuri sellaisten yhdysadjektiivien osana, joille ei pysty määrittämään kunnollista kantasanaa. Esimerkiksi adjektiivin *henkilökohtainen* kantasana ei voida hahmottamaan mitään järkevää sanaliittoa tai yhdyssanaa, esimerkiksi **henkilökohta*. Iso suomen kielioppi nimittääkin niitä oppitekoisiksi merkitykseltään erikoistuneiksi yhdysadjektiiveiksi (ISK 2004: 274).

Karitiiviadjektiivimääritteen sisältäviä liittosanoja on kolme: *jäljetön haku* (SK), *jäljetön maasto* (SK, AKM) ja *kohtuuton häiriö* (SK, NAUH, KOIR). *Jäljetön haku* tarkoittaa sitä haun osaa, jolloin koira ei ole vielä löytänyt yöjälkeä maastosta. *Jäljetön maasto* taas on sellainen maasto, jossa jänis tai kettu ei ole liikkunut ollenkaan eli ei ole jättänyt jälkiä.

Kohtuuttomalla häiriöllä on ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä aivan tietty tarkoitus. Se merkitsee tilannetta, jossa jokin koirasta riippumaton tilanne häiritsee koiran työskentelyä: ajettava menee louheen, koira joutuu hengenvaaraan, koira ottaa ajettavan kiinni, joku ampuu ajettavan, vieras koira keskeyttää työskentelyn tai yhtyy ajoon, ajoa ei voida seurata pimeyden vuoksi, koira hakee tai ajaa jotain muuta eläintä kuin jänistä tai koealueella on työskentelyä häiritsevä peto (Ajokokeen säännöt ja ohjeet: 23–24).

Johtamattomasta adjektiivimääritteestä ja substantiivista koostuvia liittosanoja on aineistossa 10. Niistä huomionarvoisia ovat erityisesti termit *sininen kirja* (OH) ja *pitkä koe* (KP). *Sinisellä kirjalla* tarkoitetaan Ajokokeiden säännöt ja ohjeet -kirjaa. Sanayhtymän taustalla on, että sääntökirjan kannet ovat siniset, joten sitä kutsutaankin usein sääntökirjan sijasta *siniseksi kirjaksi*. Kun ei olla aivan varmoja siitä, kuinka ohjeet tietyn ominaisuuden arvostelussa kuuluvat, voidaan todeta: ”Kato siitä *sinisestä kirjasta*” (OH). *Pitkä koe* on yleisesti käytössä oleva vastine *kahden viikon ajokokeelle*. Kuten jo aiemmin termiä käsittelemme, se hahmottuu kieliopillisesti liittosanaksi, ei yhdyssanaksi. Kuitenkin se harrastajien keskuudessa kirjoitetaan joskus yhteen, joskus erikseen:

Eli poistetaan *pitkä koe* vaan sieltä mis kelit on usein huonot (KP)

KURIKASSA *PITKÄ KOE* 10-23.10.2011 (otsikko, KP)

Eikös se ollut *pitkäkoe* jossa tulos tuli (KP)

Lapinlahti *pitkäkoe* 28.9-11.10 (otsikko, KP)

Esimerkeistä voidaan huomata, ettei yhtenäistä linjaa sille, tulisiko termi *pitkä koe* kirjoittaa yhteen vai erikseen, ole. Itse asiassa näyttäisi siltä, että keskustelupalstalla taajemmassa käytössä on yhdyssanamuotoinen termi *pitkäkoe*. Uskoisin, että kirjoitusasun taustalla on käsitys, jonka mukaan yhdyssana on helpompi hahmottaa yhtä tarkoitetta merkitseväksi termiksi kuin liittosana.

Kahdesta substantiivista koostuvat liittosanat ovat suhteellisen yleisiä ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä – niitä on aineistossani kahdeksan kappaletta. Kaikissa niistä pääsanana edeltää genetiivimuotoinen substantiivimäärite. Hyvin tyypillisiä ajokoiratermejä ovat *Idän valinta* (KOIR), *piirin kisat* (KOIR) ja *ylituomarin puhuttelu* (SK, AKM). Termiä *piirin kisat* käytetään lyhennettynä muotona *piirinmestaruuskilpailuista*, jossa *piirillä* viitataan kennelpiiriin.

Tai ehkä, jos hyvin menee, sitä jo ensi vuonna tukka putkella painetaan *piirin kisoihin*. (KOIR 3/2004)

Kolmiosaisia liittosanoja on aineistossa vain kolme: niissä pääsanana olevaa substantiivista edeltää joko adjektiivista ja substantiivista tai numeraalista ja substantiivista koostuva toinen

liittosana: *korkeajalkaisten ajokoirien ajokoe (KOIR), kahden viikon ajokoe (SK) ja kahden viikon koe (SK, AKM, KP, KOIR)*. Kaksi jälkimmäistä tarkoittavat samaa asiaa.

6. JOHDOKSET, LYHENNESANAT JA SLANGIMUODOSTEET AJOKOIRASANASTOSSA

6.1. Johtaminen

Johtaminen eli **derivaatio** tarkoittaa lekseemien muodostamista tai muodostumista johtimien avulla. Johtamiseen kytkeytyy yleensä tarve uudelle nimitykselle. Tavallisesti lähtökohtana on jokin toinen lekseemi, kantasana, johon johdin liitetään. Kantasanana ei tarvitse olla perussana, vaan sellaisena voi toimia myös toinen johdos tai yhdyssana. Lisäksi johdin voi liittyä esimerkiksi deskriptiiviseen äännejonoon, jolloin varsinaista kantasanaa ei voida hahmottaa. (ISK 2004: 179.)

Johdettu sana eli **johdos** koostuu siis sanavartalosta ja yhdestä tai useammasta johtimesta, joten se on useimmiten morfologisesti ja fonologisesti kompleksisempi kuin kantasanansa. Joskus sana voi muuttua johdoksesta perussanaksi – tällöin on kyse leksikaalistumisesta, jossa vartalon ja johtimen välinen raja vähitellen häviää, eikä uuden sanan merkitys ole enää kantasanan ja johtimien summa. (ISK 2004: 179, 187.)

Johdin on sellainen suffiksi, joka kiinnittyessään sanavartaloon muodostaa sen kanssa uuden lekseemin. Suffiksilla tarkoitetaan kielenainesta, joka ei esiinny itsenäisesti, mutta jolla on oma merkitys. Näin ollen johdin tuo mukanaan sanaan oman merkityksensä tai merkitysvivahteensa. Yksittäinen johdin muodostaa yleensä vain yhden sanaluokan sanoja. On siis olemassa substantiivinjohtimia (esim. *aju-ri*), adjektiivinjohtimia (*metsästysinto-inen*), verbinjohtimia (*aja-tta-a*) ja adverbijohdinta (*nopea-sti*).

Johtimien syntyä ei aina pystytä selvittämään, mutta joidenkin johdinten kohdalla on varmaa, että ne ovat **sanasyntyisiä**, toiset taas ovat varmuudella **lohkosyntyisiä**. Sanasyntyiset johtimet ovat alun perin olleet itsenäisiä sanoja, jotka on yhdistämällä liitetty toisten lekseemien perään. Pikkuhiljaa sanat ovat muovautuneet johtimiksi, eivätkä ne enää ole toimineet itsenäisinä lekseemienä. Esimerkiksi feminiinisubstantiivin johdin *-Ar* (*johtaja-tar*) on alkujaan ollut *tytär*, joka on vieläkin käytössä oleva sana. Lohkosyntyisyydellä tarkoitetaan sitä, että jokin olemassa olevan sanan osa, joka ei ole alun perin ollut minkään kieliopillisen kategorian tunnus, siirtyy toiseen sanaan erityisessä merkitystehtävässä. Tällainen lohkosyntyinen johdin on esimerkiksi 'keräämistä' ja 'pyydystämistä' merkitsevä *-stA-*, jonka alkuperäinen esiintymisyhteys on sellaisissa sanoissa kuin *pyydys-tää* ja *saalis-taa*. Mukaan on tarttunut *-s-*aines sellaisista kantavartaloista, joissa se on sattunut esiintymään loppuäänteenä. Siten mallin mukaan on alettu muodostaa uusia sanoja, kuten *marja-staa* ja *kala-staa*. (Hakulinen 1979: 85, 88–89, 388; ISK 2004: 180; ISKT.)

Johto-opissa **kanta** eli **kantavartalo** on se johdetun sanan osa, joka jää jäljelle, kun johdinaines erotetaan johdoksesta. **Kantasanaksi** taas sanotaan sitä sanaa, jonka pohjalta johdos on muodostettu. (Itkonen 1966: 242–243.) Kuitenkaan johtosuhteita ei voida aivan yksinkertaisesti nähdä selvinä $a > b > c$ -ketjuina: kantasanojen hahmottaminen ei ole aina helppoa tai edes mahdollista, sillä sanojen ikääminen on usein haastavaa. Toisin sanoen aina ei voi olla varma, onko ensin ollut kanta ja vasta sitten johdos vai toisinpäin. Lisäksi on hyvin mahdollista, että kantasana ja johdos ovat molemmat lainautuneet kieleen erikseen, eikä siten voida aukottomasti puhua johtosuhteista. (Räisänen 1978: 328–330.)

Derivaatio voidaan jakaa kahteen perustyyppiin sen mukaan, muodostaako kielenkäyttäjä johdoksen luonnollisen ilmaisumuodostusprosessin yhteydessä niistä rakenneosista, jotka ovat hänen sanastossaan lekseemeittäin ja johtimittain erikseen, vai onko kielenkäyttäjän tunnettava valmis johdos sekä sen muoto, merkitys ja valenssi etukäteen. **Syntaktinen derivaatio** ei vaadi valmiin johdoksen memoroimista, vaan kielenkäyttäjä pystyy jonkin johtimen avulla muodostamaan melkein mistä vain lekseemistä johdoksen automaattisesti. **Leksikaalinen derivaatio** taas on kyseessä silloin, kun johdos ei olekaan merkitykseltään kantasansa ja johtimensa summa (ks. edellä esittelemäni leksikaalistuminen). Esimerkiksi verbin *opetella* kannaksi voidaan hahmottaa *opettaa*-verbi, johon on liitetty frekventatiivijohdin *-ele-*. Mikäli otettaisiin huomioon vain kantasana ja johtimen yhteinen merkitys, verbi *opetella* tarkoittaisi 'jaksottaista opettamista', mutta memoroitu eli vakiintunut merkitys on 'oppia itse'. (Koski 1978: 105, 107.)

Sanojen johtaminen eli derivointi on suomen kielelle jo vanhastaan hyvin ominainen sananmuodostuskeino. Nykysuomessa on paljon sellaisia johtimia, joiden arvellaan melkein pä sellaisenaan palautuvan vanhimpiin tunnettuihin kantakieliin. (Häkkinen 1997: 101.)

6.1.1. Substantiivijohdokset

6.1.1.1. Ominaisuudennimet

Suomen kielen produktiivisimpia johdostyyppisiä ovat *-(U)Us*-johtimiset nominikantaiset substantiivit, joita kutsutaan ominaisuudennimiksi. Tuotteliain johdin on liittyessään adjektiivikantaan: *löysä > löysyys*. Substantiivikantaan ominaisuudennimijohdin liittyy harvemmin, joskin on olemassa joitakin sellaisia vakiintuneita ilmauksia, joissa näin on tapahtunut: *ajokuningas > ajokuninkuus*. Tuolloinkin kantana on usein jokin henkilöä tarkoittava sana. Näiden lisäksi *-(U)Us*-johtimen kantana voi olla myös partisiippi: *kertova >*

kertovuus. (Itkonen 1970: 223, 225, 228.)

Ajokoiraharrastuksen erikoissanastossa kyseinen ominaisuudennimijohdin on johtimista taajakäyttöisin. Sen avulla on muodostettu yhteensä seitsemän ominaisuudennimeä, joista neljällä on adjektiivikanta, kahdella partisiippi- ja yhdellä substantiivikanta.

Adjektiivikantaiset *-(U)Us*-johtimiset ominaisuudennimet ovat *herkkyys* (OH), *ilmavainuisuus* (KOIR), *intohimoisuus* (SK) ja *löysyys* (KP). Partisiippikantaisia ovat *kertovuus* (SK) ja *kuuluvuus* (SK). Ne molemmat, kuten myös *intohimoisuus*, ovat koiran haukkuääntä kuvaavia ominaisuuksia. Substantiivista on johdettu sana *ajokuninkuus* (KOIR).

Kilpailijoitten joukossa oli peräti neljä koiranomistajaa, joilla on jo aiemmin ollut ajokuninkuuden saavuttanut koira - - (KOIR 12/2010)

En tässä kohdassa paneudu ominaisuudennimien merkitykseen, sillä sen teen itse kantasanojen kohdalla, kun käsittelen niitä semantiikan näkökulmasta luvussa 8.

6.1.1.2. Teon- ja teon tuloksen nimet

Johtimien *-O* ja *-U* välillä vallitsee teonnimiä muodostettaessa lähes täydellinen jakauma. Ne todennäköisesti edustavatkin alkuperäisesti saman johtimen eri variantteja. (Hakulinen 1979: 217–218.) Kyseiset johtimet liittyvät moniin kaksitavuisiin kantaverbeihin, eikä nykysuomessa ole enää sellaisia tapauksia, joissa molemmat johtimet voisivat liittyä samaan verbiin muodostaen samaa tarkoittavan johdoksen; esimerkiksi *niitty* ja *niitto* (< *niittää*) eivät tarkoita samaa asiaa. Kun kantaverbi on kolmi- tai useampitavuinen, on *-U* ainoa mahdollinen johdin siihen liitettäväksi teonnimeä muodostettaessa. (Kangasmaa–Minn 1983: 30.)

Ajokoiraharrastuksen erikoissanastossa on yhteensä seitsemän *-O*- ja *-U*-johtimista teon- ja teon tuloksen nimeä. Niistä viisi on muodostettu johtimella *-U*: *haukku*, *herättely*, *kokeilu*, *vainu* ja *haku* sekä kaksi johtimella *-O*: *ajo* ja *katko*. Johdoksen *haukku* kohdalla on mahdollinen myös tulkinta, jonka mukaan johdos olisi identtinen verbivartalon kanssa: *haukku/a* > *haukku* (ISK 2004: 256). Lisäksi aineistossa esiintyy verbi-idiomista muodostettu substantiivijohdos *takajälkeenajo* (< *ajaa takajälkeen*). Miellän sen kuitenkin samanlaiseksi johdokseksi kuin *ajaa*-verbistä johdetun substantiivin *ajo*. Tässä tapauksessa vain verbiin liittyy täydennys, joka on mukana myös johdoksessa.

Johtimella *-Us* on muodostettu ajokoiraharrastuksen erikoissanastossa yksi teon tulosta kuvaava johdos. Substantiivin *keskeytys* (KP) kantaverbi on *keskeyttää*.

Tänä vuonna sitten kokeisiin, ensimmäinen kerta *keskeytys*, kun pakkanen laski - 23 asteeseen, pillillä hakuerältä. (KP)

Johdin liittyykin tavallisesti monitavuisten *-CtA*-verbien vokaalivartaloon, jolloin vartalon lyhyt loppuvokaali heittyy pois (ISK 2004: 241).

Johtimella *-minen* muodostetut teonnimet ovat yleispätevin teonnimien tyyppi. Johdin voi liittyä kaikkien vartalotyyppien verbeihin ja kaikkiin verbilekseemeihin. Tämän tyyppin johdokset tarkoittavat tekemistä eivätkä juuri ole leksikaalistuneita. (ISK 2004: 237–238.)

Aineistossani *-minen*-johtimisia teonnimiä on vain kaksi: *sulkeminen* (SK) ja *luopuminen* (SK, KP). Se, että johdostyyppiä esiintyy lähinnä vain kaikkein säännellyimmässä lähteessä, *Ajokokeiden säännöt ja ohjeet* -kirjassa, kertoo siitä, että se ei ole kovinkaan käytetty muoto luonnollisessa kielenkäytössä.

ei muuten mutta tulee sulku tai *luopuminen* kun oikein pirusti höpää (KP)

Yllä oleva esimerkki on poimittu keskustelupalstalta. Siinä *-minen*-johtimista verbistä johdettua substantiivia *luopuminen* on käytetty kuvaamaan mielestäni ennemminkin teon tulosta kuin itse tekoa. Tulkintaani tukee se, että johdoksen parina on toinen johdos, *sulku*, joka on muodostettu *-U*-johtimen avulla. Näin ollen yleisesti niinkin produktiivinen ja taajaan käytetty teonnimenjohdin kuin *-minen* ei ole kuitenkaan ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä erityisen produktiivinen.

6.1.1.3. Tekijännimet

Johdin *-jA* on kieleemme yleisimmin käytettyjä johtimia. Sen avulla muodostetaan tekijännimiä. Se voidaan liittää jokaiseen monipersoonaiseen verbiin. (Hakulinen 1979: 195.) Johdin liittyy vokaalivartaloon, ja vartalonloppuinen *-e* edustuu sen edellä *i*:nä (ISK 2004: 257).

Myös *-(U)ri*-johtimen avulla muodostetaan tekijännimiä. Se ei kuitenkaan ole samalla tapaa produktiivinen kuin *-jA*-johdin: sillä ei juuri muodosteta uusia tai tilapäisjohdoksia. Johtimen *-(U)ri* avulla voidaan muodostaa johdoksia verbi- ja nominikannoista, ja verbikantaiset johdokset voivat tekijän ohella ilmaista välinettä. Useilla *-(U)ri*-johdoksilla on rinnallaan *-jA*-johtiminen variantti. (ISK 2004: 259.)

Aineistossani on neljä tekijännimeä, joista kolme on muodostettu johtimen *-jA* ja yksi johtimen *-Uri* avulla: *ajaja* (KP), *hakija* (KP, KOIR), *ylösottaja* (KOIR) ja *ajuri* (AKM, KP, KOIR). Tekijännimetkin jakautuvat ikään kuin kahteen osaan: hakemiseen (*hakija* ja *ylösottaja*) ja ajamiseen (*ajaja* ja *ajuri*). Kuten edellä jo todettiin, *-(U)ri*-johtimisilla tekijännimillä on yleensä *-jA*-johtimella muodostettu vastine, niin myös tässä aineistossa: *ajaja* ja *ajuri* tarkoittavat 'ajavaa koira' ja 'ajokoiraa'. Jos oikein tarkkaan analysoidaan,

sanojen välillä on hienoinen merkitysero, mutta mielestäni ne kumpikin viittaavat käytännössä samaan tarkoitteeseen. *Hakija* ja *ylösottaja* taas kuvaavat molemmat 'hakevaa koiraa'. Tässäkin kohtaa merkitykseen voisi löytää eron siitä, että *ylösottajan* ominaisuuksiin kuuluu erityisen vahvasti ajettavan riistaeläimen löytäminen, ei pelkästään sen etsiminen.

6.1.1.4. Kollektiivijohdokset

Kollektiivijohdokset saavat aikaan ryhmiä eli ilmaisevat joukkoa tai kokonaisuutta, joka tavallisesti koostuu kantasanan tarkoitteista. Aina näin ei kuitenkaan ole, esimerkiksi *neuvosto* ei koostu neuvoista. Kantasanana on yleensä jokin substantiivientiteetti, joka on jaoton ja laskettavissa oleva. Kollektiivijohtimia ovat *-(i)stO*, *-(i)kkO* ja *-Ue^x*, joista ensimmäinen on produktiivisin ja viimeinen harvinaisin. (Alho & Kauppinen 2008: 37; ISK 2004: 204.)

Ajokoirasanastossa on kaksi kollektiivista johdosta: *ajue* ja *maasto*. *Ajue* on muodostettu *-Ue^x*-johtimella ja *maasto* *-stO*-johtimella. *Ajue* tarkoittaa 'riistaa ajavaa useamman koiran ryhmää', joten sen voidaan katsoa koostuvan useista ajavista koirista. Vaikka sana noudatteleekin muodostustavaltaan perinteistä kollektiivijohdoksen muodostusta, jossa kannaksi voidaan hahmottaa yksittäinen substantiivista entiteetti, tässä tapauksessa *ajo*, on merkitys hieman eriytynyt kantasanan tarkoitteesta. *Ajue* ei siis koostu monesta *ajosta*, vaan monesta *ajajasta*. Myöskään *maasto* ei ole täysin tavallinen kollektiivijohdos, sillä se ei varsinaisesti tarkoita mitään joukkoa tai kantasanan tarkoitteista koostuvaa kokonaisuutta. Johdoksen kantasana on ainesana *maa*, joka ei ole jaollinen tahi laskettavissa. *Maasto* tarkoittaa ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä 'metsänkohtaa, jossa koiran koettelu tapahtuu'. Se ei koostu monesta eri maasta, mutta se koostuu isosta maa-alasta, jolloin sen voidaan tavallaan nähdä täyttävän myös kollektiivisen merkityksen. Kielitoimiston sanakirja antaa sanalle *maasto* määritelmät 1) 'maa pinnanmuotoja ajatellen' ja 2) 'luonto, metsä- tai muu rakentamaton alue'. Ajokoiraharrastuksen erikoissanastossa termi *maasto* viittaa kyllä jälkimmäisen määritelmän mukaiseen tilaan, mutta sitä ajatellaan rajatumpana alueena.

6.1.1.5. Muut substantiivijohdokset

Olen koonnut tähän lukuun ne substantiivijohdokset, joista on vain yksittäisiä esiintymiä. Sellaisia ovat sanat *erä* (NAUH, KOIR), *este* (NAUH), *startti* (KP) ja *ajettava* (SK, AKM, NAUH, KP, KOIR), *ykkönen* ja *kolmonen*.

Sana *este* on muodostettu *-e^x*-johtimen avulla kantaverbistä *estää*. *-e^x*-johtimellisten

substantiivien kantana voivat olla monitavuiset *-CtA*-vartaloiset sekä kaksitavuiset verbit, joilla on useimmiten *-A*-vartalo. Johdokset ilmaisevat tavallisimmin teon tulosta tai välinettä. Johdostyyppi on karttuva, etenkin kolmitavuisien verbikantojen kohdalla, mutta produktiiviseksi sitä ei voi luonnehtia. (ISK 2004: 248.) *Este* voidaan ajokoirasanastossa tulkintatavan ja jopa tilanteen mukaan nähdä joko välineenä tai teon tuloksena. Mikäli jokin jo olemassa oleva ilmiö, kuten tie tai hakkuuaukea, estää koira työkentelemästä sujuvasti, on kyse välineestä. Jos taas este johtuu siitä, että jänis on tehnyt maastoon paluuperät, jotka haittaavat koiran työskentelyä, on kyseessä teon tulos.

Startti tarkoittaa ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä 'koekäyntiä'. Se on johdettu ruotsista lainatusta supistumaverbistä *startata*. Nykysuomessa verraten tavallinen on johtosuhde, jossa kaksitavuisista *-i*-nomineista johdetaan *-AtA*-supistumaverbejä: *maali* : *maalata*. Itse asiassa johtosuhde on kotiutunut suomen kieleen lainasanojen myötä, sillä varhaisimmat *-i*-nominat ja *-AtA*-verbit näyttäisivät lainautuneen kieleemme erikseen. (Räisänen 1987: 492.) Vaikuttaisi kuitenkin luontevammalta, että ajokoiraharrastuksen erikoissanastossa johtosuhde on ollut verbistä substantiiviin.

Partisiippimuotoinen 'jänistä' tai 'kettua' tarkoittava substantiivi *ajettava* on muodostettu *ajaa*-verbin pohjalta. Siinä verbin heikkoasteiseen vartaloon on liitetty VA-partisiipin passiivin tunnuksen sisältävä tunnus *-(t)AvA*: *ajaa* : *aje-ttava*. Vaikka sana on partisiippimuotoinen, sillä ei ole partisiipille tyypillistä ominaisuutta. Se ei siis tarkoita velvollisuutta (vrt. on *ajettava* = täytyy ajaa) tai ominaisuutta (vrt. *ajettava* jänis = 'jänis, jota voi ajaa'), vaan se on substantiivitarkoite, jolla viitataan tiettyyn riistayksilöön.

Numeraalista *-nen*-johtimen avulla muodostettuja substantiivijohdoksia on aineistossani kaksi: *kolmonen* (AKM) ja *ykkönen* (AKM, KP, KOIR). Kantasanoiksi voidaan hahmottaa numeraalit *kolme* ja *yksi*, vaikkakin varsinaiset kannat johdosten pohjalla ovat *kolmostulos* ja *ykköstulos*. Nämä substantiivijohdot voidaan katsoa kuuluvaksi myös slangimuodosteisiin, sillä niiden ilmaisuvoima on slangimainen. Niitä tosin käytetään myös varsinaisessa erikoiskielessä, mikä voidaan havaita siitä, että esiintymiä on myös *Ajokoiramies-jäsenlehdessä*.

6.1.2. Adjektiivijohdot

Ajokoiraharrastuksen erikoissanastosta keräämässäni aineistossa on 11 adjektiivijohdosta. Niiden muodostamisessa on käytetty kolmea eri tapaa: adjektiiveja on muodostettu *-(i)nen-* ja *-kas*-johtimien avulla tai niistä on tehty partisiippimuotoisia.

Aineistossani on kuusi johtimella *-(i)nen* muodostettua adjektiivia. Nuo kaikki kuusi ovat

yhdysadjektiiveja, joiden kantasanana on yhdyssana tai sanaliitto. Olen laskenut ne osaksi sekä johdoksia että yhdyssanoja, sillä ne ovat johdosyhdyssanoja. Kolme *-(i)nen*-johtimisista adjektiiveista on muodostettu yhdyssanan pohjalta: *ilmavainuinen* (SK), *jälkivainuinen* (KOIR) ja *metsästysintoinen* (AKM, KOIR). Loput kolme on muodostettu sanaliiton pohjalta: *herkkähaukkuinen* (KOIR), *hyvähaukkuinen* (KP) ja *hyvävainuinen* (KOIR). Muodostettaessa yhdysadjektiiveja sanaliitoista johtimen *-(i)nen* avulla pääsana ja sen adjektiivimuotoinen edussana liittyvät yhteen.

Aineiston valossa näyttäisi siltä, että *-(i)nen*-johtimiset yhdysadjektiivit kuuluvat erityisesti kirjalliseen kielenkäyttöön. Uskoisin, että puheessa kyseisenlaiset adjektiivit, esimerkiksi *hyvähaukkuinen*, korvataan ilmaisulla, joka on muotoa ”koira, jolla on hyvä haukku” tai ”sillä koiralla on hyvä haukku”.

Partisiipit kuuluvat verbien taivutusparadigmaan, mutta koska ne taipuvat luvussa ja sijoissa, ne voidaan katsoa myös yksittäisiksi lekseemeiksi eli verbikantaisiksi nominijohdoksiksi, joilla on syntaktisesti usein adjektiivin ominaisuudet (ISK 2004: 291). Ajokoiraharrastuksen erikoissanastossa partisiippimuotoisia adjektiiveja on neljä: *ajamaton* (KP), *palkitsematon* (KOIR), *palkittu* (KOIR) ja *ajava* (KP). Kaksi ensin mainittua ovat karitiivadjektiiveja ja kieltopartisiippeja, jotka on muodostettu *-mAtOn*-johtimella. Niiden merkitys on selvästi kielteinen: ne ilmaisevat tapahtumattomuutta. *-mAtOn*-kieltopartisiippien merkitysvastakohtana esiintyy jokin neljästä myönteisestä partisiipista (ISK 2004: 288). Termille *ajamaton* on ajokoirasanastossa vastakohtana *-vA*-partisiippi *ajava*, kun taas sanan *palkitsematon* vastakohtana on ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä *-(t)tU*-partisiippi *palkittu*.

mitä hyötyy on siit et *ajamaton* uros ja *ajamaton* narttu sertit vie (KP)

Ja tuskin kukaan voi- uskaltaa väittää, etteikö Poku olis ollu *ajava* koira (KP)

Nykyisin yhä useammat ajokoirapentueet syntyvät *palkituista* ja tutkituista vanhemmista. (KOIR 12/2004)

Palkitsematomien, tuntemattomien vanhempien pentuja on suorastaan vaikea myydä -- (KOIR 12/2004)

Ajamaton koira on sellainen, joka ei aja riistaa ja *ajava* taas ajaa sitä hyvin. *Palkittu* koira on saavuttanut ajokokeessa ja koiranäyttelyssä vähintään kolmannen palkintosijan, *palkitsematon* ei mitään.

Johtimella *-(i)kAs* muodostetut sanat ovat yleisimmin adjektiiveja. Sen avulla on mahdollista tehdä satunnaisia uudismuodosteita, pääasiallisesti juuri adjektiiveja, mutta johdostyyppi ei kuitenkaan ole produktiivinen. Sen kantasanana on usein substantiivi, ja kahdesta variantista *O*-kantavartaloon voi liittyä vain *i*:tön johdin *-kAs*. (ISK 2004: 284.) Näin on myös ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä, jossa substantiivista *into* on johdettu adjektiivi

innokas. Sen merkitys on sama kuin yhdysadjektiivilla *metsästysintoinen* eli 'hyvän metsästysinnon omaava'.

6.1.3. Verbijohdokset

Aineistossani on viisi johdettua verbiä, joten käsittelen ne kaikki samassa alaluvussa. Verbijohdokset on tapana jakaa muuttamisjohdoksiin, muuttumisjohdoksiin ja muuntelujohdoksiin. Ne eroavat toisistaan siinä, mitä ne ilmaisevat. **Muuttamisjohdokset** ovat kausatiivisia ja ilmaisevat kantasanana olevan asian aiheuttamista: ajokoirasanastossa tällaisia ovat *-ttA*-johtiminen verbikantainen teettoverbi *ajattaa*, joka merkitsee 'antaa ajaa / panna ajamaan', substantiivikantainen *-ittA*-johtimella muodostettu verbi *jäljittää*, joka tarkoittaa 'mennä jälkeä pitkin' sekä instrumentatiivinen *tutka*-sanasta *-tA*-johtimen avulla muodostettu verbi *tutkata*, jolla tarkoitetaan 'koiran seuraamista tutkalla'. **Muuttumisjohdokset** taas ilmaisevat lauseen subjektitarkoitteessa tapahtuvaa muutosta. Aineistossani ei ole yhtään muuttumisjohdosta. **Muuntelujohdokset** ilmaisevat toimintaa, tapahtumaa tai tilaa jotenkin muunnettuna, eli muuntelujohdinten semanttinen vaikutus kohdistuu verbin ilmaiseman tekemisen laatuun: ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä muuntelujohdoksena voidaan nähdä verbi *jäljitellä*, joka on *-ele*-johtimella *jäljittää*-verbistä muodostettu frekventatiivijohdos. Sen merkitys kantaverbiinsä nähden on vain hieman erilainen: *jäljittely* on huonolaatuisempaa jäljen seuraamista kuin *jäljittäminen*.

Takaperoisjohto eli **retrogradinen** tai **regressiivinen derivaatio** tarkoittaa sitä, että kantasanamainen lekseemi onkin johtosuhteessa johdos, ja johdoksen muotoinen lekseemi, jossa suffiksiaines on mukana, hahmottuu kantasanaksi. Takaperoisjohdosten tunnistaminen on usein vaikeaa, jopa mahdotonta – on hyvin luontevaa ajatella, että ensin on ollut kantasana, sitten johdos ja sen jälkeen uudelleenjohdos. Takaperoisten johdosten muodostaminen perustuu analogiaan: jo olemassa olevien mallien mukaan muodostetaan morfologisesti monimutkaisemmista lekseemeistä yksinkertaisempia. (ISK 2004: 190; Räisänen 1978: 328–329.) Ajokoiraharrastuksen erikoissanastossa on yksi sellainen johdos, jolla mielestäni on taustallaan takaperoinen johtaminen. Se on verbi *ylituomaroida* 'toimia ylituomarina'. Se näyttäisi asettuvan samanlaiseen johtosuhteeseen kuin *vakuuttaa* > *vakuutus* > *palovakuutus* > *palovakuuttaa*. Verbin *ylituomaroida* voisi nähdä muodostetun seuraavanlaisesta johtosuhteesta: *tuomita* > *tuomari* > *ylituomari* > *ylituomaroida*. Kyseisen johtosuhteen muodostamisessa ongelmaksi koituu se, että sellaista verbiä kuin *tuomaroida* ei suomen yleiskielessä ole. Mutta takaperoisjohdon tulkintaa puoltaa se, että ajokoiraharrastuksessa tuomarina toimimista kutsutaan *tuomaroinniksi*. Näin olen ajokoiraharrastuksen erikoiskielen

johtosuhde muodostuisikin seuraavanlaiseksi: *tuomari* > *tuomaroida* – *ylituomari* > *ylituomaroida*. Kuitenkin, kun sanaryvästä tarkastellaan, voisi verbin *ylituomaroida* hahmottaa myös instrumentatiiviseksi muuttamisjohdokseksi, jossa verbijohdos tarkoittaa kantasanan tarkoitteena toimimista. Joka tapauksessa muoto on omintakeinen, sillä yleensä ammateista tai toimista ei muodosteta verbejä samaan tapaan, vrt. *lääkäri* > **lääkäröidä*. Toki poikkeuksiakin on: esimerkiksi *puoskari* > *puoskaroida*.

6.1.4. Koontia ajokoiraharrastuksen erikoiskielen johdoksista

TAULUKKO 3. Ajokoiraharrastuksen erikoiskielen johdot

Johdostyyppi	Esiintymiä	%-osuus
Substantiivijohdot		
- -(U)Us-johdot ominaisuudennimet	7	15,6
- -O- ja U-johdot teon- ja teon tuloksen nimet sekä -Us-johdot teon tuloksen nimet	8	17,8
- -minen-johdot teonnimet	2	4,4
- -jA- ja -(U)ri-johdot tekijännimet	4	8,9
- -stO- ja -Ue ^x -johdot	2	4,4
kollektiivijohdot		
- muut substantiivijohdot	6	13,3
Adjektiivijohdot		
- -(i)nen-johdot adjektiivit	6	13,3
- partisiippimuotoiset adjektiivit	4	8,9
- -kAs-johdot adjektiivit	1	2,2
Verbijohdot	5	11,1
Yhteensä	45	99,9

Ajokoiraharrastuksen erikoiskielestä keräämässäni aineistossa on yhteensä 45 eri johdosta, joista 29 on substantiivijohdoksia, 11 adjektiivijohdoksia ja 5 verbijohdoksia. Johdoksissakin on siis havaittavissa tendenssi, että substantiiveja on lekseemeistä muiden sanaluokkien sanoja enemmän.

Eri johtimia on paljon, eikä mitään johdostyyppiä ole suosittu erityisen runsaasti. Huomattavaa kuitenkin on, että -minen-johdot teonnimiä on vain kaksi, vaikka johdostyyppinä se on varsin produktiivinen eli johdin voi liittyä melkein mihin tahansa verbikantaan ja sen avulla voidaan muodostaa automaattisesti uusia johdoksia. Runsaslukuisimpana johdoskategoriana ajokoiraharrastuksen erikoissanastossa voidaan

esiintymien lukumäärän perusteella pitää *-(U)Us*-johtimisia ominaisuudennimiä. Niitä on aineistossani seitsemän.

Päivi Rintala on todennut, että pohdittaessa johdinten produktiivisuutta ainoa kriteeri, jonka perusteella voidaan sanoa, onko jokin johdin produktiivinen vai ei, on se, pystyykö kielenpuhujia tuottamaan sen avulla todelliseen tarpeeseensa sellaisia johdoksia, joita hän ei ole aiemmin kuullut (Rintala 1978: 153).

6.2. Lyhennesanat

Lyhennesanoiksi nimitetään lekseemejä, joista puuttuu lähtösanaan nähden jokin osa tai joitakin osia. Lyhennesanat jaetaan typistesanoihin, kirjainsanoihin ja koostesanoihin. (ISK 2004: 189.) Lisäksi olen luokitellut osan lyhennesanoista sananheitoiksi eli leksikaalisiksi ellipseiksi. Ellipsillä tarkoitetaan lähinnä syntaksissa esiintyvää sanan toistamatta jättämistä merkityksen silti muuttumatta (IKT). Kutsun leksikaaliseksi ellipseiksi sellaista sanastoon liittyvää lyhentämistä, jossa esimerkiksi liittosanasta poistetaan toinen osa, jolloin jäljelle jäävä sana vastaa merkitykseltään koko liittosanaa.

TAULUKKO 4. Ajokoiraharrastuksen erikoiskielen lyhennesanat.

Lyhennemuoto	Esiintymiä	%-osuus
Typistesanat	22	64,7
Kirjainsanat	2	5,9
Koostesanat	3	8,8
Ellipsit	7	20,6
Yhteensä	34	100

Selvästi eniten, kaksi kolmasosaa, ajokoiraharrastuksen erikoissanaston lyhennesanoista on typisteitä. Typistäminen onkin erittäin tavallinen lyhentämisen muoto. Seuraavaksi eniten on ellipsejä, joita on noin viidesosa aineiston lyhennesanoista. Kirjain- ja koostesanoja on vain muutaman esiintymän verran.

6.2.1. Typistesanat

Typistesana on muodostettu poistamalla pidemmästä sanasta jokin osa, ja tämä osa on yleensä poistettu sanan lopusta. Lähtösana voi olla joko omaperäinen tai vierassana. Tyypillinen typistesana on kaksitavuinen ja vokaaliloppuinen substantiivi. Typistesanoja saadaan myös yhdyssanoista poistamalla niistä yhdysosa, esimerkiksi *into* < *metsästysinto*.

(ISK 2004: 189.)

Aineistossani on 22 tyypesanaa. Niistä suurin osa on muodostettu yhdyssanojen pohjalta poistamalla niistä joko edus- tai määräytösosa. Erityistä tendenssiä ei ole pelkästään toisen osan poistamiseen, vaan molempia yhdysosia on poistettu lähes yhtä useasti: 14 tapauksessa on poistettu määräytösosa ja kahdeksassa tapauksessa edusosa.

Osa alkuperäisistä yhdyssanoista on ollut kompleksisia, ja näin ollen niistä muodostetut tyypesanat ovat yhden yhdysosan lyhempinä edelleen yhdyssananmuotoisia. Tällaisia ovat *ajokoira* < *suomenajokoira*, *ajomiinus* < *ajolöyisyymiinus*, *ajotulos* < *ajokoetus*, *tuomarikortti* < *palkintotuomarikortti*, *tuomarikurssi* < *palkintotuomarikurssi* sekä *tuomariryhmä* < *palkintotuomariryhmä*. Kompleksisista yhdyssanoista on siis poistettu yleensä määriteosa, sillä sen on katsottu olevan ilmeistä tietoa. Samoin on tapahtunut kahdessa tapauksessa edusosan kohdalla: *ajomiinus* tarkoittaa tietenkin ajolöyisyydestä annettuja tappiopisteitä, ja *ajotulos* saavutetaan luonnollisesti ajokokeesta. Poikkeuksen tekee yhdyssanatyypistä *yöjälkityö*, joka on tyypistetty lopusta niin, ettei siitä ole poistettu kokonaista sanaa, vaan pelkästään sanan osa: *yöjälkityö* < *yöjälkityöskentely*. Termi *ajokoira* voisi tarkoittaa mitä tahansa ajavaa koiraa, mutta kontekstin perusteella voidaan päätellä, että se tarkoittaa juuri suomenajokoiraa:

ja sijotus on viiva kautta seittemän... eiku nii... seittemän, seittemän *ajokoiraa* (NAUH)

Ajokoiralla viitataan tässä tapauksessa 'suomenajokoiraan', sillä suomenajokoirat ja beaglet, jotka myös ovat ajokoiria eli 'ajavia koiria', merkitään erillisiin kilpailuluokkiin, eli ne eivät kilpaile samassa sarjassa. Usein ajokoiraharrastajat jättävät suomenajokoirasta puhuessaan määriteosan *suomen-* pois, sillä sen katsotaan olevan ilmeistä, että ajokoirista puhuttaessa tarkoitetaan juuri suomenajokoiria.

Omanlaistaan muodostustapaa edustavat sellaiset termit kuin *ilma* < *ilmavainuinen*, *jälki* < *jälkivainuinen* ja *lumi* < *lumikeli*:

Ajotyylä (*ilma* vai *jälki*) ja haukku lähinnä kiinnostais. (KP)

Meidän koira ajaa paremmin *lumella*. (OH)

Sanat on muodostettu tyypistämällä lopusta edusosa pois, ja näin tehden sanoista on tullut jo olemassa olevien lekseemien muotoisia. Jälleen kerran täytyy ottaa huomioon konteksti ja tuntee harrastusala, jotta tietäisi *ilman* ja *jäljen* tarkoittavan erilaisia ajotyylejä ja *lumen* tietynlaisia sääolosuhteita niiden tarkoitteiden sijaan, joihin nuo sanat yleensä viittaavat.

6.2.2. Kirjainsanat

Kirjainsanoja ovat sanayhtymän alkukirjaimista muodostetut kirjainjonot, jotka äännetään näiden kirjainten vakiintuneen lukuasun mukaisesti. Lähtökohtana voi olla suomen- tai vieraskielinen joko yhdyssana, sanaliitto tai jokin useampisanainen kokonaisuus. (ISK 2004: 190.) Kirjainsanaksi on luettavissa esimerkiksi ajokoiraharrastajien keskuudessa käytetty *SAJ* [äs₁aajii/es₁aajii] < *Suomen Ajokoirajärjestö*. Lekseemi on muodostettu ottamalla järjestön nimestä sanojen alkukirjaimet, ja sitä käytetään yleisesti viittaamaan järjestöön organisaationa.

Keräämässäni ajokoirasanasossa on kaksi kirjainsanaa: yllä esitelty *SAJ* [äs₁aajii/es₁aajii] < *Suomen Ajokoirajärjestö* sekä *PMI* [pee₁äm₁ii] < *puutteellinen metsästysinto*. Molemmat lausutaan kirjaimittain, ja niillä on vakiintunut asema ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä. *SAJ* on lyhenne järjestön nimestä, ja sitä käytetään hyvin usein sekä kirjoituksessa että puheessa virallisen nimen sijasta. Järjestön nimen käyttö on tavallisesti välttämätöntä monissa yhteyksissä, joten on hyvin luonnollista, että siitä on muodostettu lyhennetty muoto. *PMI* puolestaan on vakiinnuttanut asemansa sen vuoksi, että aiemmin ajokokeen arvostelukortissa *puutteellinen metsästysinto* oli kirjoitettu ahtaan tilan vuoksi sen pelkillä alkukirjaimilla. Nykyisissä ajokoesäännöissä ei enää edes ole kyseistä termiä, mutta harrastajien keskuudessa se elää edelleen. Harmikseni en ole saanut sitä tallennettua nauhaan tai edes löytänyt mistään muusta aineistolähteestä. Tämä johtuu näkemykseni mukaan siitä, että *puutteellinen metsästysinto* on kaikkein vakavin virhe ajokoirassa, joten siitä ei erityisen mielellään puhuta eikä kirjoiteta.

6.2.3. Koostesanat

Koostesanat rakentuvat sanayhtymän osista: osana voi olla sanan alkukirjain, mutta myös esimerkiksi kokonainen tavu. Koostesanoja muodostettaessa tavoitteena on fonotaktisesti suomen kielen mukainen sanahahmo, joka on helppo ääntää ja taivuttaa. Juuri tämä päämäärä vaikuttaa siihen, millaisia osia lähtösanasta otetaan mukaan koostesanaan. Useimmiten koostesanat ovat kaksitavuisia yhdyssanojen alkuosia tai instituutioiden nimiä, mutta on olemassa myös joitakin itsenäisiä appellatiiveja. (ISK 2004: 190–191.)

Aineistossani on kolme koostesanaa: *ajok* < *korkeajalkaisten ajokoirien ajokoe*, *beaj* < *beaglejen ajokoe* ja *Kilpa* < *Kennelliiton Itä-Länsi-Pohja-ajokoirakilpailu*. Kaksi ensimmäistä ovat lyhenteitä koemuotojen nimistä. Olen luokitellut ne koostesanoiksi, vaikkeivät ne täysin fonotaktisesti olekaan suomen kielelle tyypillisiä CVCV-sanahahmoja. Ne kuitenkin

lausutaan kirjoitusasunsa mukaisesti aivan kuin oikeina sanoina, ei siis kirjaimittain, kuten kirjainsanat. Hankalan lausuttavuutensa takia kyseiset lyhenteet ovat puheessa harvinaisia, joskaan eivät mahdottomia. Kirjoitukseenkaan ne eivät ole kotiutuneet kovin hyvin, sillä molemmat sanat voidaan korvata termillä *ajokoe*. Sanoja käytetään lähinnä ajokoetulosten yhteydessä ja sääntökirjassa.

Termi *Kilpa*, usein kirjoitetaan myös asussa *KILPA*, on muodostettu ottelun nimestä *Kennelliiton Itä-Länsi-Pohja-ajokoirakilpailu* ottamalla jokaisen sanan ensimmäinen kirjain osaksi termiä. Ei liene kuitenkaan sattumaa, että sanat ovat olleet juuri tuossa järjestyksessä, sillä termi muistuttaa varsin suuresti sanaa *kilpailu*. Jos ei tuntisi termin taustaa, voisi hyvinkin luulla, että se on muodostettu typistämällä *kilpailu*-sanasta. Jonkinasteista analogiaa on varmasti käytetty apuna ottelua nimettäessä. Nimitys *Kilpa* on ollut käytössä ottelun perustamisesta eli vuodesta 1937 lähtien (Läntinen 1993: 66).

6.2.4. Ellipsit

Käytän nimitystä **leksikaalinen ellipsi** eli **sananheitto** sellaisista termeistä, jotka on muodostettu hieman samaan tapaan kuin typistetyt lyhennesanat mutta joiden kantana on jokin kompleksisempi kokonaisuus kuin yhdyssana, tai itse lopputuotos on hieman erityyppinen kuin typisteissä yleensä.

Suurin osa ajokoiraharrastuksen erikoissanaston elliptisistä termeistä on muodostettu sanaliittojen pohjalta: *kaksipäiväiset* < *kaksipäiväiset ajokokeet*, *kylmä* < *kylmä metsä*, *paljas* < *paljas maa*, *tyhjä* < *tyhjä hakuerä*, *täysi* < *täysi hakuerä*.

xxx Puskajussin Eppu ajoi kaksi *täyttä* pakkasen pysytellessä ko. maastossa koko päivän lähes -20 asteessa -- (AKM 2/11)

Sanaliiton määrittävää osaa siis käytetään tarkoittamaan koko termiä. Jälleen kerran syy tähän lienee se, että ilmeinen asia jätetään mainitsematta: on turha kertoa sellaista, joka jo tiedetään. Esiintymisyhteydestä voi hyvinkin helposti päätellä, mitä *täydellä* tarkoitetaan, joten ylimääräisen sanan *ajokerä* voi pudottaa pois. Erkki Itkonen (1966: 385) huomauttaa, että ellipsi voi syntyä vain sellaisissa ilmauksissa, jotka ovat semanttisesti niin vakiintuneita, että ne vaillinaisinakin ymmärretään oikein.

Toisenlaista ellipsin muotoa edustavat ne kaksi aineistoni sanaa, jossa koirarodun nimeä on typistetty ja lisätty loppuun *-lAinen*-johdin: *amerikkalainen* < *amerikankettukoira*, *venäläinen* < *venäjänajokoiria*. Johdin *-lAinen* viittaa kansallisuuteen, ja ajokoiraharrastuksen

erikoiskielessä koirista puhutaan kuin yksilöinä. Amerikankettukoira on rotuna peräisin Amerikasta, joten sen voisi katsoa olevan kansallisuudeltaan amerikkalainen.

6.3. Slangimuodosteet

Olen edellä jo käsitellytkin kahta slangille tyypillistä tapaa muodostaa ilmauksia: johtamista ja lyhentämistä. Koska kuitenkin kaikki johtaminen ja lyhentäminen ei ole slangin muodostamista, haluan antaa erityissijaa juuri niille derivaation ja lyhentämisen keinoille, joita käytetään lähinnä luodessa **slangimuodosteisia** sanoja tai kuten Kari Nahkola niitä nimittää, **slangijohdoksia**. Näiden kahden keinon lisäksi slang-ilmauksia muodostetaan keksimällä täysin uusia sanoja sekä antamalla yleiskielisille ilmauksille uusia merkityksiä. (Karttunen 1989: 150–151; Nahkola 1999: 195.)

Slangisanat ovat tavallisesti lyhyitä. Uusia slang-ilmauksia syntyy esimerkiksi tyypistämällä yleiskielen sanoja. (Karttunen 1989: 150.) Erittäin produktiivinen tapa uusien slangisanojen muodostamiseksi on ollut ja on edelleen johdinainesten käyttö (Paunonen 2000: 25, 27). Slangijohtamista yleisimpiä ovat *-is* ja *-(A)ri*, mutta melkoisen produktiivisia ovat myös *-kkU* ja *-(k)kA* (ISK 2004: 227; Karttunen 1989: 150). Slangijohtamisessa erikoista muuhun johtamiseen verrattuna on se, että suffiksiainesta vaihdettaessa vain muoto vaihtuu, merkitys ei. Kyseessä on ikään kuin eräänlainen nollajohto. Kari Nahkola kutsuikin suffiksaatioksi slangisanojen muodostamista lisäämällä uusi sananloppu ja noita sananloppuja hän nimittää slangisuffikseiksi (Nahkola 1999: 195, 197.) Lisäksi eroa tavalliseen suomen sananjohtoon on siinä, että slangisanoja muodostettaessa johtimilla ei yleensä ole selkeää semanttista tehtävää, vaan slangisuffiksien tärkein funktio on mukauttaa uusi sana slangikäyttöön (Paunonen 2000: 25).

Slangille tyypilliseen tapaan on ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä muodostettu esimerkiksi 'yli 40 minuutin mittaista hukkaa' eli 'loppuhukkaa' tarkoittava sana *kenu* < *kenraali* < *kenraalihukka*. Yhdyssanojen yhteydessä olen jo selvittänyt merkityksen termille *kenraalihukka*, josta on tyypistämällä muodostettu sana *kenraali*. Mutta erityisesti slangimaista muodostustapaa edustaa edelleen tyypistetty muoto *kenu*, jossa lopusta tyypistettyyn sanaan on lisätty vielä slangisuffiksi *-u*. Usein slangisanojen lähtökohtana onkin jokin yhdyssana, joka ensin tyypistetään ja sen jälkeen siihen lisätään vielä slangijohdin eli slangisuffiksi (ISK 2004: 227).

Aineistossa on lisäksi kaksi sellaista slangimuodostetta, jotka on tehty tavallisen slangisuffiksin *-ri* avulla: *palarit* < *paluuperät* ja *ryhmyri* < *ryhmätuomari* / *ryhmänjohtaja*. Muodostustapa noudattelee samaa kuin edellä esitelty *kenu* eli ensin kantasanaa on tyypistetty

ja sen jälkeen typisteeseen on liitetty slangisuffiksi. Johdin *-ri* saa usein seurakseen jonkin vokaalin, joka yleensä on joko *a*, *ä*, *u* tai *y*. Termi *ryhmyri* < ryhmänjohtaja esiintyy myös suomalaisessa sotilasslangissa (Hämäläinen 1963: 207), mistä voidaan huomata, että *-ri*-slangisuffiksin käyttö on samantyyppistä eri erikoiskielissä.

7. VERBI-IDIOMIT AJOKOIRASANASTOSSA

7.1. Verbi-idiomit

Idiomi voidaan määritellä merkitykseltään konventionaaliseksi, syntaktisesti jähmeäksi, kielikuvalliseksi, affektiiviseksi ja epäformaaliksi tilanteiseksi sanontatavaksi. Suomessa verbillisiä idiomeja on muunlaisia idiomeja runsaammin. Tavallisesti verbilausekeidiomi koostuu finiittiverbistä ja sen komplementista eli täydennyksestä, joka on taivutettu nomini. (Nenonen 2002: 4–5, 54–55.) Ison suomen kieliopin mukaan **verbi-idiomit** kuuluvat moniosaisiin predikaatteihin ja koostuvat verbistä ja sen laajennuksesta. (ISK 2004: 447.)

Ajokoiraharrastuksen erikoiskielen termeihin kuuluu idiomaattistuneita verbi-ilmauksia. Esimerkiksi verbi *ajaa* voi saada ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä laajennukseen erilaisia idiomaattisia komplementteja: *ajaa ilmavainulla*, *ajaa jäljestä*, *ajaa paskaa*, *ajaa tietä*, *ajaa takajälkeen*, *ajaa takajälkeä*. *Ajaa*-verbillä on kieltämättä keskeinen asema harrastuksen kielenkäytössä. Yleisimmät verbit muodostavatkin paljon erilaisia idiomeja – ne ovat idiomihakuisia eli idiomeissa erityisen produktiivisia (mp.; Nenonen 2002: 90).

Lingvistiikassa idiomit sijoittuvat leksikon ja syntaksin rajamaille. Syntaktisesti ne ovat varsin jähmeitä eli niiden muuntelu on rajoitetumpaa kuin ei-idiomaattisten lausekkeiden. Toisaalta ne kuitenkin ovat sanoja suurempia yksikköjä, joten niiden käsittely osana leksikkoakin on ongelmallista. (Nenonen 2002: 4, 26.) Tässä tutkimuksessa käsittelen verbi-idiomeja osana ajokoiraharrastuksen erikoiskielen termistöä, joten pidän niitä tavallaan leksikon osa-alueena. Pyrin kuitenkin tiedostamaan niiden lausekemaisuuden ja syntaktisen jähmeyden sekä ottamaan niiden erikoislaadun huomioon tehdessäni kielitieteellisiä tulkintoja. Olen havainnut verbi-idiomeja tutkiessani, etteivät ne aivan täydellisesti täytä idiomien määritelmää eli ne eivät ole merkitykseltään täysin abstrakteja. Tämän tutkimuksen kannalta semanttinen abstraktius ei kuitenkaan ole pääkriteeri, jonka perusteella olen luokitellut termit verbi-idiomeiksi, vaan perusteena on pikemminkin rakenne.

Prototyypin rakenteen rakenne on yksinkertainen, mutta kuitenkin yksittäiseen lekseemiin verrattuna monimutkainen, sillä sitä käsitellessä joudutaan huomioimaan verbin semantiikka sekä argumenttirakenne. Yksinkertaisuutta selittää todennäköisimmin se, että ihmisen muisti on rajallinen ja pitkien, komplisoituneiden ja moniselitteisten rakenteiden prosessointi on työlästä. Vaikka idiomien rakenne on yksinkertainen, sen sisältö on usein rikas. (Nenonen 2002: 65.)

7.2. Idiomeissa käytetyt verbit

Kielen yleisimmät verbit ovat usein myös idiomihakuisimpia. Ajokoiraharrastuksen erikoissanastossa eniten erilaisia täydennyksiä on saanut ympärilleen verbi *ajaa*, jonka komplementit – seitsemän kappaletta – olenkin luetellut jo edellisessä luvussa. *Ajaa*-verbillä on merkittävä sija harrastuksen kielenkäytössä, sillä ajokoiraharrastus perustuu siihen, että koirat ajavat eli haukkuen seuraavat riistaa. Onkin aivan luonnollista, että kyseiseen verbiin liitetään paljon täydennyksiä, sillä se on muutenkin niin tärkeä ja taajakäyttöinen ajokoiraharrastuksen termi.

Toiseksi eniten erilaisia täydennyksiä saa aineistoni pohjalta verbi *olla*, jonka neljä eri komplementtia ovat *hukalla*, *tiukassa*, *yöjäljellä* ja *yöjäljessä*. *Olla*-verbi on erittäin yleinen myös suomen yleiskielessä ja Nenosen (2002: 57) aineistossa se on ylivertaisesti yleisin verbi nuorten kirjoissa esiintyneissä erilaisissa verbillisissä idiomeissa – sitä käytetään peräti neljä kertaa useammassa verbi-idiomeissa kuin seuraavaksi yleisintä, *ottaa*-verbiä. Verbin taaja käyttö idiomeissa johtunee sen merkityksen ja luonteen yleisyydestä.

Kolmessa verbi-idiomissa esiintyy verbi hakea: *hakea henkselit*, *hakea tyhjä erä* ja *hakea tyhjä(t)*. Samalla tapaa kuin *ajaa*-verbi, myös verbi *hakea* on merkityksellinen ajokoiraharrastuksen erikoissanastossa jo aiemmin toteamani ajokoiran työskentelyn kaksiosaisuuden vuoksi. Kuitenkaan sitä ei ole erityisen paljon käytetty verbi-idiomeissa. Ensimmäisenä mainittu idiomiksi *hakea henkselit* ei liity millään tavalla siihen, että koira hakee metsässä riistaa, vaan sillä viitataan koiran sulkemiseen kokeesta. Kaksi viimeksi mainittua taas tarkoittavat samaa eli 'koira ei löydä ajettavaa', joten tässäkin ei voida nähdä kovin innovatiivista verbin käyttöä.

Verbit *lähteä* ja *saada* esiintyvät kumpikin kahdessa eri verbi-idiomissa: *lähteä karkkona*, *lähteä tupulista*, *saada jalkeille* ja *saada ylös*. *Lähteä*-verbiä käytetään ajokoirasanaston verbi-idiomeissa hyvin konkreettisesti merkityksessä, kun taas verbin *saada* käyttö on mielestäni hieman abstraktimpaa.

Muista verbeistä on vain yksittäisesiintymiä aineistoni idiomeissa: *antaa ääntä*, *ottaa yhteyttä*, *selvitellä tietä*, *sulkea kokeesta* ja *tehdä paluuperiä*. Esimerkiksi verbi-idiomi *ottaa yhteyttä* on oiva esimerkki siitä, kuinka idiomeissa näkyy metaforisuus: ihminen voi ottaa yhteyttä toiseen ihmiseen jonkin viestimen kautta, mutta kun ajokoiraa ottaa yhteyttä ohjaajaansa, se käy hakulenkien välillä ohjaajan luona ikään kuin ilmoittamassa, että aikoo lähteä hakemaan eri suuntaan, jolloin ohjaaja tietää, missä koira on ja mitä se tekee. Yhteydenottoa pidetäänkin ajokoirassa hyvin positiivisena ominaisuutena.

7.3. Idiomeissa käytetyt täydennykset

Aineistossani on 17 verbi-idiomia, joissa on verbin lisäksi substantiivikomplementti. Substantiivit ovatkin siis ajokoiraharrastuksen erikoissanastossa kaikkein suosituimpia verbi-idiomien täydennyksiä. Suomen kielen verbilliset idiomit koostuvatkin tyypillisesti tutuista ja yleisistä perusverbeistä sekä taivutetuista nomineista (Nenonen 2002: 85), erityisesti substantiiveista, joten ajokoiraharrastuksen erikoiskieli ei tee tähän poikkeusta.

Taajimmin käytetty sijamuoto ajokoiraharrastuksen erikoissanaston verbi-idiomien substantiivikomplementeissa on partitiivi, missä sijassa on seitsemän aineistoni substantiivitäydennystä. Esimerkiksi verbi-idiomeissa *ajaa takajälkeä* ja *tehdä paluuperiä* on käytetty partitiivia. Partitiivin yleisyyttä selittää se, että substantiivikomplementit ovat lauseenjäsenenä lähinnä objekteja, ja partitiivi on hyvin yleinen objektin sija.

Seuraavaksi yleisimpiä substantiivitäydennyksen sijoja aineistossani ovat adessiivi (*olla hukalla*) ja elatiivi (*lähteä tupulista*) – niitä molempia on käytetty kolmessa eri verbi-idiomissa. Essiiviä, illatiivia ja inessiiviä on jokaista käytetty vain yhdessä verbi-idiomissa: *lähteä karkkona*, *ajaa takajälkeen* ja *olla yöjäljessä*. Paikallissijoja eli adverbiaaleina esiintyvien lausekkeiden sijoja kutsutaan myös semanttisiksi sijoiksi, sillä niillä on konkreettisempi merkitys kuin kieliopillisilla sijoilla (ISK 2004: 1175). Sen huomaa myös ajokoiraharrastuksen erikoissanaston verbi-idiomeista: merkitys on helpompi päätellä niistä idiomeista, joissa laajennus on taivutettu jossain paikallissijassa.

Ajokoiraharrastuksen erikoissanaston verbi-idiomeista kolme saa täydennyksekseen adjektiivin ja yksi liittosanan. Adjektiivitäydennyksiset idiomit ovat *haukkua tyhjää* 'haukkua ilman jälkeä', *olla tiukassa* 'olla vaikeasti löydettävissä' ja *hakea tyhjä(t)* 'olla löytämättä ajettavaa hakuajan puitteissa'. Kaikissa niissä komplementti on eri sijamuodossa: partitiivissa, inessiivissä ja nominatiivissa.

Liittosanan sisältävän verbi-idiomin *hakea tyhjä erä* merkitys on sama kuin idiomilla *hakea tyhjä(t)* eli 'olla löytämättä ajettavaa hakuajan puitteissa'. Jälkimmäisenä mainittu laajennus onkin elliptinen ilmaus liittosanasta *tyhjä erä*, ja tämä mielestäni osoittaa, että kyseinen ilmaus on hyvinkin validi ja käyttökelpoinen ajokoiraharrastuksen erikoiskielen terminä.

Kolme ajokoiraharrastuksen erikoiskielen verbi-idiomeista sisältää adverbien. Ne ovat *-sti^x*-johtimisen tavan adverbien sisältävä *ajaa jälkitarkasti*, allatiivisijaisen tavan adverbien sisältävä *saada jalkeille* sekä suuntaa merkitsevän adverbien sisältävä *ottaa ylös*. Näistä ensimmäinen tarkoittaa, että ajokoiraa haistelee ajettavan jälkeä maasta ja kaksi viimeksi mainittua merkitsevät molemmat samaa asiaa eli 'saada ajettava liikkeelle'.

8. AJOKOIRASANASTON SEMANTIikka

8.1. Semantiikka eli merkitysoppi

Sanan **semiotiikka** juuret ovat muinaiskreikan sanassa *sēma*, joka tarkoittaa merkkiä. Semiotiikka tutkii kaikkia merkkijärjestelmiä. Se voidaan jakaa kolmeen eri tutkimustapaan: syntaksiin, semantiikkaan ja pragmatiikkaan. Syntaksin tarkastelukohteena ovat merkkien väliset suhteet, semantiikka tarkastelee merkkeihin liittyviä merkityksiä ja pragmatiikka merkin ja sen käytön suhteita. (Kuiiri 2000: 1.)

Kaikilla sanoilla on kielenulkoisessa maailmassa tarkoite, josta ne ovat vakiintuneet viestimään eli johon niillä voidaan viitata. Konseptualistisen käsityksen mukaan sanan merkitys on mielikuva kaikista niistä ominaisuuksista, jotka sellaisen tarkoitteen on täytettävä, johon kyseisellä sanalla voidaan viitata. Merkitykseen on siis valikoitunut ominaisuuksia ulkomaailman tarkoitteista. Merkitys onkin sosiaalinen, sillä se ei voi olla olemassa pelkästään yksilön tajunnassa, vaan merkitys on yhteinen kaikille saman kielen puhujille. Näin ollen merkitysten ymmärtäminen sitoo yhteisöä toisiinsa mutta myös mahdollistaa keskinäisen ymmärtämisen. (Kuiiri 2000: 7, 9.) Näin voidaan ajatella olevan myös erikoiskielien kohdalla: jotta käytetyt sanat saisivat aikaan saman miellelyhtymän kaikissa kielen käyttäjissä, merkitysten täytyy olla vakiintuneita niin, että kaikki viestijät ymmärtävät sanat suurin piirtein samalla tapaa. Yhteisen, muista kielistä eriytyneen kielen käyttäminen lujittaa sidettä yhteisön sisällä ja tavallaan erottaa sitä muista ihmisistä.

Kielellinen merkitys on konventionaalinen eli mielivaltainen – merkityksellä ei siis ole minkäänlaista luonnollista suhdetta tarkoitteeseensa. Tämä mahdollistaa sen, että eri kielissä samaan tarkoitteeseen viitataan aivan eriasuisin käsittein. On kuitenkin luonnollista, että jokaisessa eri kulttuurissa annetaan nimiä myös sellaisille tarkoitteille, joille ei ole muissa kielissä välttämätöntä niin tehdä. Erot selittyvät siis osin yhteisöjen sosiaalisten ja kulttuuristen erojen kautta. (Kuiiri 2000: 9, 15.) Ajokoiraharrastajat puhuvat esimerkiksi jäniksestä eri termein sen mukaan, millaisia ominaisuuksia kulloisellakin jäniksellä on. Tavallinen suomen kielen puhuja ei koe aiheelliseksi erotella pientä, huonosti juoksevaa jänistä ja suurta, pitkiä lenkkejä tekevää jänistä toisistaan. Ajokoiraharrastaja tahtoo kuitenkin nimetä nämä kaksi erityyppistä jänistä eri tavoin: toinen on *pykkelö* ja toinen on *kenneljänis*.

Sanojen merkityksiä on perinteisesti tarkasteltu kahdesta näkökulmasta: **Usuaalinen merkitys** on yleisesti ymmärretty ja tilanteesta riippumaton. **Okkasionaalinen merkitys** taas määrittyy tilanteessa – puhuja antaa siis sanalle merkityksen, jonka hän olettaa myös kuulijan

antavan sille. Toinen tapa on katsoa merkitystä niin, että sillä on **denotatiivinen** ja **konnotatiivinen** puoli. Päämerkitys eli denotatiivinen merkitys tarkoittaa sitä osaa merkityksestä, joka määrää referenssin eli kaikki mahdolliset tarkoitteet. Sivumerkitykset eli konnotatiiviset merkitykset antavat sanalle erilaisia vivahteita rajoittamatta viittausta. (Kuiri 2000: 19.)

Samalla, kun sanat ovat yhteydessä todellisuuteen, ne ovat merkityssuhteissa myös toisiin sanoihin. Tällaisia sanaston sisäisiä merkityssuhteita kuvataan käsitteillä **synonymia**, **polysemia**, **homonymia**, **hyponymia**, **vastakohtaisuus**, **osa-kokonaisuussuhde** ja **attribuutio**. Sanastojen selityksissä tukeudutaan usein synonymiaan, vastakohtaisuuteen sekä hyponymiaan. Tällaisten selitysten käyttö nojaa sen varaan, että selittävän sanan merkitys on tuttu. (Kangasniemi 1997: 41.)

8.2. Merkityksenmuutokset

Pitkään semantiikan tutkimus kohdistui lähes pelkästään merkityksenmuutoksiin. Vieläkin monet tutkijat ovat sitä mieltä, että on olemassa joitakin yhdensuuntaisia semanttisia kehitystendenssejä, joiden mukaan sanojen merkitys muuttuu. Noiden muutosten kuvaamiseen on käytetty pääasiassa kahta tapaa: toisen tavan luokittelu perustuu muutoksien syihin, toisen taas siihen, millainen on sanan alkuperäisen ja uuden merkityksen suhde toisiinsa. Merkityksenmuutoksen syyt voivat olla kielellisiä, historiallisia, sosiaalisia ja psyykkisiä. Sanan alkuperäisen ja uuden merkityksen suhde taas voi olla joko looginen tai psykologinen. Loogisessa muutossuhteessa merkitys laajentuu, supistuu tai siirtyy. Psykologiset merkitysassosiaatiot taas jakautuvat neljään ryhmään sen perusteella, aiheuttaako muutoksen tarkoitteiden samankaltaisuus tai välitön yhteys vai sanojen äänteellinen läheisyys tai niiden välitön yhteys. (Itkonen 1966: 365–366, 373, 379.)

Tarkoitteiden samankaltaisuuteen perustuvaa merkityksenmuutosta kutsutaan **metaforaksi**. Se sisältää vertauksen. Sanan merkitys voi metaforisesti laajentua käsittämään minkä tahansa ilmiön, jolla on yhdenkaltaisuutta sanan alkuperäisen tarkoitteen kanssa. Yhdenkaltaisuus voi olla mitä vain aistein havaittavaa: ulkonäkö, ääni, toiminta, ominaisuus jne. (Itkonen 1966: 379.) Metaforan semanttisen kaavan voisi esittää seuraavaan tapaan: X on ikään kuin Y, suhteessa Z (Koski 1992: 13 < Leech 1969: 151; Lipka 1988: 358). Kaavassa X edustaa kielenkäyttäjän tarkoittamaa entiteettiä, Y sitä asiaa tai ilmiötä, johon X:ää verrataan ja Z sitä, millaisten ominaisuuksien tai piirteiden avulla vertaaminen tapahtuu. Voisi myös puhua kuvattavasta (X), kuvasta (Y) ja perusteesta (Z). (Koski 1992: 14.)

Tarkoitteiden välittömään yhteyteen pohjautuvaa merkityksenmuutosta kutsutaan

metonymiaksi. Kahden eri tarkoitteen ei tarvitse muistuttaa toisiaan millään tavoin, kunhan ne vain kytkeytyvät toisiinsa jonkin tosiseikan perusteella. Jos kaksi asiaa sijaitsee lähellä toisiaan, toisen nimitys voi siirtyä myös toisen nimitykseksi. Esimerkiksi 'aamua' merkitsevä *huomen* on siirtynyt tarkoittamaan myös 'seuraavaa aamua' eli seuraavaa päivää, vrt. *huomenna*. (Itkonen 1966: 381–382.) Metonymia hyödyntää merkityksenmuutoksissa loogisia, tiedettyjä ja tunnettuja yhteyksiä (Haapala 2003: 148). Usein metonymian on katsottu olevan metaforan alalaji tai sitten niitä ei ole osattu tulkita kielikuviksi lainkaan (Culler 1981: 190; Haapala 2003: 145).

Sanojen äänteellinen läheisyys eli **paronymia** aiheuttaa sen, että äänneasultaan oudot sanat saavat uutta merkityssisältöä, kun niitä selitetään sellaisten sanojen avulla, jotka sattumalta ovat samankaltaisessa äänneasussa (Itkonen 1966: 383). Näin voi käydä esimerkiksi lainasanojen kohdalla: *mustasukkainen* < rts. *svartsjuk* 'mustankipeä'.

Sanojen välittömään yhteyteen pohjautuvat kaikenlaiset kontekstissa tapahtuvat merkityksen muutokset, kuten leksikaalinen ellipsi (ks. luku 6.2.4).

TAULUKKO 5. Ajokoiraharrastuksen erikoiskielen merkityksenmuutokset.

Merkityksenmuutos	Esiintymiä	%-osuus
Metaforat		
- verbit	24	64,9
- substantiivit	6	16,2
- adjektiivit	4	10,8
Metonymiat		
- substantiivit	3	8,1
Yhteensä	37	100

Kuten taulukosta 5 voidaan nähdä, metaforia on ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä selvästi enemmän kuin metonymioita. Lisäksi metaforista ylivoimaisesti suurin taajuus on verbeillä. Verbimetaforiin nähden substantiiveista ja adjektiiveista on vain yksittäisesiintymiä. Metonymioista kaikki ovat substantiiveja ja niitä on hyvin vähän.

8.2.1. Metaforat

Suurin osa merkityksenmuutosten avulla muodostetuista ajokoiraharrastuksen erikoiskielisistä termeistä on metaforia. Aineistossani on 34 metaforista ilmausta. Niissä on hyödynnetty monenlaisia yhdistäviä piirteitä: yhteistä kuvattavalle ilmiölle ja kantasanan tarkoitteelle voivat olla esimerkiksi ulkonäölliset, laadulliset tai äänteelliset seikat. Käsittelen tässä luvussa suuren osan ajokoirasanaston metaforista, mutta en aivan kaikkia, sillä niitä on melko

runsaasti.

Verbejä on metaforissa runsaimmin: 34 termistä 24 eli 70,6 prosenttia on verbi-ilmauksia, joihin luen myös kiinteät verbi-idiomit. Koiran toimintaa kuvaavat esimerkiksi seuraavat verbit: *höperrellä* (OH), *kiekaista* (NAUH), *kuskata* (NAUH), *laulaa* (KOIR), *perata* (NAUH), *syttyä* (KP, KOIR) ja *merkata* (NAUH, KOIR).

Höpertelemisellä tarkoitetaan ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä, erityisesti käyttökielellä eli slangissa sitä, että koiralla on joko haku- tai ajolöysoyhtä. Toisin sanoen koira haukkuu silloin, kun ajettava ei ole vielä liikkeellä tai kun koira eksyy ajossa olevan eläimen jäljiltä. Aivan samalla tavalla ihmisen sanotaan *höpertelevän*, kun hän puhuu omiaan eli sellaisia asioita, jotka eivät pidä paikkaansa.

Ajokoira voi *kiekaista* ajon alkamisen merkiksi. Tämä tarkoittaa sitä, että koira aloittaa ajon korkealla ja kimeällä äänellä. Ajokoiran fyysisiin ja psyykkisiin ominaisuuksiin kuuluu, että mitä lähempänä ajettava on koira, toisin sanoen mitä voimakkaampi riistaeläimen haju on, sitä korkeamman ja tiheämmän äänen koiran ääntöelimistö tuottaa. *Kiekuminen* yhdistetään normaalisti ääntelynä pelkästään kukkoon. Kuitenkin ajokoiran ajon alussa tekemä äännähdys varsinkin, jos kyseessä on ns. perslähtö (ks. luku 5.1.3), muistuttaa akustisilta piirteiltään jonkin verran kukon kiekaisua.

Kuskaaminen ja *ajaminen* tarkoittavat samaa asiaa: riistaeläimen seuraamista haukkuen. Nykyään ajaminen yhdistetään ensimmäisenä jollakin ajoneuvolla liikkumiseen ja sen ohjaamiseen. Tästä samasta yhteydestä on kyse myös metaforan *kuskata* kohdalla – aivan kuin ihminen *kuskaa* autoa tai autolla, myös koira *kuskaa* riistaeläintä. Koira ajaessaan riistaa ikään kuin ohjaa sen kulkua. Yhtenä ajokoiran arvostetuimmista ominaisuuksista pidetään sitä, ettei se pelkästään kulje jäniksen perässä, vaan ajotavallaan myös johdattelee jänistä oikeaan suuntaan.

Jänistä tai kettua ajaessaan ajokoira tuottaa ääntä eli haukkuu. Tätä haukkumista voidaan joskus metaforisesti kutsua *laulamiseksi*. *Laulaminen* ei ole kuitenkaan mitä tahansa haukkumista, vaan vasta silloin ajo on *laulamista*, kun se on sujuvaa ja yhtäjaksoista sekä kauniin kuuloista.

Kaloja, ojaa tai kukkapenkkiä voidaan *perata*. Sillä tarkoitetaan lähinnä kyseisten entiteettien tarkkaa puhdistamista. Kuitenkin myös ajokoira voi *perata* riistaeläimen jälkiä. Silloin koira tutkii hyvin tarkkaan, mihin ajettava on mennyt. *Perkaaminen* liittyy usein sellaiseen tilanteeseen, jossa ajettava on juossut pienellä alueella ristiin rastiin, jolloin on vaikeaa tietää, mistä jälki on tullut ja mihin se johtaa.

Ajokoira *syttyy* ajamaan silloin, kun se ensimmäistä kertaa tajuaa, että riistaeläimen jälkeä voi seurata haukkuen. *Syntyminen* yhdistetään tavallisesti tuleen. Yhteys näiden kahden ilmiön

– koiran *syttymisen* ja tulen *syttymisen* – välillä on kuitenkin ilmeinen: asiaa on saatettu valmistella jo pidemmän aikaa, mutta itse tapahtuma on yhtäkkinen, huomattava ja jatkuva.

Merkkaaminen on arkista kielenkäyttöä ja tarkoittaa jotain sellaista toimintaa, josta jää merkintä. Ajokoira *merkkaa* jäniksen tai ketun jäljet heiluttamalla häntäänsä. Mitään varsinaista merkkiä ei jää, mutta koira antaa merkin löytämästään jäljestä, yleensä yöjäljestä.

Muuta toimintaa kuvaavia metaforia ovat muun muassa *karata* (AKM, NAUH), *löysätä* (KOIR), *painaa* (NAUH) ja *vetää viivaa* (NAUH).

Ajo voi *karata* eli mennä kuulumattomiin. Vaikka ajo ei itsessään ole mikään sellainen tarkoite, joka voisi tehdä mitään, sen kanssa käytetään *karata*-verbiä. Aivan kuten ihminen voi *karata* eli paeta niin, ettei häntä voida tavoittaa, myös jänis ja sitä ajava koira voivat hävitä koiranohjaajan ja tuomareiden kuuloetäisyydeltä – tällöin puhutaan ajon *karkaamisesta*.

Kun koira päästetään talutushihnasta irti, puhutaan koiran *löysäämisestä*. Termi juontanee juurensa siitä, että hihnaa löysytetään, jotta sen saisi pois koiran kaulasta. *Löysätä* tarkoittaa siis ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä ’laskea irti’.

Joskus saatetaan sanoa, että tuomarit *painavat* koiraa ajokokeissa. Sillä tarkoitetaan koiran tahallista aliarviointia.

Kato ei myö koirraa *painammaar* ruveta. (NAUH)

Esimerkistä nähdään, että koiran tahallinen huonosti arvosteleminen on mahdollista, muttei toivottavaa toimintaa.

Ajon merkitsemistä arvostelukorttiin sanotaan ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä *viivan vetämiseksi*. Käytännössähän se on myös sitä, eli viivan avulla korttiin merkitään ajon kulku. Termillä on kuitenkin mielestäni myös metaforista käyttöä, sillä kaikenlaisten ajoa koskevien merkintöjen tekeminen korttiin on *viivan vetämistä*, vaikkei välttämättä tehtäisi viivamerkintöjä, vaan esimerkiksi pisteitä tai katkoviivoja.

Substantiiveja ja adjektiiveja on huomattavasti vähemmän ajokoirasanaston metaforissa kuin verbejä: substantiiveja on kuusi eli 17,6 prosenttia ja adjektiiveja neljä eli 11,8 prosenttia. Ajokoiraharrastuksen erikoissanaston metaforisia substantiiveja ovat esimerkiksi *henkselit* (OH), *hukka* (SK, NAUH, KP, KOIR), *lakana* (OH) ja *putki* (KP).

Ajokokeessa koiralle voidaan antaa *henkselit* eli koira voidaan sulkea kokeesta. Tällöin koiran toiminnassa on niin vakavia puutteita tai virheitä, ettei se voi enää jatkaa kokeen suorittamista. Sanaa käytetään vain slangissa, se ei ole varsinaisen erikoiskielen termi. Metaforan alkuperä voidaan nähdä niin, että kun koira suljetaan kokeesta, sen koesuorituksen päälle vedetään suuri rasti hylkäämisen merkiksi. Myös housuja kannattavat

henkselit menevät selkäpuolelta ristiin, joten koiralle annettava suuri rasti ja henkselit muistuttavat ulkomuodoltaan toisiaan.

Suomen kielen etymologisen sanakirjan (SKES) mukaan sana *hukka* tarkoittaa 'tuhoa', 'turmiota', 'häviötä' ja 'menetystä'. Sanan sanotaan myös olevan kantasana verbille *hukata*. Kuitenkaan SKES ei anna sanalle yhtään sellaista käyttöyhteyttä, jossa se ei olisi osa idiomia, kuten esimerkiksi *olla hukassa*. Myös Suomen murteiden sanakirja (SMS) antaa lekseemille samankaltaisia merkityksiä, joskin sanaa käytetään murteissa myös ei-idiomisenä substantiivina. Ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä sen sijaan sana *hukka* tarkoittaa sellaista 'kohtaa ajossa, jossa koira eksyy ajettavan jäljiltä'. Se ei siis ole minkään idiomien osa, vaan erillisen merkityksen omaava itsenäinen lekseemi. Metafora sana on mielestäni sen vuoksi, että 'häviö' ja 'menetys' sanan sanakirjamerkityksinä vastaavat hieman 'kadottamista', mutteivät kuitenkaan täysin. Hukkaa on itseasiassa kutsuttu ajokoiraharrastajien keskuudessa aiemmin häviöksi: ”'Herkkäsuisuus' esiintyy joko yksin haun aikana tai ajossa häviöitten aikana tahi molemmissa tilanteissa.” (FKK 1918: 185).

Ajokoiraharrastaja tarkoittaa *lakanasta* puhuessaan ajokokeen pöytäkirjalomaketta, johon koirien koepäivän aikana saavuttamat tulokset merkitään. Tämä pöytäkirjalomake on virallinen asiakirja, joka lähetetään eteenpäin Kennelliittoon asti. Yhteistä prototyypiselle sänkyyn laitettavalle lakanalle ja ajokokeen pöytäkirjalomake-lakanalle on se, että ne molemmat ovat puhtaita (tyhjiä) ja valkoisia.

Putki tarkoittaa 120 minuutin eli täyden ajoerän mittaista ajoa ajokokeessa.

Joskus 70 luvun alkupuolella olimme tuomarina narttukoiralla, haukkunumeroksi tuli 1, ajoi *putken* 120 min. (KP)

Putki kuvaa täyden ajoerän mittaista ajoa metaforisesti niin, että aivan kuin putki, pyöreä pitkänomainen ontto esine, jatkuu ja jatkuu, kunnes se loppuu, näin käy myös, kun koira ajaa 120 minuutin ajon. Yleensä pitkä ajo on myös sujuva, joten sekin tarkoittaa hyvin putkimaista eli jatkuvaa.

Ajokoirasanaston kaikki neljä adjektiivimetaforaakin kuvaavat ajokoiraa: koira voi olla *herkkä* (KP), *itsenäinen* (KOIR), *rehellinen* (NAUH) tai *tiukka* (KP).

Herkkä ja *tiukka* ovat toistensa vastakohtia, kuten seuraavasta esimerkistä voidaan havaita:

Ei miinuksia eikä ole tulossakaan, sillä koira on mieluummin *tiukka* kuin *herkkä*. (KP)

Herkkä koira siis haukkuu vähän turhankin herkästi, kun taas *tiukalla* koiralla haukku on hyvin tiukassa. Uusi suomen kielen sanakirja antaa lekseemille *herkkä* useita merkityksiä: 'tunteellinen', 'hienostunut', 'arka', 'altis', 'tarkka', 'vaivaton'. Merkitykset ovat hieman

samantyyppisiä, mutteivät täysin vastaavia kuin ajokoiraharrastuksen termi *herkkä*. *Tiukka* sen sijaan on Uuden suomen sanakirjan mukaan 'kireä', 'ankara', 'vaativa', 'vaikea', 'kiperä'. Tämän sanan kohdalla merkitykset ovat jo melko lailla eriytyneet, mutta eräänlaista samankaltaisuutta ja metaforisuutta on ehdottomasti löydettävissä.

8.2.2. Metonymiat

Metonymioiden tunnistaminen on metaforien tunnistamista hankalampaa, sillä uutta ja alkuperäistä tarkoitetta yhdistävä tekijä ei välttämättä ole helposti nähtävissä tai pääteltävissä sanasta. Olen kuitenkin päätenyt luokittelemaan kolme aineistoni termeistä metonymioiksi. Ne ovat kaikki substantiiveja: *paperi(t)* (NAUH, KOIR), *rastit* (NAUH) ja *rastitukset* (OH).

Paperilla tai *papereilla* tarkoitetaan ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä ajokokeen arvostelukorttia, johon palkintotuomarit tekevät merkintöjä koiran työskentelystä koepäivän aikana metsässä sekä merkitsevät numeeriset arvostelunsa. Olen tulkinut termin metonymiaksi, sillä siinä valmistusmateriaali vastaa koko tarkoitetta.

Rastit ja *rastitukset* taas merkitsevät ajokokeen arvostelukortin lisätietonumeroita, jotka eivät vaikuta koiran saamiin loppupisteisiin, vaan ne antavat lisätietoa koiran työskentelystä koe-erien aikana. Nimitys on peräisin vanhoista ajokoesäännöistä, joiden aikaan arvostelukorteissa ja pöytäkirjalomakkeissa oli lisätietojen kohdalla sarakkeet a, b ja c, jotka tarkoittivat hyvää, keskinkertaista ja heikkoa. Rasti siis laitettiin jokaisen ominaisuuden kohdalla siihen sarakkeeseen, joka vastasi koiran kyvykkyyttä kyseisessä ominaisuudessa. Nykyisin lisätiedot merkitään numeroin, eikä yhteys termiin *rastit* tai *rastitukset* näy itse termistä eikä sen alkuperää voi näin ollen tietää, ellei tunne vanhoja käytäntöjä.

8.3. Synonymia

Synonymialla tarkoitetaan kahden tai useamman sanan merkitysten samuutta. Usein synonymia rajoittuu sanojen denotatiivisen merkityksen samanlaisuuteen, sillä kyseenalaista on, voidaanko kielestä löytää lainkaan tarkkoja synonyymeja. Kaksi sanaa tai useampi sana voivat olla päämerkityksiltään samanlaisia, mutta niiden sivumerkitykset eroavat toisistaan – joskus suurestikin. Ajoittain synonymian täydellisyydelle esitetään kriteeri, että sanat täytyy voida korvata toisillaan kaikissa konteksteissa ilman, että kokonaisuuden merkitys muuttuu millään tavoin. Täydellisen synonymian todistaminen on hankalaa, sillä mahdollisia esiintymisyhteyksiä on rajattomasti, kun taas sen kiistämiseen riittää jo yksi

esiintymisympäristö, jossa merkitysero tulee esiin. Synonymiassa on havaittavissa tiettyjä **attraktiokeskuksia** eli aihepiirejä, joihin synonyymejä syntyy erityisen paljon. (Kangasniemi 1997: 43.) Näissä tapauksissa usein synonyymien runsaus johtuu tarpeesta kuvata asian eri vivahteita eri sanoilla (Sivula 1989b: 185).

Moninkertainen termistö eli sanojen ja ilmausten välinen runsas synonymia aiheuttaa kielenkäyttäjälle ongelmatilanteen, jossa puhuja tai kirjoittaja joutuu jatkuvasti valintatilanteen eteen: Mikä tarjolla olevista ilmauksista on paras? Ongelmaan ratkaisun tarjoaa lähinnä viestintätilanne. Kielenkäyttäjän tulee valita ilmaus sen mukaan, kenelle viesti on suunnattu ja millaiselle ”virallisuuden” asteelle mikäkin ilmaisutapa on säädetty. (Haarala 1994: 70.)

Tavallisessa saman alan harrastajien välisessä ajatuksenvaihdossa sisäiset normit ohjaavat käyttämään slangimaisempaa ilmaisutapaa, joka taas ei ole sopiva, jos kirjoitetaan esimerkiksi oman alan lehteen artikkelia. Keskustellessa asiaan vihkiytymättömän henkilön kanssa tarvitaan taas vielä hiukan erilainen tapa tuoda asiat ja ilmiöt ymmärrettäviksi. (Haarala 1994: 70.)

Kuitenkin on niin, että kielissä ei ole aivan täydellisiä synonyymeja. Sanojen merkitykset eivät ole pysyviä, ja eri ihmiset tulkitsevat samoja sanoja eri tavalla. Lisäksi voidaan kielenkäyttöä tarkastellessa huomata, että sanan merkitys täsmentyy vasta kontekstissa, ja kahta aivan samanlaista esiintymisyhteyttä tuskin on olemassakaan. Merkitykset koostuvat useasta kerroksesta, mikä tarkoittaa sitä, että peruserkityksensä lisäksi sanat kantavat sivumerkityksiä eli konnotaatioita. Sanojen samanmerkityksisyys on siis usein vain pintapuolista, sillä ihmiset pyrkivät valitsemaan ne käyttötilanteen mukaan. (Pitkänen 1997: 22.) Käytännöllisintä lienee silti käsittää synonymia sen verran väljästi, että aivan pieniin vivahte-eroihin ei takerruta (Sivula 1989b: 183).

Ajokoiraharrastuksen erikoissanastossa on sekä täysin synonyymisia ilmauksia että sellaisia synonyymeja, joiden välillä on jonkinasteisia merkityseroja. Synonymia ei ole mitenkään erityisen suurta, mutta kuitenkin huomattavaa: löysin aineistosta 28 asiaa, esinettä tai ilmiötä, joita voidaan kutsua vähintään kahdella eri termillä. Jaottelin ne luokkiin sanaluokan perusteella. Lisäksi luokittelin substantiivit ryhmiin tarkoitteiden ominaisuuksien mukaan. Olen tietoisesti jättänyt pois synonyymien listauksesta ne lekseemit, joilla on varsinaisen termin lisäksi vain yksi, tyypistämällä muodostettu rinnakkaistermi, esimerkiksi *metsästysinto* > *into*.

TAULUKKO 6. Ajokoiraharrastuksen erikoiskielen synonyymit.

Sanaluokka	Esiintymiä	%-osuus
Substantiivit		
- olennot	7	25,0
- esineet	2	7,1
- ilmiöt	15	53,6
Adjektiivit	1	3,6
Verbit	3	10,7
Yhteensä	28	100

Kuten taulukosta 6 voidaan nähdä, synonyymejä on erityisesti substantiiveissa ja niistä ilmiöiden nimissä. Tämä ei ole yllättävä tulos, kun verrataan siihen, että suomen kielessä substantiiveja on muutenkin muiden sanaluokkien sanoja enemmän. Lisäksi ”ilmiöt” on sen verran laaja luokitteluryhmä, että sen sisälle mahtuu monentyypisiä tarkoitteita.

Substantiivisia olentotarkoitteita, joilla on erityisen paljon synonyymisia termejä ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä, ovat ajokoirra ja ajettava eli tässä tapauksessa jänis. Nämä ovatkin ajokoiraharrastuksen erikoiskielen attraktiokeskuksia, eikä se ole mikään ihme, sillä harrastus perustuu koiran ja jäniksen väliseen suhteeseen. Ajokoiraa eli ’ajavaa koiraa’ voidaan kutsua seuraavilla termeillä: *ajokoirra* (KOIR), *ajokki* (KOIR), *ajuri* (AKM, KP, KOIR), *jäniskoirra* (AKM, KOIR), *jäniskuski* (AKM), *jänispiiska* (AKM, KOIR) ja *kettupiiska* (AKM). Lekseemit eivät ole aivan täydellisiä synonyymejä keskenään. Esimerkiksi *jänispiiska* ja *kettupiiska* eroavat merkitykseltään siinä, että toinen ajaa jänistä ja toinen kettua. Kuitenkin ne täyttävät synonyymisten termien määritelmän siinä, että tarkoite on hyvin samankaltainen. Esimerkiksi ulospäin ajokoirasta ei voi erottaa, onko se *jänispiiska* vai *kettupiiska*, vaan sitä voi kutsua periaatteessa kummalla tahansa nimityksellä. *Ajokokeen säännöt ja ohjeet* -kirja kutsuu jänistä eli koiran ajamaa riistaeläintä *ajettavaksi*. Tämän lisäksi jänis voi ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä olla *jussukka* (KP), *karkkojänis* (SK, NAUH), *kenneljänis* (NAUH, KOIR), *koejänis* (NAUH), *korpijänis* (NAUH), *pomppujänis* (NAUH) tai *pykkelö* (NAUH). Termien lähdetiedoista nähdään, että suurin osa jäniksen eri nimityksistä on poimittu nauhoitetuista keskusteluaineistoista. Lisäksi havaitaan, että eri nimityksillä on erilaisia merkityksiä: *Karkkojänis* ja *pomppujänis* ovat sellaisia jäniksiä, jotka ovat lähteneet liikkeelle pelästyttyään jotain. *Kenneljänis* ja *koejänis* taas ovat helppoja ja hyviä ajettavia, sillä ne juoksevat pitkiä lenkkejä metsässä eivätkä yritä juuri eksyttää koiraa kintereiltään. Sanan *pykkelö* kohdalla pohdin, tulisiko se jättää aineistosta pois, sillä se vaikuttaa hyvin paljon tilapäismuodosteelta. Toisaalta se on hyvä esimerkki siitä, kuinka ajokoiraharrastajat kutsuvat sellaisia jäniksiä, jotka eivät juokse hyvin, vaan tekevät kaikki temput eksyttääkseen ajokoiran jäljiltään. *Jussukka* taas on lempinimi jänikselle. Jänis onkin

kautta aikain nähty arkana ja söpönä metsäneläimenä, jolle on muodostunut paljon hellittelynimityksiä.

Esineitä, joita voidaan kutsua kahdella eri nimityksellä, on aineistossani kaksi: ajokokeen sääntökirja ja ajokokeen arvostelukortti. Ne ovat molemmat liittosanoja, joten on hyvin luonnollista, että niistä on olemassa ainakin lyhentämällä muodostetut rinnakkaistermit. Ajokokeen sääntökirjaa voidaan kutsua *kirjaksi* (NAUH) ja *siniseksi kirjaksi* (OH). Ajokokeen arvostelukortti puolestaan voi olla *arvostelukortti* (SK, AKM), *kortti* (AKM, NAUH), *maastokortti* (AKM) tai *paperi(t)* (NAUH, KOIR). Näiden voi katsoa olevan keskenään täydellisiä synonyymeja, sillä kaikki viittaavat aivan samaan tarkoitteeseen ilman minkäänlaisia sävyeroja.

Ajokoiraharrastuksessa on useita ilmiöitä, joilla on synonyymisiä substantiivinimityksiä. Tällaisia ovat esimerkiksi ajokoe, kaksituntinen ajo ja näkölähtö. Ajokoetta voidaan kutsua termeillä *ajokoe* (SK, AKM, KP, KOIR), *koe* (AKM, KP, KOIR), *ajokokeet* (KOIR) ja *kokeet* (AKM, NAUH, KP, KOIR). Tässä tapauksessa kyse on typisteistä ja termin numeruksesta. Riina Jyrkönen on ottanut kantaa numeruskysymykseen harjoitustyössään, jonka hän on tehnyt Joensuun yliopistossa suomen kielen opinnoissaan. Hän on vuonna 2002 kerännyt ajokoesanastoa käyttäen kielenoppaana yhtä ajokoiraharrastajaa. Lisäksi hän on kerännyt termejä *Ajokokeen säännöt ja ohjeet* -kirjasta, joka on vanhempi versio kuin se, jota itse olen käyttänyt sanastolähteenä. Jyrkönen on itsekin harrastanut ajokokeita, ja tehnyt sellaisen havainnon, että itse harrastajat ajokokeista puhuessaan ja kirjoittaessaan käyttävät nimenomaan monikkomuotoa, eivät (juuri) koskaan yksikkömuotoa. Yksikkömuoto on hänen mukaansa käytössä vain esimerkiksi toimittajilla, jotka eivät itse kuulu harrastuspiiriin ja täten eivät hallitse yhteisön sisäistä kielenkäyttötapaa. (Jyrkönen 2002: X.) Omalta kokemuspohjaltani myötäilen hieman Jyrkösen ajatuksia ja olen hänen tapaansa havainnut myös, että numerus ei ole itse harrastajillekaan täysin selvä. Harrastajat käyttävät sekaisin sekä monikko- että yksikkömuotoisia termejä. Käsitykseni mukaan termin monikkomuotoinen variantti saattaisi olla peräisin siitä, että aiemmin ajokokeet järjestettiin usein kaksipäiväisinä tapahtumina. Näin ollen mentiin nimenomaan ajokokeisiin, sillä matkalla täytyi olla vähintään kaksi päivää.

Ilmiö, jolle on muodostunut ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä suuri määrä synonyymisiä ilmauksia, on kaksituntinen ajo. Se on ajokokeessa paras mahdollinen suoritus yhden erän aikana, joten se on erityisen tavoittelemisen arvoinen asia. Sen vuoksi se onkin todellinen attraktiokeskus. Kaksituntista ajoa voidaan kutsua termeillä *putki* (KP), *pyöreä* (OH), *täysi* (NAUH, AKM), *täysi ajo* (AKM), *täysi erä* (KOIR) sekä *täysi aikainen ajo* (KOIR).

Toinen attraktiokeskus on tilanne, jossa jänis lähtee liikkeelle aivan koiran edestä. Sitä kuvaavia lekseemejä aineistossani ovat *näkölähtö* (NAUH), *perslähtö* (NAUH), *perselähtö* (KP), *perälähtö* (KP) ja *tupulilähtö* (KOIR). Ensimmäisenä mainittua lukuun ottamatta yhdystermin määritysosan on jokin takapuolta tarkoittava sana.

Adjektiivit *metsästysintoinen* (AKM, KOIR) ja *innokas* (KP, KOIR) tarkoittavat ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä samaa asiaa eli 'hyvän metsästysinnon omaavaa'. Termit ovat keskenään täysin synonyymisiä, onhan niiden kantana sama lekseemi eli *metsästysinto*.

Myös verbeissä on nähtävissä eräs sellainen teonnimi, jolla on paljon synonyymejä. Se on ajokoiraharrastuksen tärkein ja käytetyin verbi eli *ajaa*. Ajokoira voi *ajamisen* lisäksi *kuljettaa* (NAUH), *kuskata* (NAUH), *laulaa* (KOIR), *päästellä* (KP) ja *rallatella* (KOIR). Eroina eri verbivarianttien välillä on lähinnä se, saavatko ne täydennyksiä vai eivät. *Kuljettaa* ja *kuskata* vaativat seurakseen subjektin ja objektin, kun taas *laulaa*, *päästellä* ja *rallatella* eivät voi saada objektitäydennystä. Lisäksi sävyeroja voidaan hakea siitä, millä tavalla verbit kuvaavat ajamista: kineettisestä vai akustisesta perspektiivistä.

Palaan synonyymeihin vielä luvussa 10, jossa tarkastelen niitä tutkien, mitä ne kertovat erikoiskielten eri kielimuotojen suhteesta toisiinsa.

8.4. Yhdyssanojen semantiikkaa

Yhdyssanojen semantiikan tutkiminen on erityisen kiehtovaa, sillä suomen kielessä sanojen yhdistäminen on melko vapaata. Näin ollen melkein mitkä tahansa lekseemit voidaan yhdistää toisiinsa ja saada näin aikaan kompositumeja, joiden merkitys ei välttämättä olekaan alkuperäisten lekseemien merkitysten summa. Yhdyssanan merkitys onkin siis yleinen ja käsitteellinen (Seppänen 1981: 69). Alpo Räisänen (1986: 158) toteaa, että olennaisinta yhdistämisen produktiivisuudelle sananmuodostuskeinona on liitosten semanttinen väljyys. Pauli Saukkonen (1973: 332) kirjoittaakin, että determinatiivinen yhdyssana on ikään kuin lyhenne suuremmasta kokonaisuudesta. Suomen yhdyssanat ovat yleensä muodoltaan vajaita niin, etteivät ne sisällä minkäänlaista muodollista tunnusmerkkiä siitä, millainen yhdysosien merkityssuhde on. Silti niiden merkitys on tarpeeksi taajassa käytössä vakiintunut ja yksiselitteinen. (Mp.)

Näin ollen kontekstilla ja viestijöillä itsellään on suuri vaikutus siihen, millaisia semanttisia tulkintoja yhdyssanat saavat aikaan. Esimerkiksi ajokoiraharrastajilla on keskenään halussa sellaista tietoa, joka auttaa ymmärtämään sekä termeiksi vakiintuneet yhdyssanailmaukset että tilapäismuodosteet oikealla tavalla. Hakulinen ja Ojanen (1976: 84) määrittelevätkin kontekstin sellaiseksi tilanteeksi, jonka muodostavat käsiteltävän kielen

elementin ympäristössä olevat, sen merkityksen tai tehtävän kannalta relevantit piirteet. Näin ollen konteksti voi olla lauseyhteys eli kielellinen konteksti, jota usein kutsutaan kontekstiksi erottamaan se tilannekontekstista eli kielenulkoisesta ympäristöstä. Lisäksi lekseemien ja muiden kielen elementtien sisältöön ja funktioon vaikuttaa kulttuurikonteksti eli kielenkäyttäjien ammatti, sosiaalinen status sekä muut sosiaaliset seikat. (Mp.)

Räisänen käyttää esimerkkinä yhdyssanojen tulkintaan vaikuttavista viestijöiden tiedollisista tekijöistä sanoja *kalakauppias*, *torikauppias* ja *telttakauppias*. Suomen kielen puhujat tietävät, että kalakauppias myy kaloja, mutta torikauppias ei myy toreja, vaan torilla. Telttakauppias sitä vastoin voi myydä sekä teltoja että teltassa. Ymmärtäminen ja merkityserot eivät johdu kielellemme rakenteesta, vaan pelkästään kielenulkoisista tekijöistä: tiedämme, ettei kala voi toimia kauppiana eikä toreja normaalisti myydä. (Räisänen 1986: 158; Räisänen 1990: XX.) Yhdyssanojen semantiikkaa ei voikaan tutkia samoin kuin johdosten: siinä, missä johdettujen sanojen merkitys voidaan pitkälti päätellä kantasanan ja johtimen yhteismerkitykseksi, eivät yhdyssanat toimi kielellisesti samalla tavalla. Kielentutkija Eugenio Coseriu kehitti systeemimerkitysteoriaa, jonka mukaan esimerkiksi yhdysnominien systeemimerkitys on hyvin abstrakti ja väljä. Toisin sanoen determinatiivisessa eli määrittäsyhdyssanassa $x + y$ merkitys täytyy ilmaista seuraavaan tapaan: x :llä on jotain tekemistä y :n kanssa. (Coseriu 1977: 50; Räisänen 1986: 160.)

Väljän systeemimerkityksen lisäksi yhdyssanojen merkityksen erittelemiseksi sopisi Thea Schippanin (1992: 96–104) esittelemä jaottelu sanojen motivaatioista. Hänen mukaansa sanojen motivaatiot voivat olla äänteellis-fonologisia, morfologisia tai semanttis-vertauksellisia.

Joitakuita ajokoiraharrastuksen erikoiskielen yhdyssanoja ja niiden merkityksiä olenkin esitellyt jo rakennetta käsittelevässä luvussa 5.1. Palaan kuitenkin vielä hieman yhdyssanoihin. Otan esille semanttisesta näkökulmasta muutamia sellaisia kompositumeja, joiden merkityksessä on jotain erityistä ja kiinnostavaa.

Ajokuningas on nimitys, jota käytetään Suomenmestaruuden voittaneesta suomenajokoirasta. Alaa harrastamattomat osaavat kyllä yhdistää sanat *ajo* + *kuningas* merkitykselliseksi kokonaisuudeksi niin, että *ajokuningas* merkitsee heidän mielestään jonkinlaista mestariajokoiraa. Kuningashan on yleisesti hallitseva henkilö, valtion päämies. Mutta ajokoiraharrastajat osaavat itse antaa yhdyssanalle täsmällisemmän merkityksen: *ajokuningas* on Kilvan voittaja eli suomenmestari.

Haukkukynnyksellä tarkoitetaan ajokoiraharrastuksessa sitä, kuinka vanhalle jäniksen tai ketun jäljelle koira vielä haukkuu. Keskiverto kielenpuhuja osaisi antaa yhdyssanalle systeemimerkitysteorian mukaan merkityksen *haukulla* on jotain tekemistä *kynnyksen* kanssa.

Kuitenkaan kovin moni ei osaa yhdistää haukkua ja kynnystä merkityksiltään toisiinsa, ainakin mikäli puhutaan konkreettisesta kynnuksesta. Metaforisesti *kynnyksellä* tarkoitetaan jotain sellaista, jonka yli olisi tarkoitus päästä. Näin ollen *haukkukynnys* on se kynnys, jonka yli koiran täytyy päästä, jotta se voisi tuottaa ääntä eli haukkua. Joillain koirilla haukkukynnys on matalampi, eli ne haukkuvat suhteellisen vanhallekin jäljelle. Toisilla koirilla taas haukkukynnys on sen verran korkea, että jälkien täytyy olla melko tuoreet, jotta aivot antaisivat käskyn haukkua.

Jänispiiska on jänistä ajava ajokoiria. Jälleen kerran merkitys on metaforinen: *jänis* + *piiska* tuottaa tavalliselle kielenpuhujalle kuvan piiskasta, jolla piiskataan jänistä, tai toisaalta merkityksen voisi nähdä myös jäniksestä tehtynä piiskana. Ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä tuo piiska onkin koira ja piiskaaminen on ajamista.

Konjakkivaliosta puhutaan ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä, kun tarkoitetaan sellaista koira, joka on saavuttanut käyttövalion arvon omistajan hyvien konjakkitarjoiluiden ansiosta. Termi on huumoripitoinen ja sillä viitataan siihen, että tuomarit olisivat antaneet koiralle vähän parempia arvioita, kun koiranomistaja on juottanut heille tarpeeksi paljon konjakkia eli oikeastaan mitä tahansa alkoholipitoista juomaa – kyse olisi siis lahjonnan avulla saavutetusta valionarvosta.

Paluuperät on eräs jäniksen tekemä juoksukuvio, jolla se yrittää harhauttaa ajokoiran pois jäljiltään. Semanttisesti termi on hyvin järkeenkäypä: jänis juoksee ensin jonkin matkaa, palaa sitten omia jälkiään takaisin ja hyppää pitkän loikan jäljen sivuun. Näin ollen koiran seurattavaksi jää ikään kuin umpikuja, jälki, joka ei johda mihinkään. Takaisinpaluun aiheuttama perä eli 'loppu' on siis ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä *paluuperät*.

Tuomarihukan systeemimerkitys on 'tuomarilla on jotain tekemistä hukan kanssa'. Tuomarihukka syntyy silloin, kun ajokoetuomarit eivät pysy ajon perässä, vaan jänis ja koira karkaavat kuulumattomiin. Näin ollen siis *tuomarihukka* ei ole oikea hukka, sillä koira ei lopeta ajamista, vaan tuomarit eivät vain kuule ajoa. Mikäli ajoa ei kuule, sitä ei voi myöskään merkitä viivalla korttiin, joten syntyy tuomarin aiheuttama hukka, *tuomarihukka*.

8.5. Affektinen sanasto

Affektisella sanastolla tarkoitetaan sellaisia ilmauksia, jotka sisältävät jonkinasteista tunnelatausta. Niillä osoitetaan suhtautumista tai asennoitumista käsiteltävään asiaan – hellittelyä, deminutiivisuutta, vähättelyä, pejoratiivisuutta, leikillisyyttä, emotionaalisuutta, ylätyyllisyyttä ja arki- tai slangityylisyyttä. (ISK 2004: 221, 1614.) Käsitellen affektista sanastoa semantiikan kanssa samassa luvussa, sillä mielestäni affektiivisuus liittyy selkeästi

sanojen merkitykseen. Se on ikään kuin semantiikan hankausalueella.

Tässä tutkimuksessa liitän affektisiin sanoihin myös erityisesti uralilaisten kielten erityisrikkautena pidetyt **deskriptiiviset ilmaukset**, sillä myös ne ovat tunnepitoisia. Deskriptiivisiä ovat sellaiset ilmaukset, jotka jollain tapaa kuvaavat kyseessä olevaa ilmiötä. Niiden alakategoriaksi voidaan lukea **onomatopoeettiset ilmaisut**, jotka jäljittelevät erilaisia kuulohavaintoja. Nimitys on perua kreikasta, jossa *onomatopoesis* tarkoittaa sanojen muodostamista akustisia ilmiöitä jäljittelemällä. Onomatopoeettinen sana on esimerkiksi ajokoiraharrastuksen termi *vitskuttaa*. Deskriptiiviset ja onomatopoeettiset sanat voidaan nähdä myös toistensa rinnakkaiskategorioina: siinä missä onomatopoeettiset sanat jäljittelevät kuulon avulla havainnoitavia piirteitä, deskriptiiviset sanat kuvaavat näköhavainnoin aistittavia ominaisuuksia. (Anttila 1976: 131; Ravila 1952: 262; Sivula 1989a: 165.) Eve Mikone (2002: 30–31) tuo esille, että deskriptiivisten sanojen kohdalla jo termit muodostuvat ongelmaksi: jokainen tutkija käsittää termit hiukan eri tavalla – joko toistensa rinnakkaiskategorioiksi, ylä- ja alakategorioiksi tai sitten käytetään sumeaa termiä onomatopoeettis-deskriptiiviset sanat. Lisäksi myös määritelmät ovat ongelmallisia, sillä niiden keskeiseksi tuntomerkiksi määritellyn kriteerin sisältöä ei ole selvitetty tarkasti, vaan ikään kuin on selitetty tuntematonta tuntemattomalla (mts. 19). Itse käytän yläkategoriana affektisiä ilmaisuja, jonka alakategorioita deskriptiiviset sanat ja onomatopoeettiset sanat ovat. Oman näkemykseni mukaan affektisen sanaston motivaatiot ovat suhteellisen selvästi liitettävissä aistein havainnoitavan maailman ilmiöihin eikä sen merkitys synny pelkästään konventionaalisesti. Itse asiassa affektisissä sanoissa merkityksen konventionaali osuus on minimissään (Anttila 1976: 131).

Deskriptiiviset ja onomatopoeettiset sanat osoittavat kielen kehityksen ja dynamiikan näkökulmasta katsoen sellaisia tärkeitä piirteitä, joiden huomiointi opettaa meitä ymmärtämään kielen aitoa rakenteellista perusolemusta. Affektisestä sanastosta voi paljastua omalaatuisia säännöllisyyksiä, minkä vuoksi sen tieteellinen käsittely on täysin mahdollista. (Anttila 1976: 127; Ravila 1952: 274.)

Koska deskriptiivinen sanasto syntyy spontaanisti ja näin ollen uudistuu myös nopeasti, on sanojen historian selvittäminen joskus hankalaa (Hakulinen 1979: 325; Sivula 1989a: 165). Ajokoiraharrastuksen erikoissanasto on kuitenkin sen verran nuorta, että ilmiöt sanojen takana ovat varsin helposti havaittavissa. Toisin sanoen ajokoiraharrastajien käyttämä affektinen sanasto on melko läpinäkyvää. Mutta deskriptiivisen sanaston kohdalla ongelmana ei ole pelkästään alkuperä, vaan se, mitkä sanat katsotaan kuuluvan sen piiriin – sanoihin liittyvät subjektiiviset ja kollektiiviset assosiaatiot voivat vaihdella hyvinkin suuresti yksilöittäin ja kulttuureittain (Sivula 1989a: 165). Se, mitä luulemme kuulevamme, määräytyy pitkälti siitä,

kuinka meidät on opetettu tulkitsemaan tiettyjä ääniä (Ravila 1952: 266.) Tietenkin joudun tässä tutkimuksessa katsomaan sanastoa objektiivisesti, mutta omien mielleyhtymieni kautta. Uskon kuitenkin, että pystyn sekä ajokoiraharrastajana että lingvistinä näkemään reaaliset kytkökset kielellisen ja kielenulkoisen maailman välillä.

Ajokoiraharrastuksen erikoissanastosta keräämässäni aineistoissa on vain viisi affektisen sanaston ryhmään luokittelemaani ilmausta. Kaksi niistä on deskriptiivisiä ja kolme onomatopoeettisia.

Deskriptiivisiä ovat sellaiset jänistä kuuvavat lekseemit kuin *jussukka* (KP) ja *pykkelö* (NAUH). Molemmat sanat on poimittu slangiaineistosta, jossa affektista sanastoa esiintyy muita kielimuotoja useammin johtuen slangin ominaispiirteistä. *Jussukka* on jo rakenteensa puolesta selvä hellittelynimi jänikselle. Se on johdos, jonka kantasana on jo valmiiksi eräs jäniksen lempinimi eli *jussi*. Jänistä on kautta aikain kutsuttu useilla eri lempinimillä, sillä se on nähty arkana ja hellyttävänä metsäneläimenä. Näin ollen ei ole mikään ihme, että sillä on myös ajokoiraharrastajien keskuudessa lempinimi, varmasti useampiakin. Affektinen johdos *jussukka* on muodostettu johtimen *-kkA* avulla. Kolmitavuiset *(i)kkA*- ja *UkkA*-johdokset ovatkin usein sävyllään tunnepitoisia ja ne voivat sisältää deskriptiivisen kantavartalon (ISK 2004: 217). Toinen jänistä kuvaava termi on *pykkelö*. Jo aiemmin pohdin, onko kyseinen sana pelkkä tilapäismuodoste, mutta olen päätenyt siihen, että vaikka näin olisikin, se on kielitieteellisestä näkökulmasta muodostettu mielenkiintoisella tavalla. Lekseemin kannaksi on vaikea hahmottaa mitään varsinaista kantasanaa, mutta olen pohdinnoissani tullut seuraavanlaiseen lopputulokseen: *Pykkelö* vaikuttaa muodostustavaltaan johdokselta, jonka johtimena on *-IO*. *-(i)IO*-johdin liittyy nominin vahvaan vokaalivartaloon, ja *IO*-ainesta voi edeltää *i* tai jokin muu kantasanaan kuulumaton vokaali. Tällaiset johdokset ovat pitkälti oppitekoisia. (ISK 2004: 221.) Tässä vaiheessa törmäämme kantasanan ongelmaan. Kantana lienee jokin sellainen deskriptiivinen muodoste (**pykk-*), jolla viitataan jäniksen huonosti juoksemiseen ja piilotteluun.

Aineistoni kolme onomatopoeettista sanaa ovat substantiivit *napsu* (NAUH) ja *patsku* (NAUH) sekä verbi *vitskuttaa* (NAUH). Jälleen kerran huomaamme lekseemien kuuluvan juuri slangiaineistoon. *Napsu* ja *patsku* ovat nimityksiä haukahdukselle. Ne kuvaavat tarkoitetaan akustisesti jäljitellen. Molemmat sanat äännetään hyvin samaan tapaan, sillä niissä on *a-*, *p-*, *s-* ja *u*-äänteitä. *Vitskuttaa*-verbi on myös selvästi onomatopoeettinen eli äänneasua jäljittelevä. Äänen kimeyttä ja hiljaisuutta kuvaavat sanan *i-* ja *v*-äänteet ja lyhyenomaisuutta *tsk*-yhtymä sanavartalon lopussa.

Raimo Anttila pohtii affektisen, deskriptiivisen ja onomatopoeettisen sanaston suhdetta toisiinsa seuraavaan tapaan: hän kysyy, voisiko affektista sanastoa leimata suffiksaalinen

johto, kuten muodostetaan esimerkiksi sanasta *iso* > *isohko*, kun taas deskriptiiviselle ja onomatopoeettiselle sanastolle olisi tyypillistä sanansisäisen flektio, kuten sanaryhmässä *sihistä – suhista – sähistä* (Anttila 1976: 131). Ainakin oman aineistoni suhteellisen suppean lekseemimäärän kohdalla tällainen jaottelu suffiksaalisen johdon ja sisäisen flektion välillä pitää täysin paikkansa, tosin itse kutsuisin johdettuja sanoja deskriptiivisiksi ja äännevaihteluin merkitystään muuttavia sanoja onomatopoeettisiksi, jotka molemmat ovat siis affektista sanastoa. Tarkempia ja pitävämpiä tuloksia varten otannan tulisi kuitenkin olla suurempi.

Mielenkiintoisen näkökulman esittää myös Eve Mikone, joka toteaa, että deskriptiiviset ja neutraalit sanat viittaavat usein samaan tarkoitteeseen, ne ovat ikään kuin toistensa synonyymejä. Deskriptiiviselle sanalle löytyy aina neutraalista sanastosta vastine, jolla on sama denotatiivinen merkitys. (Mikone 2002: 118–119.) Esimerkiksi ajokoiraharrastuksen erikoissanastossa deskriptiivistä substantiivia *jussukka* vastaa neutraalissa sanastossa *jänis* ja onomatopoeettista verbiä *vitskuttaa* vastaa neutraalissa sanastossa *haukkua*.

9. LAINASANAT: AJOKOIRASANASTON ETYMOLOGIAA

9.1. Lainasanat

Samoin kuin yleiskieleen, myös erikoiskieliin saadaan uusia sanoja lainaamalla niitä toisista kielistä. Lainattaessa sanoja toisista kielistä sanat yleensä sopeutetaan kohdekielen omaan äännesysteemiin, vaikka toki, varsinkin erikoiskielissä, on runsaasti myös sopeuttamattomia **sitaattilainoja**. Lainasanojen ikää voi arvioida niiden äänneasun sopeutuneisuuden ja levikin perusteella. Lainanantajataho on niin ikään osittain pääteltävissä levikistä, mutta myös siitä, mistä itse tarkoite on peräisin. (Haarala 1981: 35; Häkkinen 1997: 87, 257.)

Suomeen tulleet lainasanat ovat jo vanhastaan perua kulttuurisista suhteistamme naapurikansoihin. Naapurikielistä ja kulttuurisesti läheisistä kielistä lainattaessa lainan antaja tai välittäjä on usein jollain tapaa voimakkaampi lainaavaan kieliyhteisöön nähden. Tämän lisäksi lainasanoja ottavalta yhteisöltä vaaditaan kykyä ottaa lainoja vastaan, esimerkiksi hyvää lainanantajakielen taitoa. Yhtä kaikki lainautumista edesauttaa ja jopa aiheuttaa kulttuurisuhteiden läheisyys ja syvyys. (Cannelin 1932: 275; Sajavaara 1989: 65.)

Yleisimpiä lainoja ovat niinkutsutut nimityssanat ja niistä erityisesti esineitä ja käsitteitä merkitsevät substantiivit, mutta myös verbejä ja adjektiiveja lainataan, tosin huomattavasti vähemmän (Sajavaara 1989: 65).

Nuorissa lainasanoissa on kolme pääryhmää: kohdekieleen mukautumattomat **sitaattilainat** (*know-how* < engl.), hieman kirjoitus- ja ääntöasultaan kotoisimmat **erikoislainat** (*koppeli* < rts. *koppel*) ja täydellisesti kohdekieleen mukautuneet **yleislainat** (*poni* < engl. *pony*) (Haarala 1981: 35; Häkkinen 1997: 258–259, ks. myös Tunkelo 1906: 151–153). Lainasanat ovat siis kotiutuneet tavallisen kielenkäyttäjän puheeseen ja ovat siksi ääntämiseltään mukautuneet lainaavaan kieleen. Normaalisti lainasana ei esiinny missään toisessa kielessä samassa asussa, vaan jokin osa sanasta on kansallistunut – suomessa usein sekä alku- että erityisesti loppuosa. (Tunkelo 1907: 54–55.)

Kaikki kielikontakteista johtuva vaikutus ei kuitenkaan näy selvinä lainasanoina, sillä myös omaperäisiä aineksia voidaan muokata vieraiden kielten tarjoamien mallien mukaan – myös sananmuodostuksessa. Esimerkiksi prototyyppinen **käännöslaina** rakennetaan kääntämällä vieraskielinen ilmaus osa osalta toiselle kielelle, ja käännöslainoiksi voidaan laskea myös vieraan kielen mallin aiheuttamat aikaansaamat merkityksenmuutokset, kuten ajokoiraharrastajien käyttämässä ’tyhjää haukkuvaa koiraa’ merkitsevässä ilmauksessa *löysä* < rts. *lösa*. Eräänlainen käännöslaina on myös **merkityslaina**, joka on vieraan mallin

mukaisesti uudessa merkityksessä käytetty oman kielen aines. Esimerkiksi adjektiivia *ystävällinen* (< rts. *-vänlig*; saks. *-freundlich*; engl. *friendly*) on alettu vieraiden kontaktikielten mallin mukaan käyttää yhdysadjektiivien jälkiosana tarkoittamassa hyvää ja vaaratonta puhuttaessa muista kuin ihmisistä (*ympäristöystävällinen*). (Häkkinen 1997: 265–266, 272.)

Ruotsilla on aina ollut erikoisasema lainojen antajana ja välittäjänä kielemme. Vuosisatojen ajan ruotsin kieli on ollut maassamme virallisessa asemassa ja pitkän aikaa vaikutusvaltaisen sivistyneistön kieli oli nimenomaan ruotsi. Lisäksi Ruotsin asema poliittisesti ja taloudellisesti Suomea hallitsevana maana on syventänyt kulttuurisia suhteitamme. Ruotsista tai sen kautta on saatu suomen kieleen lainoja useana kerrostumana aina esihistorialliselta ajalta 1900-luvulle saakka. (Sajavaara 1989: 66.)

9.2. Erikoislainat

Ajokoirasanasto voidaan nähdä suhteellisen kotimaisena alkuperältään, sillä niin suuri osa sen lekseemeistä on muodostettu käyttäen suomen kielelle tyypillisiä sananmuodostuskeinoja yhdistämistä ja johtamista. Jotta kuitenkin ei unohdetaisi, että myös lainaaminen on perinteisesti ollut suosittu sanaston kartuttamistapa, on hyvä kiinnittää huomiota ajokoiraharrastuksen erikoiskieleen saatuihin erikoislainoihin. Niitä on kylläkin vain kaksi ja niiden alkuperän selvittäminen on ollut yksinkertaista, sillä saatavissa ovat olleet ruotsalaiset ajokoesäännöt, ja ruotsin kielen sanakirjasta on myös ollut paljon apua. Sanojen etymologiat perustuvat näin ollen varmaan tietoon eikä todennäköisimmän selityksen periaatetta ole tarvinnut käyttää.

Nyt jo hieman vanhaksi käynyt, mutta edelleen varsinkin iäkkäämpien ajokoiraharrastajien tuntema termi *koppeli* tarkoittaa sitä, että kaksi tai kolme ajokoiraa ajaa samaa riistaeläintä. Erityisesti jänistä on ennen vanhaan ajatettu *koppelissa*. Nykyään koppelijatusta ei enää juuri harrasteta, sillä koiranjalostus, joka on nykypäivänä koiraharrastuksen ydinasia, perustuu yksilöihin. Jotta yhden yksilön käyttöomaisuudet saataisiin selville, on koiran työskenneltävä yksin. Sanan *koppeli* juuret juontuvat länsinaapurimaahamme: *koppel* tarkoittaa ruotsin kielessä ’ryhmää koiria, jotka metsästävät yhdessä’ (SO). Koska ruotsi oli sivistyneistön kieli 1800-luvun Suomessa ja ajokoiraharrastus niin ikään oli sivistyneistön etuoikeus, ajokoirametsästysterminäkin on tuohon aikaan ollut ruotsinkielistä. Sanaa on suomennettaessa muutettu suomalaisen suuhun sopivammaksi lisäämällä sen loppuun *i*-äänne. Suomalaisen loppuvokaalin lisääminen sanan loppuun onkin itse asiassa hyvin tyypillinen tapa tehdä alun perin ruotsinkielisistä konsonanttiloppuisista sanoista suomalaisia,

ja yleisimmin ruotsista lainattuihin sanoihin lisätään juuri *i*-vokaali konsonanttiin loppuvan alkuperäisen muodon jälkeen. Se on yleinen tunnusmerkki sanan kuulumisesta nuorempaan lainakauteen. (Häkkinen 1997: 259; Streng 1915: 307.)

Toinen ruotsista suomeen lainattu ajokoiraharrastuksen erikoissana on *tappi*. Se merkitsee 'hukkaa' eli 'kohtaa ajossa, kun koira kadottaa ajettavan eläimen jäljen eikä hauku'. Myös se on erikoislaina: ruotsissa vastaava termi on *en tapp* 'hukka'. Ruotsinkielisestä termistä on siis heittynyt pois *t*-äänne lopusta, sillä se ei sovi lainkaan suomalaisen suuhun loppuäänteenä, varsinkaan *pp*-geminaatan jälkeen. Sen jälkeen sanaan on lisätty *i*-äänne helpottamaan lausumista. On vain sattumaa, että sana on samaa muotoa kuin *tappi* 'lyhyehkö, reiän täyttävä tai yhdistävä kappale'.

9.3. Kumpaan suuntaan käännettyä?

Jo aivan tavalliseen arkipäivän sanastoomme kuuluu runsaasti sellaisia käänöslainoja, joista ei päältä päin voi hahmottaa mitään vierasta: sanat ovat täysin suomen kielen mukaisia, ja niiden vierasperäisyys paljastuu vasta, kun niitä verrataan naapurikieliin tai kaukaisempiinkin kieliin. (Nuutinen 1989: 110–111.) Ajokoiraharrastuksen erikoissanastossa on useita sellaisia lekseemejä, joilla on sanatarkka käänösvastine ruotsinkielisessä harrastussanastossa (ks. Ruotsalaiset ajokoesäännöt). Tällaisia ovat esimerkiksi *jälkitarkka* : *spårnoga*; *takajälkeenajo* : *bakspårdrivning* ; *ylösotto* : *upptag* ja *yöjälki* : *nattslag*. Tällainen sanatarkka vastaavuus on saanut minut pohtimaan sitä, onko sanat lainattu perinteiseen suuntaan eli ruotsista suomeen vai toisin päin. Käänöslainoja ne sentään kiistatta ovat, mutta kummin päin käännettyjä? Suomi on vuosisatojen kuluessa saanut paljon käänöslainoja ruotsin kielestä (Nuutinen 1989: 111). Perinteistä lainautumissuuntaa puoltaa se tosiseikka, että Suomessa sivistyneistö on ajokoiraharrastuksen alkuaikoina eli noin 1700- ja 1800-luvuilla käyttänyt ruotsin kieltä. Lisäksi tuohon aikaan ajokoirametsästys on ollut herrain huvia eli juuri sivistyneistön etuoikeus. Kuitenkin toisensuuntaisen lainautumisen puolesta puhuu se fakta, että kyseiset termit liittyvät ajokoirilla kilpailemiseen eli ajokokeisiin, joita on alettu järjestää ensimmäisenä Euroopan maista nimenomaan Suomessa. Näin ollen monet termit ovat voineet syntyä Suomessa ja levitä kielestämme naapurimaahan. Kuitenkin tosiseikka on se, että suomi on antanut muihin kieliin erittäin vähäisesti käänöslainoja (Nuutinen 1989: 112). Olenkin tutkinut joitakuita vanhoja suomalaisia koira- ja ajokoiraiheisiä julkaisuja 1900-luvun alusta ja puolivälistä, jotta pääsisin sanaston alkulähteille. Osa julkaistuista artikkeleista on suomenkielisiä, osa ruotsinkielisiä ja osa käännettyjä ruotsista suomeksi. Lisäksi olen käynyt antoisia keskusteluja erään suomalaisen ajokoiraharrastajan kanssa, joka puhuu

äidinkielenään ruotsia. Kerrottakoon jo tässä vaiheessa, että aivan vedenpitäviä tulkintoja siitä, ovatko yhteiset sanat olleet alun perin suomen- vai ruotsinkielisiä, on vaikea tehdä, sillä sanat vastaavat tarkalleen toisiaan. Olen siis joutunut tekemään päätelmiä omien ajatuskulkujeni perusteella sekä luottamaan kokeneemman harrastajan tuntemuksiin.

Kun käänöslainoja tehdään kielestä toiseen, vältytään vieraiden vaikeasti äännettävien sanojen suoralta lainaamiselta. Erityisesti kääntäminen puoltaa paikkaansa silloin, kun halutaan suojella omaa kulttuuria haitalliseksi mielletyltä vieraalta vaikutukselta. Omaksuessaan käänöslainoja kieli antaa toisen kielen ja kulttuurin hahmottaa maailmaa puolestaan. (Nuutinen 1989: 110.)

Ruotsista on tullut suomeen runsaasti lainasanoja, myös käänöslainoja. Näin ollen oletan, että suurin osa suomen- ja ruotsinkielisistä yhteinäistä muotoa noudattavista ajokoirasanoista on nimenomaan lainattu meille länsinaapurista eikä toisin päin. Melko varmoja meille tulleita käänöslainoja ovat *drev* > *ajo*, *hundförare* > *koirankuljettaja*, *lös* > *löysä*, *upptag* > *ylösotto* ja *väckning* > *herättely*. Nämä kaikki sanat ovat yleisesti käytössä sekä suomalaisessa että ruotsalaisessa ajokoirasanasastossa. Varmimmat edellä mainitsemistani ruotsista suomeen tulleista käänöslainoista ovat *drev* > *ajo* ja *lös* > *löysä*. Nämä sanat ovat vanhoja lainasanoja ja ne ovat ajokoiraharrastuksen termeinäkin varmasti olleet käytössä lähes harrastusmuodon alkuajoista lähtien. Perustan päätelmäni siis sanojen ikään. *Hundförare* > *koirankuljettaja*, *upptag* > *ylösotto* ja *väckning* > *herättely* puolestaan ovat iältään nuorempia, joten lainautumissuuntaa lähdin päättelemään sanojen merkityksestä. Ainakin *väckning* ja *herätys* tarkoittavat samaa asiaa sekä ruotsin että suomen yleiskielessä. Sanan merkitys on siis lainautunut kielestä toiseen, aivan kuten käänöslainojen ominaisuuksiin kuuluu. *Herättelyllä* tarkoitetaan ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä sitä, että koira haukkuu riistan yöjäljelle eli jo silloin, kun ajettava ei ole vielä lähtenyt liikkeelle. Herättelyä pidetään negatiivisena ominaisuutena ajokoirassa, sillä on tärkeää, että koiran työskentelystä pystyy päättelemään, milloin ajettava on lähtenyt liikkeelle. Tosin ruotsissa ajokoiraharrastuksen erikoissanaston verbi *väckning* ei tarkoita pelkästään hakulöysoyystä eli haukkumista yöjäljelle, vaan samaa termiä käytetään myös ajolöysoydestä (*väckning på tappt* : *herättely hukalla*). *Hundförare* > *koirankuljettaja* ja *upptag* > *ylösotto* puolestaan ovat yhdysosista koostuvia lainasanoja. Molemmat ovat muodoltaan ja merkitykseltään samanlaisia molempien kielten ajokoirasanasastossa. *Koirankuljettajaa* kutsutaan suomessa virallisesti *koiranohjaajaksi*. Tästä päättelisin, että *koirankuljettaja* on naapurimaasta lainattu variantti. *Ylösotto* puolestaan voisi olla kumpaan suuntaan tahansa lainattu, mutta se kuitenkin esiintyy jo vanhoissa 1900-luvun alkupuolen ruotsinkielisissä teksteissä muodossa *upptag*, joten se luultavasti on alun perin ollut ruotsinkielinen termi, joka on käännetty myöhemmin suomeksi.

Iältään selvästi nuorempia ovat kaksi termiä, joiden oletan lainautuneen suomalaisesta ajokoirasanastosta naapurimaamme ajokoirasanastoon. *Jälkitarkka* > *spårnoga* ja *takajälkeenajo* > *bakspårdrivning* esiintyvät ajokokeiden säännöissä vasta selvästi myöhemmin. Niiden muoto on hyvin suomalainen, sillä ne molemmat ovat yhdyssanoja ja erityisesti kompleksinen *takajälkeenajo* > *bakspårdrivning* on vieras ruotsin kielelle. Itse asiassa sama termi esiintyy hieman vanhemmissa Suomen ruotsinkielisissä ajokoesäännöissä muodossa *drev på bakspår*, joka on selvästi ruotsille tyypillisempi tapa ilmaista entiteettien suhteita. *Jälkitarkka* > *spårnoga* ei ole sananmuotona yhtä kompleksinen, mutta sekin on hieman vieras ruotsalaiselle kielenkäytölle, mistä teen päätelmän, että sana on käännöslaina suomesta ruotsiin.

10. VARSINAISEN ERIKOISKIELEN, AMMATTISLANGIN JA POPULAARISTETUN ERIKOISKIELEN SUHDE

10.1. Erikoiskielessä kolmenlaista vaihtelua

Erikoisalan kieli koostuu sekä puhutusta että kirjoitetusta kielestä, eli saman alan sisällä on jatkuvasti läsnä molempien kielimuotojen variantteja. Itse asiassa erikoiskielissä voidaan nähdä jopa kolmenlaista vaihtelua: on olemassa varsinaisia kirjoitettuja erikoiskieliä, puhuttua ammattislangia eli jargonia sekä näiden lisäksi puhuttua tai kirjoitettua populaaristettua eli yleistajuistettua kieltä. (Ks. luku 4.7.)

Tässä tutkimuksessa käyttämäni aineisto antaa minulle tilaisuuden tarkastella kaikkia edellä mainittuja kolmea erikoiskielen varieteettia. *Ajokoiramies*-lehdestä ja *Ajokoirakokeiden säännöt ja ohjeet* -kirjasta kerätyt sanat luokittelen varsinaiseksi kirjoitetuksi erikoiskieleksi, sillä ne ovat jollain tapaa säännösteltyä kieltä. Nauhoitetusta puheaineistosta ja Internetin keskustelupalstalta poimitut sanat luokittelen ammattislangiksi eli jargoniksi. Vaikka keskustelupalstan aineisto ei olekaan puhuttua vaan kirjoitettua, voidaan katsoa, että sen tapa käyttää kieltä on lähempänä puhuttua kuin kirjoitettua muotoa. *Koiramme*-lehdestä kerätty sana-aines kuuluu populaaristetun eli yleistajuistetun erikoiskielen piiriin. *Koiramme*-lehti on suunnattu kaikille koiraharrastajille, joten sen kielen täytyy olla ainakin sen verran yleistajuistettua, jotta nekin lukijat, jotka eivät itse ole ajokoiraharrastajia, ymmärtäisivät kirjoitusten sisällöt kokonaisuudessaan.

Tutkin varsinaisen erikoiskielen, ammattislangin ja populaaristetun erikoiskielen suhdetta toisiinsa ensisijaisesti sanojen rakenteen, mutta myös synonyymien avulla. Olen päätenyt tällaiseen lähestymistapaan, sillä tutkimuskohteenani on nimenomaan sanasto. Syntaktisesta näkökulmasta katsottuna tulokset voisivat olla erilaisia, mutta tämän tutkimuksen lähtökohtana ovat juuri lekseemit.

Muutamassa Joensuun yliopistossa valmistuneessa erikoissanastoa koskevassa pro gradu - tutkielmassa sivutaan hieman erikoiskielen eri kielimuotojen suhdetta toisiinsa. Esimerkiksi Jaana Tiainen (2004: 105) kirjoittaa hoitoalan sanastoa koskevassa tutkimuksessaan, että hoitoalan sanasto tarjoaa käyttäjälleen useita eri rekistereitä, joita hoitohenkilökunta vaihtaakin sujuvasti puhuessaan varmistaakseen sen, että potilas on varmasti ymmärtänyt hänelle annetut ohjeet. Hänen mukaansa hoitoalan slangi ei kielimuotona kuulu pelkästään henkilökunnan käyttöön, vaan myös potilaat hallitsevat sitä. Onkin mielestäni hyvin luontaista, että se termistö, jota omassa elinympäristössä käytetään, tulee tutuksi myös sille kielenkäyttäjälle, joka on tavallaan vastaanottajan asemassa, kuten potilas on hoitajan ja

potilaan välisessä vuorovaikutuksessa. Henna Jumppanen (2002: 83) on tutkinut atk-alan verbejä, ja hän erottelee toisistaan ammattikielen ja ammattislangin, joista ensimmäiseen hän lukee lähinnä ammattisanastot, kun taas jälkimmäinen on tietoteknisen alan käyttökieli. Jumppasen tutkimuksen mukaan molemmissa on kyllä yhteistä sanastoa, mutta slangissa on lisäksi runsaasti sellaista omaa sanastoa, jota usein muodostetaan jo olemassa olevan ammattikielisen kantasanan ympärille. Näin ollen slangisanaston runsaus johtuu slangin tavasta muovata kieltä monipuolisesti.

10.2. Ajokoiraharrastuksen kielimuotojen suhde

Ajokoiraharrastuksen erikoiskieli koostuu säännelystä varsinaisesta erikoiskielestä, harrastajien vapaammin käyttämästä jargonista eli ammattislangista sekä muillekin kuin alan harrastajille suunnatusta populaaristetusta erikoiskielestä. Jokaiselle näistä varieteeteista on oma käyttöyhteensä.

Varsinaista (kirjoitettua) erikoiskieltä käytetään harrastusalan julkaisuissa, joista kaikkein virallisim ja säädellyin on *Ajokokeen säännöt ja ohjeet* -kirja, kun taas hieman vapaampaa kielenkäyttöä edustaa jäsenlehti *Ajokoiramies*, johon sisältöä tuottavat sekä toimittaja, kirjeenvaihtajat että itse harrastajat, joten sanasto ei välttämättä ole yhtä säännönmukaista kuin sääntökirjassa.

Ajokoiraslangia käytetään harrastajien keskinäisessä ajatuksenvaihdossa, joka voi olla suullista tai kirjallista. Harrastajat puhuvat keskenään erityisesti harrastuksen parissa eli ajokoetapahtumissa tai metsällä käydessään, mutta myös tavatessaan toisiaan muissa arkisissa tilanteissa. Olen kerännyt puhuttua aineistoa ajokoetilanteissa, joissa maastotuomarit selostavat koepäivän tapahtumia ylituomarille. Lisäksi slangia käytetään kirjoitettaessa epävirallisiin medioihin eli esimerkiksi Internetin keskustelupalstalle, josta olen myös pystynyt poimimaan ajokoiraslangisanastoa.

Populaaristettua eli yleistajuistettua erikoiskieltä taas hyödynnetään sellaisissa julkaisuissa, jotka on suunnattu muillekin kuin vain ajokoiraharrastajille. Olen kerännyt aineistoa kaikille koiraharrastajille suunnatusta *Koiramme*-lehdestä, jonka artikkelien täytyy olla sen verran yleistajuisia, että myös muiden koiraroturyhmien harrastajat voisivat lukea ja ymmärtää ne oikein.

Sanastolähtöinen tutkimusmetodi erikoiskielen eri kielimuotoja vertailevassa tutkimuksessa on sopivan konkreettinen tapa lähestyä aihetta. Sanoja ja sanaryhmiä voidaan verrata toisiinsa melko suoraviivaisesti, jolloin tuloksia on helppo tarkastella sellaisenkin henkilön, joka ei välttämättä ole voinut perehtyä aineistoon kovin yksityiskohtaisesti.

Käsittelen ajokoiraharrastuksen erikoissanastoa eri kielimuotoja vertailevasta näkökulmasta niin, että pyrin erittelemään sitä, millaiset lekseemit ovat tyypillisiä varsinaiselle erikoiskielelle, mitkä taas slangille tai populaaristetulle erikoiskielelle. Pyrin tekemään havaintoja ja päätelmiä sekä rakenteellisesta että semanttisesta perspektiivistä. Kaikki rakenteellisia suhteita koskevat määrät ja niitä vastaavat prosenttiluvut löytyvät tutkielman lopusta liitteestä 4.

10.2.1. Rakenteelliset erot

Ajokoiraharrastuksen erikoiskielen eri kielimuotojen rakenteellisia eroja sanastosta käsin tarkastellessa yksi seikka nousee esille kaikkein vahvimmin: erityisesti varsinaisessa erikoiskielessä mutta myös populaaristetussa erikoiskielessä yhdyssanojen osuus on selvästi yli puolet kaikista termeistä. Kaikkein suurinta yhdyssanojen suhteellinen määrä on sääntökirjassa, jossa yhdyssanoja on jopa 61,6 prosenttia kaikista lekseemeistä. Voitaisiin siis tehdä päätelmä, että varsinaisessa erikoiskielessä yhdyssanat ovat käytetympiä kuin muissa erikoiskielen varieteeteissa. Tämä johtuu mitä todennäköisimmin kirjoitetun kielen ekonomisuuteen pyrkivästä yhdyssanahakuisuudesta: kirjoituksessa on taloudellisempaa käyttää yhdyssanoja kuin esimerkiksi käsitettä selittäviä ja kuvaavia lauseita. Keskustelupalsta-aineistossa yhdyssanojen määrä jää alle 40 prosenttiin, kun taas nauhoitetussa puheaineistossa määrä on vieläkin vähäisempi, vain hieman alle 35 prosenttia. Slangissa yhdyssanoja käytetään siis huomattavasti vähemmän kuin varsinaisessa tai populaaristetussa erikoiskielessä, tosin eroa on myös kahden erilaisen slangiaineiston välillä. Puhuttu kieli on usein spontaanimpaa kuin kirjoitettu, sillä tuotosta ei ole mahdollista pohtia pitkään etukäteen ja se häviää hetkessä. Kirjoitettu slangi taas on suunnitellumpaa, joten myös yhdyssanojen käyttöön pystyy kiinnittämään enemmän huomiota. Keskustelupalstalle kirjoitetaan kuitenkin vapaamuotoisemmin kuin esimerkiksi jäsenlehteen – vaikka tuotos on pysyvä, se on jollain tapaa vähemmän arvokas kuin painettu teksti, minkä vuoksi sanamuotojen kanssa ei tarvitse olla aivan yhtä tarkka.

Liittosanoja on jokaisessa ajokoiraharrastuksen erikoiskielen kielimuodossa suhteellisen vähän. Eroja toki voi löytää esimerkiksi siitä, että nauhoitetun puheaineiston termeistä vain 4,7 prosenttia on liittosanoja kun taas sääntökirjasta poimituissa termeissä liittosanojen määrä on 11,1 prosenttia. Liittosanatermien havaitseminen nauhoitetusta puheaineistosta on vaikeaa, mutta voisi tehdä myös päätelmän, että liittosanoja käytetään puhutussa erikoiskielessä kirjoitettuja varianttejaan vähemmän. Jargoniin kuuluu tietynlainen lyhyiden ja yksinkertaisuuden periaate, ja liittosanat ovat rakenteeltaan pitkiä. Siten niiden käytön vähyys

selittynee pyrkimyksellä mahdollisimman ekonomiseen mutta samalla eksaktiin tiedonvälitykseen.

Johdosten määrässä selvin erottuja on keskustelupalsta-aineisto, jonka termeistä melkein neljännes on johdettuja. Johdosten suurta prosenttista määrää saattaa selittää se, että keskustelupalstalta poimittuja lekseemejä on vain 65, kun muista aineistoista lekseemejä on poimittu satakunta, *Koiramme*-lehdestä jopa 149. Tosin myös populaaristetun erikoiskielen aineistossa eli *Koiramme*-lehdestä kerätyissä lekseemeissä on johdoksia prosentuaalisesti enemmän kuin varsinaisen erikoiskielen aineistossa tai nauhoitetussa puheaineistossa: siinä, missä viimeksi mainituissa johdosten määrät vaihtelevat kymmenen prosentin molemmin puolin, *Koiramme*-lehden ajokoirasanoista 16,8 prosenttia on johdettuja. Johdosten suuri määrä keskustelupalsta-aineistossa sekä populaaristetun erikoiskielen aineistossa ei sinällään ole erityisen tärkeä tulos, mutta huomionarvoinen se kuitenkin on. Sanojen johtaminen toisista jo olemassa olevista sanoista on yhdistämisen jälkeen suomen kielen käytetyin sananmuodostuskeino. Kenties populaaristetussa erikoiskielessä johdosten runsaampaa määrää voidaan selittää sillä, että harrastelehtien artikkelieja kirjoittavat sellaiset henkilöt, jotka hallitsevat kielenkäytön tavallista maallikkoa paremmin. Johdosten muodostaminen ja käyttö on siis ikään kuin toimittajan ammattitaidonnäyte. Esimerkiksi *ylösottaja* 'hakija (oik. löytäjä)' on sellainen termi, jota on käytetty vain *Koiramme*-lehdessä. Se on johdettu verbi-idiomista *ottaa ylös* 'löytää ajettava ja alkaa ajaa sitä'. Termi korvattaisiin varsinaisessa erikoiskielessä tai jargonissa termillä *hakija*.

Slangille tyypilliset sananmuodostuskeinot lyhentäminen ja slangimuodosteiden luominen ovat erityisen taajassa käytössä luonnollisesti juuri ajokoiraharrastajien jargonissa eli ammattislangissa: slangimuodosteita on poimittu ainoastaan puhutusta erikoiskielestä, ja lyhenteitä on paljon nauhoitetun puheaineiston sekä keskustelupalsta-aineiston termeissä – 14,2 ja 12,3 prosenttia. Poikkeuksen tähän erikoiskielen kielimuotojen väliseen eroon tekevät *Ajokoiramies*-lehdestä kerätyt termit: niistä jopa 16 prosenttia on lyhenteitä. Määrä on siis suurempi kuin slangiaineistoissa. Selitystä tälle lähdän etsimään jäsenlehden kirjoittaja- ja lukijakunnasta. Lehteä lukevat pelkästään ajokoiraharrastajat ja siihen myös kirjoittavat paljon aivan tavalliset ajokoiraharrastajat. Tyypillinen ajokoiraharrastaja on noin 50-vuotias koulutukseltaan ja sosiaaliselta statukseltaan melko keskiluokkainen tai hieman sitä alempi mies; *ajokoiramies*. Näin ollen puitteet sallivat erikoiskielen käytön hyvin slangimaiseen tapaan: oikeinkirjoituksesta ei välttämättä edes osata välittää ja kertomukset halutaan kirjoittaa niin kuin ne kerrotaisiin puhuen jollekulle harrastustoverille. Siitä syystä erityisesti leksikaalisia ellipsejä mutta myös muita lyhennesanoja suositaan paljon, esimerkiksi *täysi* < *täysi ajo*.

Verbi-idiomit ovat yleisimpiä puhutussa ajokoiraharrastuksen slangissa, jossa niitä on 9,4 prosenttia termeistä. Muissa lähteissä prosenttiluku vaihtelee 0:n ja 4,7:n välillä. Verbi-idiomeihin sisältyy aina jotain tunnepitoista, joten on aivan loogista, että juuri slangissa, joka on kielimuodoista jo itsessään kaikkein affektisin, niitä esiintyy eniten.

Lainasanoja on yhdestä kahteen kappaletta kaikissa muissa paitsi populaaristetussa ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä. Lainasanat ovat kaikkein vanhinta ja erityislaatuisinta erikoiskieltä, joten niitä luultavasti ei käytetä populaaristetussa erikoiskielessä, koska niiden ymmärtämiseen vaaditaan syvempää tietoa ajokoiraharrastuksesta.

10.2.2. Semanttiset erot

Semanttisia eroja ajokoiraharrastuksen erikoiskielen eri kielimuotojen välillä tarkastelen sekä kvantitatiivisesti että kvalitatiivisesti: Määrällisessä tarkasteluvaiheessa lasken, onko kielimuotojen välillä eroja affektiivisen sanaston ja merkityksenmuutosten määrässä. Laadullinen tarkastelu keskittyy lähinnä synonyymisiin ilmauksiin ja niiden suhteeseen.

Affektista sanastoa on erityisesti ajokoiraharrastajien jargonissa eli ammattislangissa: nauhoitetun puheaineiston neljä affektista lekseemiä vastaa 3,8 prosenttia kaikista kyseisen lähteen termeistä, ja keskustelupalsta-aineistosta on poimittu yksi affektiivinen ilmaus, joka merkitsee 1,5 prosenttia. Vaikka prosenttiluvut eivät ole suuria, voi havaintoa pitää tärkeänä tutkimuskysymyksen kannalta. Affektinen sanasto kuuluu siis osaksi pelkästään erikoiskielen slangia. Syynä tähän on, että slangia on kielimuotona tunnepitoista ja sen funktio on lujittaa käyttäjiensä keskinäistä yhteenkuuluvuuden tunnetta. Yksi affektinen sana löytyi myös *Koiramme*-lehdestä eli populaaristetun erikoiskielen aineistosta. Se on *ajokki* 'ajokoirat'. Affektisuus ei tavallisesti kuulu populaaristettuun erikoiskieleen, sillä kielimuodon neutraalius kärsii siitä. Kuitenkin harrastelehdissä tunnepitoisuutta esiintyy jonkin verran median luonteen vuoksi.

Merkityksenmuutoksetkin tuntuvat kytkeytyvän ominaisesti juuri ajokoiraharrastuksen slangiin: nauhoitetun puheaineiston sanoista 19,8 prosenttia eli lähes viidesosa ja keskustelupalsta-aineiston sanoistakin 12,3 prosenttia on merkityksenmuutoksen läpikäyneitä. Seuraavaksi eniten kyseisenlaisia sanoja on populaaristetussa erikoiskielessä (9,4 prosenttia), ja varsinaisen kirjoitetun erikoiskielen parissa merkityksenmuutoksien määrän prosenttiluvut ovat hieman päälle viiden. Kuten jo aiemmin luvussa 8.2 todettiin, merkityksenmuutoksen syyt voivat olla historiallisia, kielellisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia. Sanan alkuperäisen ja uuden merkityksen suhde taas voi olla joko psykologinen tai looginen. Merkityksenmuutokset ovat tutkimustulokseni mukaan ominaisia ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä juuri slangille: slangille on muutenkin tyypillistä sanojen muovaaminen ja käyttäminen erikoismerkityksessä,

joten semanttisesti loogista on myös, että merkityksenmuutoksia esiintyy erikoiskielen jargonissa muita kielimuotoja runsaammin.

Samaa tarkoitetta voidaan joissain tapauksissa kuvata usealla eri sanalla. Toisinaan näillä synonyymisilla sanoilla on sama denotaatiivinen eli päämerkitys, mutta erilainen konnotaatiivinen merkitys. Esimerkiksi sanat *koira*, *luppakorva* ja *rakki* viittaavat periaatteessa samaan asiaan, koiraan. Sanoista merkitykseltään kaikkein neutraalein on *koira*, jolla ei juurikaan luoda sävyttävää vaikutelmaa. *Luppakorva* taas on hellittelynimi, joka viittaa koiran korvien muotoon ja asentoon. *Rakki* puolestaan tuo esiin pejoratiivisen eli negatiivissävytteisen asenteen. Näin ollen *luppakorvan* ja *rakin* konnotaatiivinen merkitys on hyvin erilainen. Samaan tapaan voidaan ajatella myös erikoiskielen eri kielimuotojen synonyymisista ilmauksista: oletuksenani on, että varsinaisen erikoiskielen käyttämät variantit ovat merkitykseltään neutraaleja kun taas slangin variantit tuovat esille jonkinlaista asennetta. Niin ikään populaaristetun erikoiskielen varianttien oletan olevan neutraalimerkityksisiä mutta varsinaiseen erikoiskieleen verrattuna jotenkin kompleksisempia tai erityisen läpinäkyviä.

Erityisesti *Ajokokeen säännöt ja ohjeet* -kirjasta kerätyt varsinaisen kirjoitetun erikoiskielen sanat ovat merkitykseltään yksiselitteisiä ja neutraaleja. Tämä johtuu kirjan luonteesta virallisena dokumenttina, jonka on hyväksynyt valtakunnallinen koirajärjestö Suomen Kennelliitto. Esimerkiksi termi *ajokoe*, jonka numerusta pohdin jo synonyymeja käsittelevässä luvussa 8.3, on sääntökirjassa aina yksikkömuodossa. On siis kyse yksittäisestä tapahtumasta, ei esimerkiksi tapahtumien sarjasta, joten on neutraalia ilmaista se yksikössä. Samoin sääntökirjassa käytetään ajettavasta riistaeläimestä aina termiä *ajettava*. Termillä ei oteta kantaa siihen, millaisia ominaisuuksia eläimellä on. Tosin erikseen on mainittu myös *karkkojänis* eli 'liikkeelle karkottunut jänis'. Kohta ajossa, kun koira eksyy ajettavan jäljiltä, on sääntökirjassa aina *hukka* riippumatta siitä, kuinka pitkä kyseinen aika on. Ehkä neutraaleinta esiintymää edustaa sääntökirjan *ajaa*-termi, joka siis tarkoittaa 'riistaeläimen seuraamista haukkuen'. Vaikka muissakin ajokoiraharrastuksen erikoiskielen varieteeteissa käytetään termiä *ajaa*, sille on niissä myös useita muita tunnepitoisempia synonyymeja.

Olen sijoittanut *Ajokoiramies*-lehden osaksi varsinaista kirjoitettua ajokoiraharrastuksen erikoiskieltä, sillä sen sisältöä valvoo sekä vakio toimittaja että päätoimittaja. Synonyymien semanttisen analyysin näkökulmasta jäsenlehden kieli näyttäisi kuitenkin olevan melko lähellä slangimaista erikoiskielen käyttöä. Lehdessä käytetään esimerkiksi paljon lyhennesanoja, kuten *tuomari* 'palkintotuomari', *kortti* 'ajokokeen arvostelukortti', *kokeet* 'ajokoe' ja *täysi* '120 minuutin ajo'. Lisäksi neutraalin tyylin ulkopuolella ovat mielestäni sellaiset *Ajokoiramies*-lehdessä esiintyvät ajokoirasta käytettävät nimitykset kuin *jänispiiska*

ja *kettupiiska*. Tällainen ei-neutraali ja slangimainen erikoiskielen käyttö johtuu siitä jo aiemmin mainitsemani seikasta, että kirjoituksia lehteen laativat aivan tavalliset harrastajat, jotka ovat tottuneet kertomaan harrastuksestaan suullisesti. Näin ollen he kirjoittavat ainakin erikoiskielen termejä mielellään samalla tavalla kuin he puheessakin asiat ilmaisisivat.

Nauhoitetun puheaineiston termit ovat kaikkein selvimmin affektisia ja sisältävät merkityksenmuutoksia. Tällaiseen lopputulokseen olen tullut myös synonyymeja tarkastellessani. Esimerkiksi neutraali termi *ajettava* esiintyy toki myös puhutussa ajokoirajargonissa, mutta sille on siinä myös lukuisia affektiivisiä ja kuvaavia variantteja, kuten *pykkelö*, *karkkojänis*, *kenneljänis*, *koejänis*, *korpijänis* ja *pomppujänis*. Tämän lisäksi verbi *ajaa* on nauhoitetun puhekielen aineistossa myös *kuljettaa* ja *kuskata*.

Internetin keskustelupalstalta poimitut slangitermit noudattelevat hyvin pitkälti samanlaista kaavaa kuin puheaineiston vastaavatkin: niissä on paljon tunnepitoisia lekseemejä ja merkityksenmuutoksia. Esimerkiksi tilanne, jossa jänis lähtee liikkeelle aivan koiran edestä, on keskustelupalsta-aineiston mukaan joko *perselähtö* tai *perälähtö*. Kahden viikon mittaista ajokoetta kutsutaan joko liittosana- tai yhdyssanatermillä *pitkä koe* tai *pitkäkoe*.

Populaaristettua ajokoiraharrastuksen erikoissanastoa olen kerännyt *Koiramme*-lehdestä. Tyypillinen populaaristettu termi on esimerkiksi *jäniksenajon SM-kisa*, jota kutsutaan varsinaisessa erikoiskielessä termillä *Kilpa-ottelu* ja slangissa lyhyemmin termillä *Kilpa*. Toisena esimerkkinä käyvät '120 minuutin ajoa' tarkoittavat *kaksituntinen ajo* ja *täysiaikainen ajo*, joita vastaavat muissa erikoiskielen varianteissa termit *täysi ajo* ja *täysi* sekä slangissa myös muut hieman affektiivisemmat synonyymit. Populaaristettu erikoiskieli on siis hieman varsinaista erikoiskieltä ja varsinkin jargonia kompleksisempaa, sillä termit tulee ikään kuin avata vastaanottajalle. Tämä vaatii monesti useampisanaisen termin käyttöä taloudellisuuden kustannuksella. Kuitenkin *Koiramme*-lehdessä on myös sellaisia termejä, jotka ovat aivan vastaavia kuin varsinaisen erikoiskielen tai ajokoiraslangin lekseemit. Tähän syynä on se, että *Koiramme*-lehdessä ajokoiria ja ajokokeita koskevat artikkelit on sijoitettu *MetsästysKoiramme*-versioon, jota lukevat metsästyskoiraharrastajat eivätkä suinkaan kaikki koiraharrastajat. Näin ollen kielikin on suunnattu metsästyskokeita harrastaville, joilla on erikoistermistö hallussa.

10.2.3. Koontia ajokoiraharrastajien erikoiskielen kielimuodoista

Ajokoiraharrastuksen varsinaista erikoiskieltä edustavat *Ajokokeen säännöt ja ohjeet* -kirja sekä jäsenlehti *Ajokoiramies*. Rakenteellisesti varsinaisessa kirjoitetussa erikoiskielessä erityistä on se, että yhdyssanoja on hyvin runsaasti, mikä johtuu ekonomisuuteen pyrkivästä

tavasta käyttää kieltä. Lisäksi liittosanojen määrä on suurempi varsinaisessa erikoiskielessä muihin erikoiskielen kielimuotoihin verrattuna. Semanttisesti taas ajokoiraharrastuksen varsinainen erikoissanasto, erityisesti sääntökirjasta poimittu sana-aines, edustaa hyvin neutraalia ja yksiselitteistä linjaa. *Ajokoiramies*-lehdestä kerätyt lekseemit sitä vastoin ovat semantiikaltaan jo hieman slangimaisempia, sillä lehden kirjoittajakunta koostuu tavallisista harrastajista. Semanttisten seikkojen perusteella olisin jopa valmis sijoittamaan *Ajokoiramies*-lehden samaan kategoriaan slangin kanssa huolimatta siitä, että se on painettu ja valvottu media.

Ajokoiraslangia eli ajokoiraharrastajien jargonia rakenteellisesti kuvaa hyvin tieto siitä, että se sisältää runsaasti lyhennesanoja ja slangimuodosteita. Kyseinen ominaisuus onkin hyvin tyypillistä puhutulle kielelle sekä sille kielelle, jota käytetään Internetin keskustelupalstoilla. Myös verbi-idiomeja, joille ominaista on tunnepitoisuus, on runsaasti juuri nauhoitetun puheaineiston lekseemeissä. Semanttisesta näkökulmasta taas ajokoiraharrastajien slangia voisi luonnehtia affektiseksi ja paljon merkityksenmuutoksia sisältäväksi erikoiskieleksi.

Koiramme-lehdestä poimittu sana-aines edustaa tässä tutkimuksessa ajokoiraharrastuksen populaaristettua erikoiskieltä. Rakenteeltaan *Koiramme*-lehden termit eroavat muiden erikoiskielen kielimuotojen termeistä siinä, että niissä on suhteessa enemmän johdoksia. Johdosten suurta määrää olen pyrkinyt selittämään sillä, että lehteen kirjoittavat ammatti- tai harrastelijatoimittajat, joilla on kielenkäyttö paremmin hallussa kuin tavallisella harrastajalla, joten heidän valmiuksiinsa kuuluu myös innovatiivisempi kielenkäyttö ja sananjohdon taito. Synonyymejä tarkastellessa tuli ilmi sellainen rakenteellinen seikka, että joissain tapauksissa populaaristettu erikoiskieli on kompleksisempää kuin muut varieteetit. Toisin sanoen termit ovat pidempiä ja moniosaisempia, sillä niiden merkitys täytyy useampia sanoja käyttäen avata asiaan perehtymättömälle vastaanottajalle. Kuitenkin termeissä oli myös paljon samoja kuin varsinaisessa erikoiskielessä ja slangissa, joten kenties *Koiramme*-lehden sijasta olisi ollut hedelmällisempää käyttää populaaristetun erikoiskielen tutkimiseen esimerkiksi sanomalehtien ajokoirista kertovia uutisia ja artikkeleja.

11. TULOKSET JA PÄÄTELMÄT

11.1. Rakenteelliset piirteet

Yli puolet ajokoiraharrastuksen erikoissanastoaineistostani on yhdyssanoja. Niitä on peräti 52,3 % ajokoiratermeistä. Yhdistäminen onkin suomen kielelle hyvin tyypillinen tapa muodostaa uusia nimityksiä. Erityisen keskeistä yhdyssanojen muodostaminen on juuri erikoiskielissä, ja yhdyssanat saavatkin yleisyytensä tähden erikoiskielen sanaston tutkimuksissa yleensä paljon huomiota (Tyysteri 2010: 351.) Ei ole siis mikään ihme, että ajokoiraharrastuksen erikoiskielessäkin yhdistäminen on kaikkein produktiivisin sananmuodostuskeino.

Ajokoirasanaston yhdyssanoista yli 90 % on substantiiveja ja loput adjektiiveja. Substantiivit ovat yleisin sanaluokka suomen kielessä, mutta erikoiskielissä – myös ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä – substantiiviyhdyssanojen erityisen runsasta määrää voidaan selittää sillä, että erikoiskielissä on erityinen tarve nimetä erilaisia tarkoitteita, joista suurin osa on konkreettisia tai abstrakteja esineitä tai ilmiöitä.

Sen lisäksi, että suurin osa ajokoiraharrastuksen erikoiskielen yhdyssanoista on substantiiveja, huomiota herättää myös määritysyhdyssanojen ylivalta: kaikki ajokoirasanaston yhdyssanat ovat määritys- eli determinatiivisia yhdyssanoja. Määritysosista yli kolme neljäsosaa on nominatiivimuotoisia.

Liittosanoja on ajokoirasanastosta noin 8 prosenttia. Yleisin liittosanamuoto on adjektiivin ja substantiivin muodostama kokonaisuus, kuten ilmauksessa *pitkä koe*. Kyseinen ilmaus on siinä mielessä erityinen, että keskustelupalsta-aineistossa se esiintyy usein myös yhdyssanana: *pitkäkoe*. Tällainen vaihtelu kertoo termin vakiintumattomuudesta harrastajien keskuudessa.

Ajokoiraharrastuksen erikoiskielestä keräämässäni aineistossa on yhteensä 45 eri johdosta, mikä tarkoittaa noin 12 prosenttia kaikista termeistä. Johdoksista kaksi kolmasosaa on substantiivijohdoksia, vajaa neljäsosa adjektiivijohdoksia ja loput verbijohdoksia. Johdoksissakin on siis havaittavissa suuntaus, että lekseemeistä on substantiiveja enemmän kuin muiden sanaluokkien sanoja.

Eri johtimia on paljon, eikä mitään johdostyyppiä ole suosittu erityisen paljon. Huomionarvoista kuitenkin on, että *-minen*-johtimisia teonnimiä on vain kaksi, vaikka johdostyyppinä se on varsin produktiivinen eli johdin voi liittyä melkein mihin tahansa verbikantaan ja sen avulla voidaan muodostaa automaattisesti uusia johdoksia. Runsaslukuisimpana johdoskategoriana ajokoiraharrastuksen erikoissanastossa voidaan

esiintymien lukumäärän perusteella pitää *-(U)Us*-johtimisia ominaisuudennimiä.

Erilaisia lyhennesanoja on aineistossani 36 kappaletta, ja eri lyhennystavoista käytetyin on typistäminen, mikä onkin erittäin tavallinen lyhentämisen muoto. Suurin osa typistesanoista on muodostettu yhdyssanojen pohjalta poistamalla niistä joko edus- tai määrätyso. Leksikaalisia ellipsejä eli sananheittoja on noin 16 % lyhennesanoista, mutta kirjain- ja koostesanoista on vain yksittäisesiintymiä. Erityisen yleistä lyhennesanojen muodostaminen on ajokoiraharrastuksen slangissa, mutta joitakuuta lekseemejä on myös varsinaisessa erikoiskielisessä käytössä. Esimerkiksi yleisessä käytössä oleva *Kilpa* eli 'suomenajokoirien Suomenmestaruusottelu' on muodostettu sanoista *Kennelliiton Itä-Länsi-Pohja-Ajokoirakilpailu*.

Johtaminen ja lyhentäminen ovat tyypillisiä slangisanojen muodostuskeinoja, mutta niitä käytetään tuohon tarkoitukseen omalla erityisellä tavalla. Ajokoirasanasastossa on kolme slangimuodostetta, jotka kaikki on tehty lyhentämällä ensin lähtösanaa ja lisäämällä siihen slangijohdin: *kenraalihukka* > *kenu*, *paluuperät* > *palarit*, *ryhmänjohtaja* > *ryhmyri*. Kaikki nämä slangitermit on poimittu nauhoitetusta puheaineistosta.

Ajokoiraharrastuksen erikoiskielen verbi-idiomeissa käytetyin verbi on *ajaa*, mikä on hyvin luontaista, sillä yleisimmät verbit muodostavat myös useimmin eniten verbi-idiomeja. Toiseksi eniten erilaisia täydennyksiä on *olla*-verbillä, mikä puolestaan on yleiskielen yleisin verbi-idiomien verbi. Aineistoni verbi-idiomien täydennykset ovat yleisimmin substantiiveja, ja niiden tavallisin sijamuoto on kieliopillinen sija partitiivi – partitiivin yleisyyttä selittää se, että substantiivikomplementit ovat lauseenjäsenenä enimmäkseen objekteja, ja partitiivi on hyvin yleinen objektin sija.

Rakenteellisesti ajokoiraharrastuksen erikoissanasto näyttäisi siis noudattelevan yleiskielen pääperiaatteita. Yhdystermien runsas lukumäärä on tyypillistä juuri erikoiskielille, joten siinäkin mielessä tutkimukseni tulos vastaa jo olemassa olevaa tietoa kielestä.

11.2. Semanttiset ja etymologiset piirteet

Olen käsitellyt ajokoiraharrastuksen erikoiskielen piiristä keräämäni sanastoaineistoa semantiikan näkökulmasta tarkastelemalla merkityksenmuutoksia, synonyymejä yhdyssanojen semantiikkaa sekä affektista sanastoa.

Merkityksenmuutoksista lähes kaikki ovat tarkoitteiden yhdenkaltaisuuteen perustuvia metaforia, eräänlaisia vertauksia. Niistä suurin osa on verbejä – ajokoiria voi esimerkiksi *kiekaista* ajon alkamisen merkiksi. Tyypillisesti vain kukot kiekuvat, mutta ajokoiran ajon alussa päästämä korkea ja kimeä ääni muistuttaa akustisilta piirteiltään kukon kiekumista.

Tarkoitteiden välittömään yhteyteen perustuvista metonymioista on ajokoiraharrastuksen erikoissanaston lekseemeistä vain yksittäisesiintymiä. Metonymiat ovatkin harvinaisempia ja vaikeammin tunnistettavissa.

Synonymiaa eli eri termien merkityksen samuutta esiintyy ajokoirasanastossa jonkin verran – havaitsin 28 sellaista esinettä, asiaa tai ilmiötä, joita voidaan kutsua kahdella tai useammalla eri termillä. Osin synonymia johtuu siitä, että erikoiskielen eri varieteeteissa käytetään toisistaan poikkeavia termejä. Attraktiokeskuksia eli sellaisia aihepiirejä, joihin synonyymejä syntyy erityisen paljon, ovat *kaksituntinen ajo*, *näkölähtö* ja *jänis*. Tosin jäniksestä käytettävissä nimityksissä pää- ja sivumerkitykset eroavat toisistaan jopa huomattavan paljon.

Yhdyssanojen semantiikasta on kirjoitettu muutamia artikkeleja, joissa on todettu yleisesti tiedossa oleva fakta, ettei yhdyssanan merkitystä voida suoraan ikään kuin matemaattisesti päätellä sen yhdysosien merkitysten summasta. Kyse onkin yhdysosien suhteesta toisiinsa. Näin on myös ajokoiraharrastuksen erikoissanastossa: systeemimerkitysteorian mukaan esimerkiksi termi *tuomarihukka* merkitsee sitä, että 'tuomarilla on jotain tekemistä hukan kanssa'. Tarkka merkitys syntyy kuitenkin sisäisestä tiedosta. Kyseinen ajokoiratermi tarkoittaa sitä, että koiran ajoon tulee hukka sen vuoksi, etteivät tuomarit ole kuulleet ajoa, vaikka se tosiasiallisesti on tapahtunut. Kuitenkin ajokoirasanaston yhdyssanoissa on huomiota herättävää läpinäkyvien eli opaakkien yhdyssanojen määrä: tuntematta harrastusalaa moni maallikko voisi yhdyssanojen määritys- ja edusosien merkityksen perusteella päätellä useissa tapauksissa kyseisen yhdystermin kokonaismerkityksen.

Affektista sanastoa on ajokoiraharrastuksen erikoiskielessä melko vähän, vain viiden esiintymän verran. Näissä termeissä on sekä deskriptiivisiä että onomatopoeettisia lekseemejä.

Semantiikan näkökulmasta katsottuna ajokoiraharrastuksen erikoissanasto on kielellisesti rikasta merkityksenmuutoksineen, attraktiokeskuksineen sekä affektisen sanastonkin puolesta.

Ajokoiraharrastuksen erikoissanastoon on lainattu sanoja länsinaapurista eli ruotsin kielestä. Lainasanoja ei ole erityisen runsaasti: erikoislainoja on kaksi ja käännöslainoja viisi. Se, että sanoja on lainattu meille ruotsista, kertoo sekä kielikontakteista, mutta myös harrastusmuodon historiasta. Aikoinaan ajokoiraharrastus on ollut Suomessa ruotsinkielisen ylemmän luokan huvia, joten sanastokin on osittain sen piirissä syntynyttä. Myöhemmästä pohjoismaisesta yhteistyöstä ajokoiraharrastuksen tiimoilta kertoo se, että todennäköisesti ruotsalaiset ovat lainanneet myös meiltä muutamia termejä käännöslainoina omiin ajokoesääntöihinsä.

11.3. Erikoiskielen eri varieteettien suhde

Rakenteellisesti varsinaisessa kirjoitetussa erikoiskielessä erityistä on se, että yhdyssanoja on hyvin paljon, mikä johtuu ekonomisuuteen pyrkivästä kielenkäyttötavasta. Lisäksi liittosanojen määrä on muihin erikoiskielen kielimuotoihin verrattuna suurempi varsinaisessa erikoiskielessä. Semanttisesti taas ajokoiraharrastuksen varsinainen erikoissanasto, erityisesti sääntökirjasta poimittu sana-aines, edustaa hyvin neutraalia ja yksiselitteistä linjaa. *Ajokoiramies*-lehdestä kerätyt lekseemit sitä vastoin ovat semantiikaltaan jo hieman slangimaisempia, sillä lehden kirjoittajakunta koostuu tavallisista harrastajista.

Ajokoiraslangi eli ajokoiraharrastajien jargon sisältää runsaasti lyhennesanoja ja slangimuodosteita. Kyseinen ominaisuus onkin hyvin tyypillistä puhutulle kielelle sekä sille kielelle, jota käytetään Internetin keskustelupalstoilla. Myös verbi-idiomeja, joille ominaista on tunnepitoisuus, on runsaasti juuri nauhoitetun puheaineiston lekseemeissä. Semanttisesta näkökulmasta ajokoiraharrastajien slangia voisi luonnehtia affektiseksi ja paljon merkityksenmuutoksia sisältäväksi erikoiskieleksi.

Rakenteeltaan populaaristetun erikoiskielen termit eroavat muiden erikoiskielen kielimuotojen termeistä siinä, että niissä on suhteessa enemmän johdoksia. Johdosten suurta määrää olen pyrkinyt selittämään sillä, että lehteen kirjoittavat ammatti- tai harrastelijatoimittajat, joilla on kielenkäyttö paremmin hallussa kuin tavallisella harrastajalla, joten heidän valmiuksiinsa kuuluu myös innovatiivisempi kielenkäyttö ja sananjohdon taito. Synonyymejä tarkastellessa tuli ilmi sellainen rakenteellinen seikka, että joissain tapauksissa populaaristettu erikoiskieli on kompleksisempää kuin muut varieteetit. Toisin sanoen termit ovat pidempiä ja moniosaisempia, sillä niiden merkitys täytyy useampia sanoja käyttäen avata asiaan perehtymättömälle vastaanottajalle. Kuitenkin termeissä oli myös paljon samoja kuin varsinaisessa erikoiskielessä ja slangissa, joten kenties *Koiramme*-lehden sijasta olisi ollut produktiivisempää käyttää populaaristetun erikoiskielen tutkimiseen esimerkiksi sanomalehtien ajokoirista kertovia uutisia ja artikkeleja.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

Ajokoiramies-lehdet 2/09, 2/10, 2/11 ja 3/11
Ajokokeen säännöt ja ohjeet (AJOK ja BEAJ) (Voimassa 1.8.2005 alkaen.)
Koiramme-lehdet 3/2004, 9/2004, 12/2004, 10/2009, 12/2009, 1–2/2010, 11/2010, 12/2010, 1–2/2011, 3/2011 ja 5/2011
Nauhoitettu keskusteluaineisto (Ilomantsi 12.9.2009 ja Ilomantsi 3.10.2009 yht. 2 h 47 min)
Suomen Ajokoirajärjestön keskustelupalsta:
<<http://www.ajokoirajarjesto.info/keskustelu/>>

Painetut lähteet

- Ajokokeen säännöt ja ohjeet* (AJOK ja BEAJ) 2005.
ALHO, IRJA – KAUPPINEN, ANNELI 2008: Käyttökielioppi. Helsinki: SKS.
ANTTILA, RAIMO 1976: Affektiivis[-deskriptiivis-onomatopoeettis]ten sanojen asema kielen merkkisysteemissä. – *Virittäjä* s. 126–132.
CANNELIN, KNUT 1932: *Finska språket. Grammatik och ordbildningslära*. Helsinki: Holger Schildts förlag.
COSERIU, EUGENIO 1977: Inhaltliche Wortbildungslehre (am Beispiel des Typs “coupe-papier”). – Herbert E. Brekle ja Dieter Kastovsky (toim.), *Perspektiven der Wortbildungsforschung* s. 48–61. Bonn: Bouvier Verlag Herbert Grundmann.
CRUSE, D. A. 1986: *Lexical semantics. An introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
CULLER, JONATHAN 1981: The Turns of Metaphor. – *The Pursuit of Signs: Semiotics, Literature, Deconstruction*. New York: Cornell University Press.
ENVALL, MATTI 2005: *Suomenajokoiraa & Ajokoirametsästys*. Oulu: Suomen Ajokoirajärjestö.
FKK 1918 = Finska Kennelklubben -järjestön vuosikirja 1918.
HAAPALA, VESA 2003: Kutsuja, hyppyjä, tilavaa puhetta. Pentti Saarikosken myöhäistuotannon metonymisia ratkaisuja. – Vesa Haapala (toim.), *Kuvien kehässä. Tutkielma kirjallisuudesta, poetiikasta ja retoriikasta* s. 144–182. Helsinki: SKS.
HAARALA, RISTO 1981: *Sanastotyön opas*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
——— 1989: Sanat tiedon ja taidon palveluksessa. – Jouko Vesikansa (toim.), *Nykysuomen sanavarat* s. 259–275. Helsinki: WSOY.
——— 1994: Lääketieteen erikoiskieli. – *Lääketieteen kieliopas* s. 68–74. Helsinki: Duodecim.
HAKULINEN, AULI – OJANEN, JUSSI 1976: *Kielitieteen ja fonetiikan termistöä*. Helsinki: SKS.
HAKULINEN, LAURI 1979: Suomen kielen rakenne ja kehitys. Keuruu: Otava.
HOFFMANN, LOTHAR 1982: Probleme und Methoden der Fachsprachenforschung. – José Rodriguez Richart, Gisela Thome & Wolfram Wilss (toim.), *Fachsprachenforschung und -lehre* s. 1–14. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
HOPIA, PÄIVI 1995: *Paperialan sanastoa Varkauden tehtailta*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto.
HÄKKINEN, KAISA 1997: *Mistä sanat tulevat?* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
HÄMÄLÄINEN, SIMO 1963: Suomalainen sotilasslangi. Ensimmäinen osa: Sanasto. Helsinki: SKS.

- IISA, KATARIINA – PIEHL, AINO 1992: *Virkakielestä kaikkien kieleen*. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- ITKONEN, ERKKI 1966: *Kieli ja sen tutkimus*. Helsinki: WSOY.
- ITKONEN, TERHO 1970: Avoimuudesta tunnettuuteen. Huomioita nykysuomen ominaisuudennimistä. – *Virittäjä* s. 221–235.
- JUMPPANEN, HENNA 2002: *ATK-alan verbeistä*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto.
- JUSSILA, RAIMO 1996: Kuinka sanasto karttuu. – Pitkänen, Ritva Liisa; Suni, Helena; Tanner, Satu (toim.), *Kielen kannoilla* s. 213–228. Helsinki: Edita.
- JYRKÖNEN, RIINA 2002: Ajokoirakokeiden sanastoa. Harjoitustyö. Joensuun yliopisto.
- KALLIOKUUSI, VIRPI 1999: Määrittelyn monet kasvot. – *Toimikunnista termitalkoisiin* s. 43–57. Helsinki: Tekniikan Sanastokeskus.
- KANGASNIEMI, HEIKKI 1997: *Sana, merkitys, maailma. Katsaus leksikaalisen semantiikan perusteisiin*. Helsinki: Finn Lectura.
- KARIHALME, OILI 1996: *Muotoilun teoriasanaston termistyminen*. Vaasa: Acta Wasaensia. ——— 1999: *Tieto, tilanteet ja erikoiskieli*. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja.
- KARTTUNEN, KAARINA 1989: Stadi on hervoton pleisi. – Jouko Vesikansa (toim.), *Nykysuomen sanavarat* s. 151–164. Helsinki: WSOY.
- KOIVUSALO, ESKO 1979: Mitä on yleiskieli? – *Virittäjä* s. 216–221.
- KOSKI, MAUNO 1978: Suomen sananjohdon perustyyppit. – *Papers from the Conference on General Linguistics*. SKYJ. s. 103–117. Turku: SKY. ——— 1992: Erilaisia metaforia. – Lauri Harvilahti ym. (toim.), *Metafora. Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin*. s. 13–32. Helsinki: SKS.
- KUIRI, KAIJA 2000: *Semantiikan peruskurssi. Luennot ja harjoitukset*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- LAURÉN, CHRISTER – NORDMAN, MARIANNE 1987: *Från kunskapens frukt till Babels torn. En bok om fackspråk*. Stockholm: Liber. ——— 1996: Hur exklusivt är fackspråket? – Laurén, Christer & Nordman, Marianne (toim.), *Fackspråk i olika kontexter. Forskning i Norden* s. 123–129. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja.
- LILJEBERG, DENNIS (toim.) 1992: *Svenska Stövarklubben 1912 – 1992*. Ruotsi: Svenska Stövarklubben.
- LYYTIKÄINEN, PENTTI 1961: *Suomen ajokoirat ja niiden harrastajat*. Helsinki: Meder Offset.
- LÄNTINEN, AARRE 1993: *Suomen Ajokoirajärjestön historia 1902–1992*. Jyväskylä: Gummerus.
- MIKONE, EVE 2002: *Deskriptiiviset sanat. Määritelmä, muoto ja merkitys*. Helsinki: SKS.
- MÖHN, DIETER 1975: Fach- und Gemeinsprache. Zur Emanzipation und Isolation der Sprache. – Wilfried Klute (toim.), *Fachsprache und Gemeinsprache* s. 33–48. Frankfurt am Main: Verlag Moritz Diesterweg.
- NAHKOLA, KARI 1999: Nykyslangin sananmuodostusoppia. – *Virittäjä* 103 s. 195–221.
- NIEMIKORPI, ANTERO 1996: *Liekepostista tuikeilmaisimeen ja sulhasesta kuraenkeliin. Erikoiskielten rakenteellisesta ja tyylillisestä vaihtelusta*. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 1999: Yleiskielen ja erikoiskielten raja – veteen piirretty viiva. – *Terminfo* 4 s. 12–16.
- NUOPPONEN, ANITA 1999: Mihän terminologian teoriaa ja menetelmiä voidaan hyödyntää? – *Toimikunnista termitalkoisiin* s. 91–98. Helsinki: Tekniikan Sanastokeskus.
- NUUTINEN, OLLI: Käännöslainat. – Jouko Vesikansa (toim.), *Nykysuomen sanavarat* s. 110–126. Helsinki: WSOY.
- PAUNONEN, HEIKKI & MARJATTA 2000: *Tsennaaks Stadii, bonjaaks slangii. Stadin slangin suursanakirja*. Helsinki: WSOY.
- PITKÄNEN, KAARINA 2008: *Suomi kasvitiiteen kieleksi. Elias Lönnrot termistön kehittäjänä*.

SKST 1164. SKS.

- PITKÄNEN, MIRJA 1997: Oletko ystävä, tuttava vai kaveri? – *Kielikello* 2 s. 22–25.
- RANTALAINEN, PIRJO 1987: Äidinkielenopetuksesta sekä termeistä ja ”termeistä”. – *Kielikello* 4 s. 30–31.
- RAVILA, PAAVO 1952: Onomatopoeettisten ja deskriptiivisten sanojen asema kielen äännesysteemissä. – *Virittäjä* s. 262–274.
- RIIKONEN, JYRKI 1992: *Erälehtien uudissanastoa*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto.
- RINTALA, PÄIVI 1978: Sananjohdon produktiivisuudesta ja sen rajoituksista nykysuomessa. – Alho Alhoniemi ym. (toim.), *Rakenteita. Juhlakirja Osmo Ikolan 60-vuotispäiväksi*. Turku: Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja.
- RITVOLA, YRJÖ 1967: *Ajavat koirat*. Helsinki: Tammi.
- RÄIKKÄLÄ, ANNELI 1986: Yhdyssana vai sanaliitto? – *Kieliviesti* 2 s. 7–11.
- RÄISÄNEN, ALPO 1986: Sananmuodostus ja konteksti. – *Virittäjä* s. 155–163.
- 1978: Kantasanan ja johdoksen suhteesta. – *Virittäjä* s. 321–344.
- 1987: Miten uudet *aa*, *ää* -loppuiset supistumaverbit tulevat nykysuomeen? – *Virittäjä* s. 491–502.
- 1990: Yhdyssanojen merkitysoppia. – *Kielikello* 4 s. XX–XX.
- SAJAVAARA, PAULA 1989: Vierassanat. – Jouko Vesikansa (toim.), *Nykysuomen sanavarat* s. 64–109. Helsinki: WSOY.
- Sanastotyön käsikirja* 1989 Jyväskylä: Gummerus.
- SAUKKONEN, PAULI 1973: Suomen kielen yhdyssanojen rakenne. – *Commentationes Fennougricae in honorem Erkki Itkonen* s. 332–339. Helsinki: Suomalais-ugrilainen Seura.
- 1984: *Mistä tyyli syntyy?* Helsinki: WSOY.
- SCHIPPAN, THEA 1992: *Lexikologie der deutschen Gegenwartsprache*. Tübingen: Max Nimeyer Verlag.
- SCHRÖDER, HARTMUT 1990: *Research on languages for special purposes and text theory*. Vaasa: Vaasan korkeakoulun julkaisuja.
- SIVONEN, JARI 2002: Akrobatiaa yleis- ja ammattikielen välillä. – *Kielikello* 4 s. 19–21.
- SIVULA, JAAKKO 1989a: Deskriptiiviset sanat. – Jouko Vesikansa (toim.), *Nykysuomen sanavarat* s. 165–181. Helsinki: WSOY.
- 1989b: Synonyymit. – Jouko Vesikansa (toim.), *Nykysuomen sanavarat* s. 183–199. Helsinki: WSOY.
- SKES = Suomen kielen etymologinen sanakirja 1962. Helsinki: Suomalais-ugrilainen seura.
- SMS = Suomen murteiden sanakirja 1994. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- SO = Svensk ordbok 2009. Stockholm: Svenska Akademien.
- SOPANEN, MIA 2000: *Kaiken maailman gägit ja blinkersit. Ravi- ja ratsastussanaston lainautuminen suomen kieleen*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto.
- SUOMALAINEN, JOHANNA 2002: Erikoiskielestä yleiskieleen – termeistä sanoiksi. – *Kielikello* 1 s. 18–21.
- STRENG, H. J. 1915: *Nuoremmat ruotsalaiset lainasanat vanhemmassa suomen kirjakielessä*. Helsinki: SKS.
- STRÖMMAN, SOLVEIG 1995: *En term – två språk. Studier I fackslang*. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja.
- SUONUUTI, HEIDI 1999: Käsitemanalyysi työmenetelmänä. – *Toimikunnista termitalkoisiin* s. 29–42. Helsinki: Tekniikan Sanastokeskus.
- TIAINEN, JAANA 2004: *Afasiasta äkkilähtöön*. – *Mistä hoitoalan sanat tulevat?* Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto.
- TIITTULA, LIISA 1992: *Puhuva kieli. Suullisen viestinnän erityispiirteitä*. Loimaa: Finn Lectura.
- TUNKELO, E. A. 1906: Vierasperäisten sanain oikeinkirjotuksesta. – *Virittäjä* s. 148–156.

- 1907: Vierasperäiset sanat. – *Virittäjä* s. 53–89.
- TURNER, G. W. 1973: *Stylistics*. Middlesex: Penguin Books Ltd.
- TYYSTERI, LAURA 2009: *Erikoiskielen yhdyssanojen rakenne erikoiskielen erityisluonteen kuvaajana*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.
- VALTONEN, ANU 2009: Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? – Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.), *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* s. 223–241. Jyväskylä: Gummerus.
- VESIKANSA, JOUKO 1989: Yhdyssanat. – Jouko Vesikansa (toim.), *Nykysuomen sanavarat* s. 213–258. Helsinki: WSOY.
- VISTI, JUSSI 2004: *Tietotekniikan nimitykset suomen kielessä*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto.
- WANDRUSZKA, MARIO 1975: Fachsprachen. – Wilfried Klute (toim.), *Fachsprache und Gemeinsprache* s. 12–14. Frankfurt am Main: Verlag Moritz Diesterweg.

Verkkolähteet

- ELLIS, J. – URE, J. N. 1976: Registers. – Butler, C. S. – Hartmann R. R. K. (toim.), *A Reader on Language Variety. Volume 1. Exeter Linguistic Studies* s. 39–47. Exeter: University of Exeter. <<http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED139257.pdf>> 18.10.2011
- ISKT = Ison suomen kieliopin termien määritelmää
<<http://kaino.kotus.fi/cgi-bin/visktermit/visktermit.cgi>>
- Kielitoimiston sanakirja =
<<http://mot.kielikone.fi/mot/joyo/netmot.exe?motportal=80>> 7.10.2009
- Ruotsalaiset ajokoesäännöt = <<http://www.stovare.se/document/JPR-REGLER.pdf>>
- SAJ = <http://www.ajokoirajarjesto.fi/tietoa/tule_mukaan_kenneltoimintaan/> 22.11.2009
- Suomenajokoiran rotumääritelmä =
<<http://www.kennelliitto.fi/NR/rdonlyres/44E53ED3-CF19-4EC3-A235-80FB68E77F25/0/suomenajokoirat207.pdf>> 1.9.2011
- Terminologian sanasto = <<http://www.tsk.fi/tiedostot/pdf/TerminologianSanasto.pdf>> 7.10.2009
- TYYSTERI, LAURA 2010: Yhdyssanatermien rakenne erikoiskielen erityisluonteen kuvaajana. VAKKI:n julkaisu, N:o 37 s. 350–360. Vaasa.
<http://www.vakki.net/publications/2010/VAKKI2010_Tyysteri.pdf> 9.11.2011
- VAKKI = <<http://vakki.net/toiminta.php>> 15.9.2011

Liitteet

LIITE 1: Tutkimusaineisto

Termi	Määritelmä	Sana- luokka	Sääntökirja	Ajokoiramies	Nauhoitettu puheaineisto	Keskustelupalsta	Koiramme
Yhdys sanat							
ajattamisaika	ajettavan ajamiseen käytettävissä oleva aika	SUB	X				
ajattamiskausi	kausi, jolloin koiralla saa ajattaa riistaa	SUB		X			
ajatuskeli	riistan ajamiseen hyvä sää	SUB			X		
ajoaika	koiran ajama aika	SUB	X	X			X
ajoaika	ajettavan ajamiseen käytettävissä oleva aika	SUB					X
ajoerä	ajamiseen tarkoitettu kokeen osa	SUB	X				
ajohaukku	koiran ajoääni	SUB					X
ajokeli	sää, jossa ajo tapahtuu	SUB					X
ajokoe	ajokoirien käyttökoe	SUB	X	X		X	X
ajokoesäännöt	ajokokeissa noudatettavat säännöt	SUB	X				
ajokoetapahtuma	tapahtuma, johon kuuluu 1-2 ajokoetta ja oheisohjelma	SUB	X				
ajokoira	riistaa ajava koira	SUB					X
ajokoirahenkilö	ajokoiraharrastaja	SUB		X			
ajokoiraihminen	ajokoiraharrastaja	SUB					X
ajokoiramies	ajokoiraharrastaja	SUB		X			X
ajokoiraväki	ajokoiraharrastajat	SUB					X
ajokokeet	ajokoirien käyttökoe	SUB			X		X
ajokuningas	Kilpa-ottelun voittaja	SUB	X			X	X
ajolenkki	ajettavan ja koiran peräkkäin juoksema lenkki	SUB					X
ajolöyisyys	koiran ajon aikana tekemä virhe	SUB	X				
ajominuutit	aika, jonka koira on ajanut riistaa	SUB		X			X
ajotaito	taito seurata riistaa ajaen	SUB	X		X	X	X
ajotaitonumero	ajotaidosta annettu numeraalinen arvostelu	SUB			X		
ajotaulukko	arvostelukortin taulukko, johon ajo merkitään	SUB	X	X			
ajotyylit	tapa haistella (ilmasta / maasta)	SUB				X	
ajotyöskentely	koiran työskentelytehokkuus ajon aikana	SUB					X
ajovaihe	ajoerä	SUB	X				
ajovauhti	vauhti, jolla koira ajaa ajettavaa	SUB					X
ajovoittaja	beagle-Suomenmestari	SUB	X				X
Ajovoittaja-ottelu	beaglejen Suomenmestaruuskilpailu	SUB					X
ajovoitto	ajokokeen voitto	SUB					X
ajuekoira	koira, joka työskentelee ajueessa	SUB					X
ansiopisteet	positiiviset ominaisuuspisteet	SUB	X				X
aputuomari	entisajan säännöissä avustava tuomari	SUB					X
arvostelukortti	ajokokeen arvostelukortti	SUB	X	X			
haku aika	aika, jona koiran on määrä löytää ajettava	SUB	X		X		X
haku aika	aika, joka koiralta on kulunut ajettavan löytämiseen	SUB	X				X

hakulenkki	lenkki, jonka koira tekee etsiessään ajettavaa maastosta	SUB			X		
hakulöyisyys	koira haukkuu hakiessa, vaikka riista ei ole vielä liikkeellä	SUB	X	X	X		X
hakumatka	matka, jonka koira on kulkenut hakiessaan riistaa	SUB				X	
hakuminuutit	aika, joka koiralta on kulunut ajettavan löytämiseen	SUB					X
hakunumero	hakutyöskentelystä annettu numeerinen arvostelu	SUB	X			X	
hakupisteet	hakutyöskentelystä annettu numeerinen arvostelu	SUB		X			
hakutaulukko	arvostelukortin taulukko, johon merkitään haun aikaiset tapahtumat	SUB	X				
hakutyöskentely	koiran työskentelytehokkuus haun aikana	SUB				X	
haukkukynnys	kertoo, kuinka vanhalle jäljelle koira haukkuu	SUB				X	
haukkunumero	haukusta annettu numeerinen arvostelu	SUB	X		X		
haukkutiheys	tiheys, jolla koira haukkuu	SUB					X
haukkuääni	ääni, jonka koira tuottaa ajaessaan riistaa	SUB					X
herkkähaukkuinen	haukkuu liian herkästi	ADJ					X
hukansiirtohaukku	koira haukkuu ollessaan hukalla, mutta etenee koko ajan	SUB			X		
hukkapaikka	paikka, jossa hukka on tapahtunut	SUB				X	
hukkatyöskentely	koiran työskentelytehokkuus hukan aikana	SUB	X			X	
hyvähaukkuinen	kauniin ajoäänen omaava	ADJ				X	
hyvävainuinen	hyvän hajuaistin omaava	ADJ					X
ilmavainu	koiran tapa haistella, ottaa hajun ilmasta	SUB				X	
ilmavainuinen	vainuaa ilmasta	ADJ	X				
intonumero	metsästysinnosta annettu numeerinen arvostelu	SUB				X	
irtilaskuaika	aikaväli, jolloin koira täytyy päästää irti metsään hakemaan riistaa	SUB	X				
irtilaskupaikka	paikka, jossa koira lasketaan irti	SUB	X		X		
jahtikausi	metsästyskausi, syyskuun alusta helmikuun loppuun	SUB					X
jahtikaveri	ajokoira	SUB					X
jahtivouti	ajokokeen toimihenkilö	SUB	X				
jälkitarkka	vainuaa maasta	ADJ	X			X	X
jälkivainuinen	hakee ja ajaa jäljeltä	ADJ					X
jäniksenajuri	jänistä ajava ajokoira	SUB					X
jänisajo	jänisajo	SUB				X	X
jäniskisat	jäniksenajokoe	SUB					X
jäniskoe	jäniksenajokoe	SUB					X
jäniskoira	jänistä ajava suomenajokoira	SUB			X		X
jäniskuski	ajokoira	SUB			X		
jänismestaruus	venäjänajokoirien jäniksenajon SM-voitto	SUB					X
jänispiiska	jänistä ajava ajokoira	SUB			X		X
jänisvapaa	kettukoira, joka ei aja jänistä	ADJ			X		
kakkostulos	2. palkintosija	SUB					X
karkkojänis	jänis, joka on lähtenyt liikkeelle karkotettuna	SUB	X		X		
karppakeli	lumenpinta on kova ja -hanki kantaa jänistä muttei koira	SUB			X		
kenneljänis	hyvin juokseva isokokoinen jänis	SUB				X	X
kenraalihukka	ks. loppuhukka	SUB					X
keskuspaikka	kokeen pääpaikka, johon kokoonnutaan ennen maastoon lähtöä ja sieltä poistulon jälkeen	SUB	X				X

Kettukilpa	suomenajokoirien ketunajon Suomenmestaruusottelu	SUB		X			X
kettukoe	ketunajokoe	SUB					X
kettukoira	kettua ajava ajokoira	SUB		X			X
kettukuningas	kettua ajavien suomenajokoirien Suomenmestaruusottelun voittaja	SUB		X			
kettulinja	koirasuku, jossa pyritään pelkkään ketunajominaisuuteen	SUB					X
kettumies	kettukoilaharrastaja	SUB					X
kettupiiska	kettua ajava ajokoira	SUB		X			
kettusuku	koiran suku, jossa on kettua ajavia ajokoiria	SUB		X			
kettu-uskollisuus	ajaa vain kettua	SUB		X			
kettuverisyys	ajokoiran perimässä on taipumusta ketunajoon	SUB					X
ketunajuri	kettua ajava ajokoira	SUB		X			X
kiihkeähaukkuinen	koira, jonka haukku on kiihkeää	ADJ		X			
Kilpa-ottelu	suomenajokoirien Suomenmestaruusottelu	SUB	X				X
kilvankävijä	koira, joka on osallistunut Kilpaan	SUB		X		X	
koealue	koemaasto	SUB	X				
koe-erä	ajokokeen erä	SUB	X	X			X
koejänis	kokeissa hyvä jänis, ei liian pieni eikä liian iso	SUB			X		
koekausi	aika, jolloin kokeita voidaan järjestää	SUB		X			
koekoira	koira, joka on ominaisuuksiltaan sellainen, että sen kanssa on hyvä käydä kokeissa	SUB		X			
koekoira	kokeeseen osallistuva koira	SUB					X
koekunto	koiran fyysinen ja henkinen kunto	SUB					X
koemaasto	maastonkohta, jossa koiran koettelu tapahtuu	SUB	X	X			X
koepaikka	kokeen keskuspaikka	SUB		X			
koepäivä	päivä, jolloin koe järjestetään	SUB	X	X			X
koepäällikkö	koetoimikunnan puheenjohtaja	SUB	X				
koepöytäkirja	kokeessa täytettävä virallinen lomake, johon merkitään jokaisen kokeeseen osallistuneen koiran tulos sekä muita tietoja kokeesta ja sen kulusta	SUB	X				
koeryhmä	kokeen maastoryhmä, johon kuuluu koiran lisäksi koiranohjaaja, ryhmätuomari ja palkintotuomari sekä mahdollisesti maasto-opas	SUB	X				X
koesuoritus	koiran maastossa tekemä suoritus	SUB	X				
koetapahtuma	koepäivät ja oheistoiminta	SUB		X			
koetoimikunta	kokeen järjestämisestä vastaava toimikunta	SUB	X				
koetoiminta	kokeisiin osallistuminen	SUB					X
koetoimitsija	kokeen toimihenkilö	SUB	X				
koetteluaika	aika, jona koiran koettelu tapahtuu	SUB	X				
koetulos	ajokokeessa koiran saavuttama tulos	SUB			X		
koetuomari	palkintotuomari	SUB		X			
koirankuljettaja	ks. koiranohjaaja	SUB			X		
koiranohjaaja	henkilö, joka ohjaa koiraa kokeessa ja tekee sitä koskevat päätökset	SUB	X				
kokonaishaku aika	aika, joka koiralla on kokonaisuudessaan kahden jäniksen löytämiseen	SUB	X				
konjakkivalio	koira on saavuttanut valionarvon, kun tuomareille on juotettu riittävästi konjakkia	SUB		X			
korpijänis	vain metsässä juokseva jänis	SUB			X		
kotimaasto	sellainen maasto, jossa itse harjoittelee koiran	SUB					X

	kanssa						
kylmähaku	haku ilman yöjälkeä	SUB		X			X
käyttöominaisuus	yleiskäsite koiran haku- ja ajo-ominaisuuksille, rakenteelle jne.	SUB				X	
laajahakuinen	hakee laajalta alalta	ADJ		X			
lisähaku	ylimääräinen hakuerä	SUB		X			
lisätietonumerot	numerot, jotka eivät vaikuta kokonaispistemäärään, mutta antavat lisätietoja sekä suuntaaviivat ominaisuuspisteille	SUB	X				
loppuhukka	yli 40 min pituinen hukka	SUB		X			
lumijälki	jälki, joka on jäänyt lumeen jäniksen juostessa	SUB					X
lumikeli	kun lunta on maassa sen verran, että jäniksen jälkiä pystyy seuraamaan vaivatta näön perusteella siellä, missä ajo tapahtuu	SUB	X				
luppoaika	aika, jolloin koiraa ei saa päästää irti	SUB		X			
lähihakuinen	hakee vain läheltä	ADJ					X
maastoarvonta	tapahtuma, jossa jokaiselle koiralle arvotaan oma maasto	SUB		X			
maastokierros	kierros, jolla ihmiset pääsevät näkemään koiria työskentelemässä eri maastoissa	SUB					X
maastokortti	ajokokeen arvostelukortti	SUB		X			
maastomestari	maastoista vastaava henkilö	SUB					X
maastotuomari	ajokokeen palkintotuomari	SUB		X		X	X
metsästysinto	halukkuus työskennellä metsässä	SUB	X	X	X		X
metsästysintoinen	koira, jolla on hyvä metsästysinto	ADJ		X			
miinus pisteet	ks. tappiopisteet	SUB			X		X
moniääninen	ajohaukku, jossa on monia eri sointuja	ADJ					X
Mööpeliajot	kansainvälinen ajokoe Jurvassa, jonka palkintoina on huonekaluja	SUB		X			X
näkölähtö	jänis lähtee liikkeelle aivan koiran edestä	SUB			X		
ominaisuuspisteet	ansiopisteet ja tappiopisteet	SUB	X				
palkintosija	tulos, joka on yltänyt pisteiltään vähintään 3. palkintoon	SUB	X		X		X
palkintotuomari	koiraa maastossa arvosteleva tuomari	SUB	X				X
palkintotuomari-harjoittelija	harjoittelua suorittava tuleva ajokokeen palkintotuomari	SUB	X				
palkintotuomarikortti	palkintotuomarina toimimiseksi edellytetty asiakirja	SUB	X				X
palkintotuomarikurssi	kurssi, jolla palkintotuomareita koulutetaan	SUB	X				X
palkintotuomariryhmä	kahdesta tai kolmesta palkintotuomarista koostuva ryhmä, joka arvostelee koiran koepäivän aikana	SUB	X				
paluuperät	jänis juoksee omia jälkiään takaisin päin ja hyppää sivuun	SUB			X		
perselähtö	ks. näkölähtö	SUB				X	
perslähtö	ks. näkölähtö	SUB			X		
perälähtö	ks. näkölähtö	SUB				X	
pienajokoira	pienikokoinen ajokoira	SUB					X
pikkunumerot	ks. lisätietonumerot	SUB			X		
pitkäkoe	kahden viikon ajokoe	SUB				X	
pomppujänis	ks. Karkkojänis	SUB			X		
putkiajo	sujuva ajo	SUB			X		
pöytäkirja	koirakohtainen koepöytäkirja	SUB			X		
pöytäkirjalomake	kokeessa täytettävä virallinen lomake, johon merkitään jokaisen kokeeseen osallistuneen	SUB	X				

	koiran tulos sekä muita tietoja kokeesta ja sen kulusta							
reppukokeet	ajokoe, jossa koiranohjaaja tuo mukanaan eväät tuomareille, koska tarjolla ei ole ruokaa	SUB			X			
reppumies	ajokoiraharrastaja, joka ei käy ajokoirakokeissa	SUB			X	X		
riistaverinen	koira, joka on kiinnostunut riistasta	ADJ						X
ryhmänjohtaja	maastoryhmän johtaja, joka tekee metsässä lopulliset päätökset	SUB	X					
ryhmätuomari	ks. ryhmänjohtaja	SUB	X	X	X			X
sarjahaukku	koira haukkuu sarjoissa	SUB			X			
sujuva-ajoinen	sujuvasti ajava koira	ADJ					X	
sukupuolileima	haukun ominaisuus; haukun perusteella voidaan äänen korkeudesta riippumatta päätellä, onko kyseessä uros vai narttu	SUB	X					
sääilykkönen	tulos, joka ylittää juuri ykköstuloksen pisterajan	SUB					X	
tappiopisteet	negatiiviset ominaisuuspisteet	SUB	X					
tieajo	tiellä tapahtuva ajo	SUB					X	
tieajuri	koira, joka pystyy ajamaan tiellä kulkevaa jälkeä	SUB		X			X	
tiehukka	tiellä tapahtunut hukka	SUB	X		X			
tietyöskentely	tiellä tapahtunut ajo tai hukan selvittely	SUB			X			
tuomarihukka	hukka, joka syntyy siitä, etteivät tuomarit ole kuulleet ajoa	SUB		X				
tuomarikokelas	harjoittelua suorittava tuleva ajokokeen palkintotuomari	SUB	X					
tuomariryhmä	palkintotuomari ja ryhmätuomari	SUB		X				
tupulilähtö	ks. näkölähtö	SUB			X			X
tähtivalio	ajokoira, joka on käyttövalion arvon saavutettuaan ajanut vielä kaksi kertaa kahtena peräkkäisenä päivänä ykköstulokset	SUB		X				
vainuamistapa	kuinka koira vainuaa, ilmasta vai maasta	SUB	X					
varamaasto	varalle varattu maasto, johon siirrytään, jos varsinaisessa arvotussa maastossa ei ole mahdollista koetella koira	SUB	X	X				
voittajaluokka	ylempi kilpailuluokka	SUB						X
yhteydenotto	koira käy ohjaajan luona hakulenkien välissä	SUB			X			
ykköstulos	1. palkintosija	SUB		X				X
ylituomari	ajokokeen ylituomari	SUB	X	X	X			X
ylituomarikortti	ylituomarina toimimiseen oikeuttava kortti	SUB						X
ylituomariryhmä	ylituomari, sihteeri ja ylituomarin autonkuljettaja	SUB		X				X
yöjalki	jäniksen yön aikana liikkeessaan tekemä jälki	SUB	X	X	X	X	X	X
yöjalkihaku	haun osuus, jossa koira selvittää yöjälkeä	SUB		X				
yöjalkityöskentely	yöjalkien seuraaminen ja selvittäminen	SUB	X					
yökenttä	jäniksen yösynnöspaikka	SUB			X			
Liittosanat								
Idän valinta	Idän lohkon karsintakilpailu Kilpaan	LIIT.S						X
jäljetön haku	koira etsii maastosta yöjälkeä	LIIT.S	X					
jäljetön maasto	maasto, jossa ei ole yöjälkeä	LIIT.S	X	X				
jäniksenajon SM-kisa	ks. Kilpa-ottelu	LIIT.S						X
kahden viikon ajokoe	koe, jossa kahden viikon aikana koiran omistaja voi päättää, minä päivänä ja missä hän haluaa koiran koettelon tapahtuvan	LIIT.S	X					
kahden viikon koe	ks. kahden viikon ajokoe	LIIT.S	X	X			X	X

kaksituntinen ajo	120 minuutin ajo	LIIT.S						X
Kilvan kävijä	koira, joka on osallistunut Kilpaan	LIIT.S						X
kohtuuton häiriö	ajo menee sellaiseen paikkaan, että koiran on vaarallista työskennellä siellä	LIIT.S	X		X			X
koirakohtainen lomake	virallinen lomake, johon kokeen sihteeri merkitsee koiran arvostelun lisätietoiheen	LIIT.S	X					
koirakohtainen pöytäkirja	virallinen lomake, johon kokeen sihteeri merkitsee koiran arvostelun lisätietoiheen	LIIT.S	X					
korkeajalkaisten ajokoirien ajokoe	ks. AJOK	LIIT.S						X
kuuma jälki	yöjälki tai tuore jälki	LIIT.S			X			
loppusyksyn koira	koira, joka toimii hyvin loppusyksystä	LIIT.S					X	
paljas maa	ei lumikeli vaan sula	LIIT.S	X		X			
piirin kisat	piirinmestaruuskilpailut	LIIT.S						X
piirin kokeet	piirinmestaruuskilpailut	LIIT.S			X			
pitkä koe	ks. kahden viikon ajokoe	LIIT.S					X	
sininen kirja	ajokokeen sääntökirja	LIIT.S			X			
sulan tulos	sulanmaan tulos	LIIT.S					X	
sulien aikaan	sulanmaan aikaan, ei lumikelillä	LIIT.S					X	
tyhjä haku	koira ei löydä maastosta lainkaan ajettavaa	LIIT.S		X				
tyhjä maasto	maasto, jossa ei ole ajettavaa	LIIT.S					X	
täysi ajo	120 minuutin ajo	LIIT.S		X				
täysi erä	120 minuutin ajo	LIIT.S						X
täysi haku	koira ei löydä maastosta lainkaan ajettavaa	LIIT.S		X				
täysiaikainen ajo	120 minuutin ajo	LIIT.S						X
vanhat jäljet	jo kertaalleen ajatut jäljet	LIIT.S	X					
ylituomarin loppupuheenvuoro	ylituomarin puhe, johon koe päättyy	LIIT.S	X					
ylituomarin puhuttelu	arvostelukorttien läpikäynti yhdessä ylituomarin kanssa	LIIT.S	X	X				
Johdokset								
ajaja	ajava koira	SUB					X	
ajamaton (koirasta)	koira, joka ei aja	ADJ					X	
ajattaa	antaa koiran ajaa	VER					X	X
ajava	hyvin ajava koira	ADJ					X	
ajettava	koiran ajama riistaeläin	SUB	X	X	X	X	X	X
ajo	koira seuraa ajettavaa haukkuen	SUB	X	X	X	X	X	X
ajokuninkuus	ajokuninkaan tittelin saavuttaminen	SUB						X
ajue	useamman koiran muodostama ryhmä, joka ajaa riistaa	SUB						X
ajuri	ajokoira	SUB		X			X	X
erä	kilpailuerä, sisältää haku- ja ajoerän	SUB			X			X
este	maastossa oleva este, esim. tie tai hakkuuaukko	SUB			X			
hakija	hakeva koira	SUB					X	X
haku	koira etsii jänistä	SUB	X		X			X
haukku	koiran ajoääni	SUB	X		X	X	X	X
herkkyys	koiran ominaisuus, kuinka herkästi koira haukkuu jäljelle	SUB		X				
herkkähaukkuinen	haukkuu liian herkästi	SUB						X
herättely	haukkuminen yöjäljellä	SUB		X				
hyvähaukkuinen	kauniin ajoäänen omaava	ADJ					X	

hyvävainuinen	hyvän hajuaistin omaava	ADJ					X
ilmavainuinen	ajaa ilmasta	ADJ	X				
ilmavainuisuus	hakee ja ajaa ilmasta	SUB					X
innokas	hyvän metsästysinnon omaava	ADJ				X	X
intohimoisuus	haukun ominaisuus, ilmentää ajotapahtuman kiihkeyttä, railakkuutta ja jännitystä	SUB	X				
jäljitellä	mennä jälkiä pitkin	VER			X		
jäljittää	mennä jälkiä pitkin	VER					X
jälkivainuinen	hakee ja ajaa jäljeltä	ADJ					X
katko	alle 5 minuutin hukka	SUB			X		
kertovuus	haukun ominaisuus, joka kertoo, voidaanko haukun laadusta päätellä, onko jänis lähellä vai kaukana koirasta	SUB			X		
keskeytys	koe keskeytetään esim. koiran loukkaannuttua	SUB				X	
kokeilu	koettelu	VER	X				
kolmonen	3. palkintosija	SUB		X			
kuuluvuus	haukun ominaisuus, kuinka kuuluva haukku on	SUB	X				
luopuminen	koiranohjaaja luopuu kokeesta, jättää sen kesken	SUB	X			X	
löysyys	koira haukkuu silloinkin, kun se ei ole riistan jäljellä	SUB				X	
maasto	metsänkohta, jossa koiran koettelu tapahtuu	SUB		X	X		X
metsästysintoinen	koira, jolla on hyvä metsästysinto	ADJ		X			X
palkitsematon	vastakohta palkitulle	ADJ					X
palkittu	saanut palkintosijoja sekä ajokokeissa että näyttelyissä	ADJ					X
startti	koekäynti	SUB				X	
sulkeminen	koiran koetteleminen keskeytetään tottelemattomuuden, löysyyden, tiukkuuden, sorkkaeläimen ajon tai koiranohjaajan sääntörikkomuksen vuoksi	SUB	X				
takajälkeenajo	koira ajaa jänistä väärään suuntaan	SUB		X			
tutkata	katsoa tutkasta, missä koira on	VER					X
vainu	hajuaisti	SUB					X
ykkönen	ensimmäinen palkintosija	SUB		X		X	X
ylituomaroida	toimia ylituomarina	VER					X
ylösottaja	hakija (oik. löytäjä)	SUB					X
Lyhenne sanat							
ajok	korkeajalkaisten / suurten ajokoirien ajokoe	SUB	X				
ajokoira	suomenajokoira	SUB		X	X		X
ajomiinus	ajolöysyysmiinus	SUB		X			
ajotulos	ajokoetulos	SUB		X			
amerikkalainen	amerikankettukoira	SUB		X			
beaj	beaglejen ajokoe	SUB	X				
erä	koe-erä	SUB	X				
ilma	ilmavainuinen	ADJ				X	
into	metsästysinto	SUB		X		X	
jälki	maavainuinen eli jälkitarkka	ADJ				X	
kaksipäiväiset	kaksipäiväiset ajokokeet	SUB			X		
kenraali	ks. Loppuhukka	SUB			X		
KILPA / Kilpa	suomenajokoirien Suomenmestaruusottelu	SUB		X		X	X

kirja	ajokokeiden sääntökirja	SUB			X		
koe	ajokoirien käyttökoe	SUB		X		X	X
kokeet	ajokoirien käyttökoe	SUB		X	X	X	X
kortti	ajokokeen arvostelukortti	SUB		X	X		
kortti	palkintotuomarikortti	SUB			X		
kuningas	kettukuningas	SUB		X			
kylmä (metsä)	ei hajua metsässä	ADJ			X		
lumi	lumikeli	SUB		X			
maasto	'koemaasto'	SUB					X
miinus	miinuspiste	SUB			X		
Mööpeli(t)	Mööpelijajot, ajokoe Pohjanmaalla	SUB			X	X	
paljas	paljas maa / sula maa	ADJ		X			
peeämii	puutteellinen metsästysinto	SUB			X		
ryhmä	koeryhmä	SUB	X		X		X
SAJ	Suomen Ajokoirajärjestö	SUB		X			
tuomari	ajokokeen palkintotuomari	SUB		X			X
tuomarikortti	ajokokeen palkintotuomarikortti	SUB				X	X
tuomarikurssi	palkintotuomarikurssi	SUB					X
tuomariryhmä	kahdesta tai kolmesta palkintotuomarista koostuva ryhmä, joka arvostelee koiran koepäivän aikana	SUB	X				
tyhjä	tyhjä hakuerä	ADJ			X		
täysi	120 minuutin ajo	ADJ		X	X		
venäläinen	venäjänajokoira	SUB		X			
yöjälkityö	yöjälkien seuraaminen ja selvittäminen	SUB	X				
Slangimuodosteet							
kenu	kenraalihukka	SUB			X		
pararit	paluuperät	SUB			X		
ryhmyri	ryhmänjohtaja	SUB			X		
Verbi-idiomit							
ajaa ilmavainulla	ajaa ilmasta haistellen	VER		X			
ajaa jäljestä	ajaa maata haistellen	VER		X			
ajaa jälkitarkasti	ajaa jälkeä maasta haistellen	VER	X				
ajaa paskaa	haukkua turhaan, ks. ajolöyisyys	VER			X		
ajaa takajälkeen	ajaa ajettavaa väärään suuntaan	VER	X				
ajaa takajälkeä	ajaa ajettavaa väärään suuntaan	VER	X				
ajaa tietä	ajaa tiellä olevia jälkiä	VER			X		
antaa ääntä	haukkua	VER					X
hakea henkselit	viedä koira kokeisiin, jossa se suljetaan	VER			X		
hakea tyhjä erä	ei löytää jänistä hakuajan puitteissa	VER					X
hakea tyhjä(t)	ei löytää jänistä hakuajan puitteissa	VER			X		
haukkua tyhjä	haukkua ilman jälkeä	VER	X				
lähteä karkkona	lähteä karkotettuna	VER			X		
lähteä tupulista	jänis lähtee liikkeelle aivan koiran edestä	VER			X		
olla hukalla	selvittää, minne hukassa oleva ajettava on mennyt	VER			X		
olla tiukassa	olla vaikeasti löydettävissä	VER					X
olla yöjäljellä	selvittää yöjälkeä	VER			X		

olla yöjäljessä	selvittää yöjälkeä	VER			X		
ottaa yhteyttä	käydä ohjaajan luona hakulenkkiä välissä	VER			X		
saada jalkeille	saada jänis juoksemaan, löytää jänis	VER	X		X		X
saada ylös	saada jänis juoksemaan, löytää jänis	VER					X
selvitellä tietä	selvitellä hukkaa tiellä	VER			X		
sulkea kokeesta	keskeyttää koe koiran tehtyä jotain väärää	VER					X
tehdä paluuperiä	juosta omia jälkiä takaisinpäin	VER					X
Merkityksenmuutokset							
(koiran) työkalut	lähinnä kypälät	SUB		X			
ajaa	seurata jänistä haukkuen	VER	X			X	
hakea	etsiä jänistä	VER	X		X	X	X
henkselit	sulkeminen	SUB			X		
herkkä	koira, jolla on matala haukkukynnys, haukkuu suhteellisen vanhalle (alle 20 min.) jäljelle	ADJ		X			
hukka	kohta, jossa koira eksyy riistan jäljiltä	SUB	X		X	X	X
höperrellä	ks. ajolöyisyys	VER			X		
itsenäinen	ei tarvitse ohjausta	ADJ					X
karata (ajo)	ajo menee kuulumattomiin	VER		X	X		
kiekaista	aloittaa ajo, antaa ääntä	VER			X		
koetella	olla kokeessa arvosteltavana	VER					X
kuljettaa	ajaa	VER			X		
kuskata	ajaa	VER			X		
lakana	koepöytäkirja	SUB			X		
laulaa	ajaa sujuvasti ja tiheällä haukulla	VER					X
luopua	koiranohjaaja luopuu kokeesta, jättää sen kesken	VER	X	X			X
löysätä	päästää irti	VER					X
merkata	koira kertoo, kun on löytänyt yöjäljen tai ajettava menee piiloon	VER			X		X
olla valmis	olla sellainen, ettei koiralle tarvitse enää opettaa mitään tai ettei se voi olla enää "parempi"	VER					X
ottaa matkaan	löytää jänis metsästä ja alkaa ajaa sitä	VER				X	
ottaa ylös	löytää jänis metsästä ja alkaa ajaa sitä	VER				X	
painaa	arvostella tahallaan huonosti	VER			X		
paperi(t)	ajokokeen arvostelukortti	SUB			X		X
perata	selvittää tarkasti	VER			X		
putki	120 minuutin ajo	SUB			X		
pyöreä	120 minuutin ajo	SUB			X		
päästellä	ajaa	VER				X	
rallatella	ajaa	VER					X
rastit	lisätietonumerot	SUB			X		
rastitukset	lisätietonumerot	SUB			X		
rehellinen	ei hauku turhaan	ADJ			X		
selvitellä	selvitellä hukkaa eli mihin ajettava on mennyt	VER			X		
startata	käydä ajokokeissa	VER		X			X
sulkea kokeesta	koiran koetteleminen keskeytetään tottelemattomuuden, löysoyden, tiukkuuden, sorkkaeläimen ajon tai koiranohjaajan sääntörikkomuksen vuoksi	VER	X				
syttyä	alkaa ajaa riistaa (jänistä tai kettua)	VER				X	X

tiukka	koira, joka ei hauku, vaikka se olisi tuoreella riistan jäljellä	ADJ			X		
vetää viivaa	merkitä ajo arvostelukorttiin	VER			X		
Affektinen sanasto							
jussukka	jänis	SUB				X	
napsu	haukahdus	SUB			X		
patsku	haukahdus	SUB			X		
vitskuttaa	haukkua kimeästi ja ei-kuuluvasti	VER			X		
pykkelö	pieni jänis	SUB			X		
Lainasanat							
ajo	koira seuraa ajettavaa haukkuen	SUB	X	X	X	X	X
herättely	haukkuminen yöjäljelle	VER		X			
koirankuljettaja	ks. koiranohjaaja	SUB			X		
koppeli	koirapari /-kolmikko, joka ajaa	SUB		X			
löysä	haukkuu ilman jälkeä, vanhalle jäljelle tai yöjäljelle	ADJ	X				
tappi	hukka	SUB			X		
ylösotto	koira saa ajon	SUB				X	

LIITE 2: Ajokoirajärjestön ylläpitämä keskustelupalsta

Suomen Ajokoirajärjestö – Finska Stövarklubben ylläpitää Internetissä keskustelupalstaa, jonka osoite on:

<http://www.ajokoirajarjesto.info/keskustelu/>

LIITE 3: Aineiston käsittelyssä käytetyt lyhenteet

AKM = Ajokoiramies-lehti

NAUH = Nauhoitettu puheaineisto

KOIR = Koiramme-lehti

KP = Ajokoirajärjestön keskustelupalsta

SK = Ajokokeiden sääntökirja

LIITE 4: Ajokoiraharrastuksen erikoiskielen eri kielimuotojen rakenteellisia suhteita.

Ajokokeen säännöt ja ohjeet -kirja

	Esiintymiä	%-osuus
Yhdyssanat	61	61,6
Sanaliitot	11	11,1
Johdokset	11	11,1
Verbi-idiomit	4	4,0
Lyhennesanat	6	6,1
Slangisanat	-	-
Lainasanat	1	1,0
Merkityksenmuutokset	5	5,1
yhteensä	99	100

Ajokoiramies-lehti

	Esiintymiä	%-osuus
Yhdyssanat	54	57,4
Sanaliitot	6	6,4
Johdokset	10	10,6
Verbi-idiomit	2	2,1
Lyhennesanat	15	16,0
Slangisanat	-	-
Lainasanat	2	2,1
Merkityksenmuutokset	5	5,3
yhteensä	94	99,9

Nauhoitettu puheaineisto

	Esiintymiä	%-osuus
Yhdyssanat	37	34,9
Sanaliitot	5	4,7
Johdokset	10	9,4
Verbi-idiomit	10	9,4
Lyhennesanat	15	14,2
Slangisanat	3	2,8
Lainasanat	1	0,9
Merkityksenmuutokset	21	19,8
Affektiivinen sanasto	4	3,8
yhteensä	106	99,9

Keskustelupalsta-aineisto

	Esiintymiä	%-osuus
Yhdyssanat	25	38,5
Sanaliitot	6	9,2
Johdokset	16	24,6
Verbi-idiomit	-	-
Lyhennesanat	8	12,3
Slangisanat	-	-
Lainasanat	1	1,5
Merkityksenmuutokset	8	12,3
Affektiivinen sanasto	1	1,5
yhteensä	65	99,9

Koiramme-lehti

	Esiintymiä	%-osuus
Yhdyssanat	83	55,7
Sanaliitot	10	6,7
Johdokset	25	16,8
Verbi-idiomit	7	4,7
Lyhennesanat	9	6,0
Slangisanat	-	-
Lainasanat	-	-
Merkityksenmuutokset	14	9,4
Affektiivinen sanasto	1	0,7
yhteensä	149	100